

کۆماری عێراق
نەهێنداریتی گشتی روۆشنییری و لاوان

دیوانی بنی سارانی

۱۱۱۳ - ۱۰۵۲ هـ.ق

۱۷۰۲ - ۱۶۴۱ ز

بەرگی یەکەم

کۆکردنەوه و لێکولینەوه و لێکدانەوه
کۆمەرئ نیک رفتار

دیوانی بیسارانی

۱۰۵۲ - ۱۱۱۳ ه.ق.
~~۱۱۱۳ - ۱۰۵۳ ه.ق.~~
~~۱۶۴۱ - ۱۷۰۲ ز.~~
۱۶۴۱ ز.

بہرگی بیہ کم

مکتبہ النامی کتب

کوکر نہ وہ و، لیکولینہ وہ و لیکدانہ وہ
کیورسٹا نیل رقتار

«ناوهروك -

لایه ره
شعره کان
شماره ی

۹
۱۴

باری

پیشگی باس

بیسارانی ، له چند لاپه ره به کدا .

پیشنه کی

تیبی «أ»

شماره ی
شعره کان
لایه ره

۱۰ ۱۷
۹ ۱۹
۶ ۲۱
۵ ۲۲
۸ ۲۳
۸ ۲۵
۵ ۲۷
۵ ۲۸
۹ ۲۹
۷ ۳۱
۶ ۳۳
۶ ۳۴
۶ ۳۶
۳ ۳۸
۵ ۳۹

هه و نامه ی کتیب

تیم شه و دل جه دهر د ، . . .
تیم شه و تیری گر به ست نه دهر وون
تیم شه و جهسته ی من ، . . .
تیم شه و خاری یاو ، زه مانه ی و سال
۵ - تیم شه و جه خاودا ، زولفی دیزی دیم
نارو دیم به چه م ، نازک نه ندانی
ناخ په ی منالی ی ، . . .
نافتاو پیول بی ی ، . . .
نه جهل داوم بو ، . . .
۱۰ - نارو خه مانم چون ده ماوه ندی .
نارو وینه ی ویم ، دیم خه زانی زار
نارو شیان دیم ، ره نگی خه زانان
نارو خه زانی دوورجه پای نه مام
نارو خه زانی زهر د بام وینا
۱۵ - تیم شه و من گریام ، خروس که ردنالین

تیپی - ب -

۴	۴۱	به دامانت بو
۷	۴۲	بهی گشت دهردهوه
۷	۴۳	بینایی دیده
۵	۴۵	بهکم ، کهم کهردم
۶	۴۶	۵ - بای شمال تای زولف
۵	۴۷	بهزایی همن ، جهسای کهمهردا

تیپی - پ -

۶	۴۸	پایز ئاماوه
۱۵	۴۹	پایز ئمانا
۵	۵۲	پر خوئمارشن
۶	۵۳	پهنهش سهودای شه

تیپی - ت -

۴	۵۵	تاسهی زهرووری
۴	۵۶	تا به سهر یار بو
۷	۵۷	تابهکهی ئوشو
۸	۵۹	تهرسا بهردهنم
۷	۶۱	۵ - تهشریف نهوهردی

ئىپى - ج -

۴	۶۲	جاری بۇ جاری .
۶	۶۳	جەكۆ شان بى دەرد .
۶	۶۴	جامى جەمىنم گەرد ئالووه يىەن .
۸	۶۶	جەمىنش سافەن .

ئىپى - چ -

۷	۶۷	۵ - چراغ بەينت بەست .
۳	۶۸	چراغ جەرگم .
۱۱	۶۹	چراغ بەختەن .
۷	۷۱	چراغ نەجەرگ .
۶	۷۳	۵ - چراغ قوربانەك قوربان نىە نان
۳	۷۴	چراغ تا كەردم .
۵	۷۵	چراغ وەش بۇ شەن .
۶	۷۶	چراغ لەنگم بى .
۷	۷۷	چراغ جەخاودا ، .
۷	۷۸	۱۰ - چراغ كەى بۇ كەى .
۹	۸۰	چراغ وە رەزان .
۴	۸۲	چراغ ئەرساتى دور كنون جەتۇ
۷	۸۳	چراغ دا جارى بۇ وەخاومدا .
۵	۸۵	چراغ خالى دەرد ، چراغ خالى دەرد .

۴	۸۶
۸	۸۷
۵	۸۸
۵	۸۹
۴	۹۰
۴	۹۱
۴	۹۲
۶	۹۴
۴	۹۵
۶	۹۶
۶	۹۷
۹	۹۸
۵	۱۰۰
۷	۱۰۱
۶	۱۰۲
۸	۱۰۴
۵	۱۰۶
۶	۱۰۷
۶	۱۰۸
۵	۱۰۹
۵	۱۱۰
۴	۱۱۱
۶	۱۱۲
۵	۱۱۳
۴	۱۱۴
۶	۱۱۵
۵	۱۱۶

- ۱۵ - چراغ من زامهت .
چراغ نه دلهن .
چراغ قنیا تم به خیالتهن .
چراغم شهید .
چراغ زهروورهن .
۳۰ - چراغ نهودالآن .
چراغ من نیشان .
چراغ رهزان بو .
چراغ یانی چیش ؟ .
چراغ نوش کهردهن .
۲۵ - چراغ قوربانهن .
چراغ وهنهوش ، چنور چهنی گول .
چراغ زاریمهن .
چراغ سهردهنی .
چراغ سپای تو .
۳۰ - چراغم یاران .
چراغم جهزول .
چراغم نهریهی .
چراغم نی پرام .
چراغم کامهن .
۳۵ - چراغم وازان .
چراغم ژام .
چراغم جهویر .
چراغم کهرهم .
چراغم مهیل که .
۴۰ - چراغم دهس پهس .
چراغم جامهن .

۷	۱۱۷	چراغم روی جه سوب سه حهردا .
۷	۱۱۹	چراغم حالت .
۶	۱۲۰	چراغم ته ناف
۷	۱۲۱	۴۵ - چراغم وه فات .
۵	۱۲۳	چراغم گهردان ، چراغم گهردان
۵	۱۲۴	چراغم به چه م .
۴	۱۲۵	چراغم بی تو گولانی وه هار
۶	۱۲۶	چراغم چونم ، چراغم چونم .
۵	۱۲۷	۵۰ - چراغم گولان .
۸	۱۲۸	چراغك تامان .
۷	۱۳۰	چراغم نه دل .
۴	۱۳۲	چراغم تیزتهر
۵	۱۳۳	چراغم تامان .
۵	۱۳۴	۵۵ - چراغم چگیده س چنی تودیم .
۵	۱۳۶	چراغم که رد م
۶	۱۳۷	چراغم زویر
۸	۱۳۸	چراغم شهندی .
۱۱	۱۴۰	چراغم به ویم .
۱۰	۱۴۲	۶۰ - چراغم به چین .
۴	۱۴۴	چراغم بی تو .
۴	۱۴۵	چراغم جهلات
۵	۱۴۶	چراغم زامی .
۴	۱۴۷	چراغم خاصه نی .
۶	۱۴۸	۶۵ - چراغم تجی دنیا .
۶	۱۴۹	چراغم به دکاران .
۶	۱۵۰	چراغم نه زانان
۵	۱۵۱	چراغم جیا .
۵	۱۵۲	چلی جه پنا

هه و النامه ی کتیب

تپى - ح -

- ۱ - حالزانا حالن .
۶ ۱۵۴

تپى - خ -

- خواوند جهستم .
خواجه ديدهم دوور .
خه مناك ، خه مناك .
خه زانى به چاخ .
۶ ۱۵۵
۶ ۱۵۷
۵ ۱۵۸
۷ ۱۵۹

تپى - دال -

- ۵ - دلهى كه متهر وير .
دلّه زاريش كهرد .
دلّه تو جه تهوق .
۸۸ - دلّه بى نازهن .
۵ ۱۶۰
۴ ۱۶۱
۵ ۱۴۲
۵ ۱۶۳

«بیسارانی له چند لاپه‌ره‌یه‌کدا»

پیرنکی دانا ، مه‌لایه‌کی زانا ، دلی‌ی ئاوینه‌ی چیاکان و فیکری به‌رزى - ئەلکتریکى به‌نده‌نه‌کان ، شه‌یدای ئاسمانی هه‌ورامان و شابازی کلاوه‌ی بیساران ، مامۆستای ئەدیبان و ره‌نگرێزى شاعیران ، دلی‌ی کراوه‌ته‌وه به ئیلهامینکی به‌زدانی ، بوه به هیلانه‌ی ئەده‌بیاتی گۆرانى ، هیندی جار مه‌ی‌گێری مه‌یدانى - خاس خواکان بوه .

سه‌رچاوه‌ی خه‌یالی وردی ، کانی گه‌شاندنه‌وه‌ی گیان ، باخچه‌ی گه‌وه‌هه‌ری ئەده‌بیاتی گه‌لی به‌هه‌تر له ئاوو نان ، چونکه ئەم دوانه ، ته‌نیا بو ژبانن ، به‌لام ئەو دوانه ، کورۆکی ژبان .^(١)

سوتاوی که بو پروزی ده‌روونی هه‌لقه‌چاوی ، پر له بوئی ژبان‌ه‌خشی - عه‌شقی و عه‌رفانه ، له دی‌ی بیساران ، ناوچه‌ی «ژاوه‌رو» ،^(٢) له مالتیکی ساحیب - فه‌زیله‌ت و زانست وه له به‌مه‌اله‌یه‌کی ئایینی . هاتوه‌ته دۆنیاوه .

چاوی باوکی «مه‌لا قطب الدین» ، ناوبانگت به «عه‌ره‌ب» ، به‌دیتنی ئەو - رووناکو رووناکتر بوه‌ته‌وه . ئەم رینگ‌که‌وته له نیوه‌ی دووه‌می سه‌ده‌ی - یانزه‌هه‌می کۆچی مانگی دا ، بوه « ۱۰۵۳ = (٣) ه . ق - ۱۶۴۱ز)

مه‌لا قطب الدین» به‌هۆی شاره‌زاییکی ته‌واو و ، ده‌ستینکی هه‌ره درێژ - که له زمانی «عه‌ره‌بی» دا ، که له و کاته‌داو له‌و ناوچه‌یه‌دا ، ته‌نیا عیلمی ئەو سه‌رده‌مه‌ی خو‌ج‌ره‌ی فه‌قیان بووه . بویه‌تی ، به «عه‌ره‌ب» ناوبانگی ده‌رکردوه .

-
- (١) میزوی ئەده‌ی کوردی . مامۆستا علاء الدین سجادی . چاپی دووه‌م . لاپه‌ره‌ی ۲۰۵ .
- (٢) «ژاوه‌رو» ناوچه‌یه‌که له به‌ینی «هه‌ورامانی ته‌خت» وه «گاوه‌رو» ، دانیشتوانی ئەم ناوچه‌یه به شیوه‌ی «هه‌ورامی» قسه‌ نه‌که‌ن .
- ئەم ناوچه‌یه . له باره‌ی هۆنهر و ئەده‌ی کوردیه‌وه زۆر پر باره ، به‌لام به داخه‌وه زۆربه‌ی شاعیره‌کان و زاناکانی ئەم ناوچه‌یه ، تا ئیستاش نه‌ناسراو ماونه‌ته‌وه .

«مهلا قطب الدين»، (۳) ناوی کوره‌که‌ی به‌حوکمی «قورعه»، نایه «مصطفی»، له‌و کاته‌دا، به‌گویره‌ی ره‌سم و یاسای بنه‌ماله‌یی و، دایی عه‌شایی، وابو- که‌کوران ئیش و کارو پیشه‌و هونه‌ری باوکه‌و باپیره‌یان بگرن به‌ده‌سته‌وه‌و، نگاداریشی لیوه‌بکه‌ن، له‌سه‌ر ئه‌م

(۳) به‌پیی لی‌کۆلینه‌وه‌ی زانای به‌پریز، جه‌نایی (سید محمد طاهر هاشمی). بنه‌ماله‌ی قاضی جوانرۆ. که‌ئیستاش «مهلا عملی فخری» قاضی جوانرۆ وه «مهلا احمد فخری». مۆده‌ریسی دئی یاری له‌ناوچه‌ی جوانرۆ له‌پاشماوه‌ی ئه‌م بنه‌ماله‌یه‌ن. خویان له‌ئهلادی «مهلا مصطفی بیسارانی». ده‌زانن.

له‌م بنه‌ماله‌یه. خوا لی‌خوش بوو. زانای به‌ناوبانگ «مهلا محمد»ی قاضی جوانرۆ که‌تا ده‌وره‌به‌ری سالی ۱۲۹۰ هـ. ق. له‌ژبانه‌به‌وه. خوی به‌ئهلادی «مهلا مصطفی بیسارانی» زانیوه وه ئه‌مه‌ش به‌پیی «نه‌سه‌ب نامه‌یه‌که». که «مهلا محمد» قاضی جوانرۆ به‌ده‌ستی خوی نووسویه‌تی وه له‌په‌رتووکیکی بلاونه‌کراوه‌دا که له‌لای جه‌نایی «سید محمد طاهر هاشمی» مه‌جوده. ئه‌وتری. ئه‌و «نه‌سه‌ب نامه» به‌به‌م جوهره‌ی خواره‌وه‌تۆمار کراوه:

«مهلا محمد قاضی» کوری «مهلا محمود» کوری «مهلا مهدی» کوری «مهلا هادی» کوری «مهلا قاسم» کوری «مهلا مصطفی بیسارانی». کوری «مهلا قطب الدین عرب» کوری «مهلا شمس الدین». که‌به‌پیی ئه‌م «نه‌سه‌ب نامه». ناگۆنجی جیاوازی نیوان «مهلا محمد قاضی جوانرۆ» وه «بیسارانی» که‌مه‌تر له‌سه‌دو هه‌شتا سال بییت (- ۱۲۹۰ هـ. ق) مه‌لا محمد قاضی جوانرۆ له‌حه‌یاتا بوه. که‌ئه‌گه‌ر له‌مه‌ترینه. ۱۸۰ سال که‌م بکریت. سالی ۱۱۱۰ هـ. ق پیک دبت که‌له‌همان کاتدا. بیسارانی زیندو بوه وه ئه‌م لیکۆلینه‌وه‌شه. هه‌میسان له‌گه‌ل لیکۆلینه‌وه‌ی «مامۆستا علاء الدین سجادی» دا. به‌پیی به‌لگه‌ی زیندوی ناوبراو. پیک ئه‌که‌وی.

مامۆستا سجادی له‌کتیبه‌ زۆر به‌نرخه‌که‌یدا. (= میزوی ئه‌ده‌بی کوردی). لاپه‌ره‌ی ۲۰۶ چاپی دووه‌م سالی ۱۹۷۱ ز - نووسویه‌تی: «مهلا مصطفی» کوری «مهلا احمد»ی بیسارانی به. وه ئه‌م سه‌رچاوه‌یه له‌سالی ۱۹۵۳ ز - تا ئیستا. ته‌نیا به‌لگه‌ی باورپیی کراوو بلاوکه‌راوه له‌باره‌ی بیسارانیوه‌ بوه. به‌م بۆنه‌وه ئه‌و که‌سه‌نه‌ی که‌خویان له‌میزوی ئه‌ده‌بی کوردی. ئه‌مه‌یان خویندبییت یاخود له‌جینگای تروه. که‌ئه‌وبش هه‌ر له‌م کتیبه. وه‌ر گه‌راوه. ئیستاش ئه‌م قه‌وله‌ به‌زانستی خویان له‌باره‌ی بیسارانیوه. زیاد ده‌که‌ن.

دووور نیه له‌داهاتوودا، ته‌واوی ئه‌و قۆزیه‌ تاریکانه‌ی ژبانی ژماره‌به‌کی زۆر له‌شاعیرو هونه‌رمه‌نده‌کانی کوردمان بۆ روون بیته‌وه. ئیشاء الله.

په وشته ، «مصطفی» ش به دواى - قيربوونى خویندنه وه و نووسینه وه ی سهره تالی ، که به هوی خویندنه وه ی - «تومار» وه له سهر نووسینی ، پیک ده هات ، له پاشا نه چینه خوچره ی - فه قیان که له م خوله دا ، زور به ی خوچره کانی نه و ناوچه به ی چاو پی که وتوه ، له «نودشه» ، «پایگه لان» ، «بیساران» ، وه « شاری سنه» ، (فه قیتی) کردووه ، زورتر له پایگه لان ماوه ته وه ، ئیجازه ی مه لایه تی ی ، له «سنه» وه رگرتوه و ، گه راوه ته وه بو «بیساران» و له وی دهستی (به دهرز) ووتنه وه کردوه .

ماموستا بیسارانی که بی گومان به کی له گه وره ترین پیاوه ثابینه کانی کورده ور به که زه میریکی روونا کی هه بوه ، وه به م بونه یه وه به هوی زانست و شاعیره وه زور ناوبانگ بوه ، به لام به داخوهه چونه تی (به سه ره اتی) ژبانی ی ، وه کوو زور به ی شاعیر و - زاناو عارفه کورده کانی که ، هیشتا له تاریکی دا ، ماوه ته وه .

بیسارانی مه لایه کی زور بالآ دهست بووه ، زور به ی شاعیره کانی هاوکات و هاتوو به دواى نه ودا ، «بیسارانی» یان به ماموستا به کی زور گرنگ و زانا ، ناوبردوه . به تایهت ماموستای پایه برز «مهوله وی» .

بری که س ووتوبانه «بیسارانی» و «باباشیخ» ی بیساران ، هاوکات - بوون ، به لام به لگه به کی باور پی کراویان به دهسته وه نیه ، هه رچه ند که نه گونجی راست بی . ماموستا بیسارانی له عیلمی «أصول» دا ، دهستیکی (بالای) هه بوه ، له گه ل نه وه شا که شاعیریکی غه رامی و فه لسه فه چیه یکی ثابینی نه ناسری ، ساحیبی شعور یکی پاک وه ههستیکی به رزیش بووه . گه لی له شاعیره به رزه کان ، له لای نه و دهرسیان خویندوه وه ئیجازه یان وه رگرتوه .

بیسارانی پیاویکی زور شوخ و قسه خوش و دهم به پی که نین بوه وه ههروه ها له هونراوه کانی دهرته که وی ، خاوه نی فیکریکی ورد ، دلکی ناسک وه ههستیکی به تین بووه .

دوور نیه له عیرفاندا ، «روه شتی خه لوه تیه» ی که له و روزه دا ، له کوردستانی ئیرانا ، باو بوه ، بو خوی دهست نیشان کردییت . باوه کوو عاشقی - کچیک به ناوی «ثامینه» که کچی پیاویک به ناوی « شیر محمد» ی پایگه لانی به ، نه بییت ، وه بی گومان نه م کچه توانیویه تی به شیکی زوری له سه رچاوه ی هه نقولینی له شاعیری بیسارانی دا ، بییت ، له گه ل نه مه شدا ، نه لین ، بیسارانی هه رگیز ژنی نه هیناوه .

شاعیره کانی بیسارانی نه گه ر به قوولی به رچاو بدرییت ، نه توانین لای که م ، به سی به شی

جیاواز ، دابهشی بکهین ، که بریتین له :

غهرامی ، عیرفانی ، کۆمه لایهتی .

بهشی یه کهم که زۆرتری شیعه کانی بیسارانی نه گرتیه بهر ، زۆربهی هی ده ورائیکه که بیسارانی گهنج بوه (= خولی فه قیتی و سه ره تایی مه لایه تی) .

نهم به شه ، ههمیسان ، خوی به دوو بهشی جیاواز ، دابهش نه کریت :

بهشی هه وه ل شموی نهو هه ل به ستانه نکات که بیسارانی له لای خوشه ویسته که ی ، شیرینه که ی ، شوخه که ی ، قیله که ی ، نیازه که ی ، ئاواته خوازه که ی یان به ووتهی خوی « چراغ - چراغ » ، به بی تنگو چه له مه یه کی زور ، دانیش تو بوه .

چاو ، برۆ ، برژانگ ، خهت و خال ، کولم و لیو ، زولف و بهژنو بالا ، سهیر نه کات و دهم به تاریف و قه له م به نووسینه وه خه ریک نه ییت .

بهشی دووهم به لام ، به روالهت دور له « چراغ » وه سه دان - تنگو چه له مه ، زوخو زام ، دهر دو برین ، غه م و په زاره و هيجران ، لی ی کۆبوته وه ، و له دهر وونی دا ، توفانی غه م و هيجران ، شه پۆل به سه ر شه پۆل - ده هییت .

بیسارانی عاشقی سرۆشته ، به تایهت دیمه نه جوانه کان ، چیا به رزه کان ، تافگه کافوریه کان ، گوله هه زار رهنگه کانی شاخی هه ورامان ، رهزه میوه کان جیگایه کی دیاری یان ، له شیعه غهرامیه کانی ، هه یه .
لیره دا ده ست نیشان کردنی سی نمونه له هه ل به سته کانی ماموستا بیسارانی که بتوانیت ری نمونه ک بیت له بو خوینه ری تازیز ، رهنگ بی ، بی سوود نه بی :

أ - نمونه ی غه زه لی غهرامی :

چراغ وه نه وشه ، چنور چنه نی ی گول
عه زمی رای وسال ، تو شان ه ان هدل
چنور جه سه رکۆ ، وه نه وشه جه چه م
گول جه گولستان ، وه هه م بیه ن جه م (تاد . . .)

ب - نمونهی هه‌لبهستی عیرفانی :

تـــهرسا بـــهردهنم ، تـــهرسا بـــهردهنم
راسهن سوڤیرهی دهیـــرتـــهرسا بـــهردهنم
مه‌ی نه‌پای مه‌مبهر ، مه‌سجید وه‌ردهنم
ته‌جدیدی مه‌زه‌ب ، عیسا که‌ردهنم (تاد...)

ج - نمونهی شیعری کۆمه‌لایهتی :

ئـــارۆ وینـــه‌ی ، دیم خـــه‌زانن زار
به‌ندین به‌زامهت ، جه‌ورو جه‌فای یار
ئـــه‌وجه ده‌ردن ویش ، بی‌مه‌دارانن
خارجنگی زامهت ، لیش و یارا نین (تاد...)
«بیسارانی» ، له سالی ۱۱۱۳ هـ . ق به‌رانبه‌ر له‌گه‌ل ۱۷۰۳ ز ، له ته‌مه‌نی ۶۱ سالی‌دا
کۆچی دوانی کردوه وه له گۆرستانی «پیره‌هه‌زاره» که نه‌که‌وینه ۳ کیلومه‌تری رۆژئاوای
«محمود ئاوی دوو رۆ» . واته به‌ینی «ته‌رخان ئاوا» ، و «محمود ئاوا» ، نێژراوه .
ئهم گۆرستانه ئیستا که‌وتوته لای خوارووی ئهو جاده‌به که له سنه‌وه نه‌چیت بۆ
مه‌ریوان .

کیومرشا عبد الغفور (نیک رفتار) - سلیمانیه
ش - ۱۳۶۰/۳/۲۸ هـ . ش - ۱۹۸۱/۶/۱۸ ز

«پیشه‌کی»

خوینەری بەرپۆز ،

دیوانی که هەر ئیستا بە دەستەوهیە ، هی هۆنەلەیکی نەمر ، زانایەکی فیکروردو
مەلایەکی قسە خووشە ، که خواوەنی دەروونیکی خاوەن بوو ، خەلکی دیی «بیساران» ،
لە ناوچەیی «ژاوەرۆ» ناحیەیی «سەلۆئاوا = سرو اباد» شارەستانی «مەریوان» ، پارێزگەیی
«کوردستان» ی ئێران .

ناوی «مصطفی بیسارانی» یە ، ناوبانگی دەرکردووە . «نازناوی» شی «بیسارانی» . بەلام
بە پێچەوانەیی زۆر بەی شاعیرەکان که «ناوی شیعری» خویان لە هەلبەستەکانیاندا ، دینن .
بیسارانی . ئەم عورفەیی که مەتر بەرچاوترۆه ، بەم بۆنەووە شیعەرەکانی مامۆستا بیسارانی .
زۆر جار بەناوی شاعیرانی ترهوه ، لە رادیو خوێنراوەتووە ، یان لە نوسخە دەسنووسەکاندا
یاخود بری جاریش لە چاپەمەنیەکاندا . نوسراوە ، یان ، دەم بە دەم نەقل ئەکری . تەنانەت
بە پێچەوانەیی ئەمەش ، هەر پیش هاتی کردووە که شیعری که سی کی که بەناوی بیسارانیهوه
بلاوکرارهتووە . لێره دا ، ئەلبەتە ، تەنیا ئەوانەیی دەتوانن ئەو تەشخیصەیان بی . که
شیعرناس بن وه لەم بابەتەووە لیکۆلینەووەیان بوویت .

کوکەری ئەم دیوانە ، چەندەها سالە (لە ۱۳۴۰^(۱) ه . ش - ۱۹۶۱ ز - تائێستا) لە
فرسەتە مناسبەکاندا ، خەریکی کوکردنەووەی شیعەرەکانی ئەم شاعیرە پایە بەرزەو (هەندی)
شاعیرانی نەناسراوی تری کورد بووم .

هیوام ئەو بوو هەیه : بە هیمەتی ئەدەب پەرورانی کوردو فەرھەنگ ناسانی
دلسۆزەووە . لە هەرکوی ئەزین و لە هەر پلەبەکدا هەن ، ئەم دیوانەو باقی دیوانەکانی تر . بە
شیوہەکی پەسەندکراو . لە تەواوی قوناغەکاندا (= کوکردنەووە لە سەر نووسینەووە .
راست کردنەووە . لیکۆلینەووە . چاپ . بلاو بوونەووە . .) . تاگەیشتن بە دەستی خوینەرە
ئازیزەکان . بە چەشنی که بتوانی تا رادەبە . رەزامەندی ئەوان . بەدی یی بییت .
ئامادەبکری ، جا لەم ریبازەدا ، چاوەروانی ئەو ناکەم که که سی منەتم بزانی یاخود سوپاسم
بکات . بەلکوو بە پێچەوانەووە ، بە ئەرکی سەرشانی خۆمی دەزانم . ئەو ئیشەیی که لەم
بابەتەووە لە دەستم دیت . بە هەر قیمەتیک بییت . بی کهم .

(۱) لە ئێراندا سالی کوچی هەتاوی بەکار دەهێنرێت که ۳۶۵ رۆژە (ه . ش) . بەلام لە عێراقدا سالی ی
کوچی مانگی که ۳۵۵ رۆژە .

له په بوهندی له گهل ته مه دا . به واجبی خوم دهی زاتم ، بهر له هموو شتیک ، له ماموستای پایه بهرزو بهر پیز ، جهنابی «سید محمد طاهر هاشمی» که عینایه تیان فهرموو ، بهشی له چوینه تی ژبانی بیسارانی یان به پی نووسی خو یان به خه طیککی هره جوان ، بو ناردووم . له کانگای دلوه . سوپاسیان بکه م .

هروه ها له جهنابی «سید رضا شهیدی» ، سوپاس ته که م . که به سه فاوه تیکی ته واوه وه ، له م باره وه . یارمه تیان داوم .

له برایانی نازیز کا که «حارس عبد القادر هورامانی و علی محمود» به بونهی نووسینه وهی دیوانه که له سهر شیوهی ری نووسی «کوردی» سوپاس ته که م .

خوینه ری بهر پیز . ههروا که دهزانی ی ، هموو نیشیککی نوی ، هاوپی به ، له گهل هندی که م و کوپی و ناته واویدا . کهوا بوو تم دیوانهش که ههوه لین تهجره بهی منه به تاییه ت تم بهرگی به که مه . له و یاسا گشتیه . ناتوانیت جیاواز بیت .

لیره دا . نامه وی بلیم له ناته واوینه کان و که م و کوپی به کافی تم بهرگه . چاوپوشی . بکه نو له سهری مه چن . چونکه تم شیوهیه نه پینه هوی وه ستانو نیش نه کردنی فیکری نه ده بی . جگه له مهش . زبانی گه وره ی نه وه به که ره و اج بازاری تجاره تی نه ده بی کوردی نه دات ، به لکوو به پیچه وانمی نه وه . تکایه له که م و کوپی به کان وردینه وه ، دل سوژی به کار بهینن وه بیانخه نه بهر نه قلو پرسیارو لیکولینه وه ، تا ری ره واتی تم ریگه به که متر به هه له دا بچن ، چونکه خوینه ر ناوینه ی ته واو قه دی (بالاجامی) . نووسه ره .

ته مه و به تاییه ت . له باره ی «بهرگی به که م» ی تم دیوانه وه ، نکاتان لی ته که م بیروپرای خو تان راگه یه نن . تا له بهرگی دووه م . دا . سوودی لی وه رگری وه ههروا له باقی دیوانه شیعه کانی . شاعیرانی تر . که به دهسته وهن ، له بهر چاو بیت .

به هیوای هاوکاری . نیتر سوپاس

سلمانیه - کیومرث عبد الغفور (نیک رفتار)

۱۹۸۱/۶/۱۸

«تپی لا»

- تیم شهو دل ج _____ دهرد .
- تاسوب سپی بی ، دل نالا ج _____ دهرد (۲)
- په یوهست مه کیشاش ، هه ناسانی سرد
- هره سنگه و ئاهه ن ، په یش مه بی وه گهرد (۳)
- واتم هه ی دله وه سه ن ، وهس ناله
- خه لکان ج هه ناله ی تو شان شی زا له (۴)
- ماچو بی مروهت ، چ یاد کهردهنی
- چه نی مه ئالوون ، مهر بی دهردهنی (۵)
- جه ی وهرتره قیبله م ، هه ر شام ، هه ر سه حه ر
- مه غاناش بالا ، قامهت چون عه رعه ر (۶)

- (۱) دل له دووری دوسته که ی به کۆل ۳ هه ر له ئیواره تا به ره به بیان . ده نالینی و «بیسارانی» ش لومه ی دل ده کا :
- (۲) جه : له . سوب : به یانی . بی : بوو . نالا : نالاندی . واته : (نهمش) تا به ره به بیان . دل هه ر نالاندی .
- (۳) په یوهست : بی وچان ، مه کیشاش : هه لی ئه کیشا ، سه نگه : بهرد ، ئاهه ن : ئاسن . په یش : له بو نهو ، مه بی : نه بوو ، گهرد : توژ . واته : دل به بی وچان ، هه ر هه ناسه ی سه ردی هه ل ئه کیشا : بهو شیوه به که ته نانهت بهردو ئاسیش پی ی ئه بوو به توژ .
- (۴) واتم : گوتم ، ووهتم ، وه سه ن : به سه ، خه لکان : مه ردم ، تو شان : تو بیان ، شی : چوو ، واته : به دل م گۆت ده به ، بهس بنالینه ، نهو خه لقه به دهس ناله ی تووه ، زاله یان چوو .
- (۵) ماچو : گۆنی ، چ یاد کهردهنی : چه یت به یرکروه ته مه ، چه نی : چون ، نه نالوون : نه نالم . مهر : مه گهر ، وه لأمی دامه وه گۆنی ، چه یت به یرکروه ته مه ، چون ده توانم نه نالینم . مه گهر تو قهت ، ئازارت به خوته وه نه دیوه ؟
- (۶) وهرتره : پیش تر . قیبله م : دوسته که م ، هه ر : هه موو ، شام : ئیواره ، سه حه ر : به یانی ، به نانا ش : نه ی نواند ، چون : وه کو ، عه رعه ر : دارینکی سافوو به زوو بالا خوشه ، واته : له مه ویش تر ، هه موو ئیواره وه به یانی یک ، دوسته که م نه هاتو قامهق وه کو عه رعه ری خوی ، پی ده نواندم .

ئىيسە لىلاوى ، ئەو نەدىنمەن
 جەو پەي ئاھى سەرد ، زارى و شىنمەن^(۷)
 ئىيسە پەي دوورى ، قىبىلەم مەنالوو
 گەردى پىساو پىلاش ، وە مژە مالوو^(۸)
 يە خەبلى وەختەن ، لىم نادىيارەن
 نەشەو خاوم ھەن ، نە رۆم قەرارەن^(۹)
 كەسەسى كە دۆش ، نە پىوارش بۆ
 چەنى بەشەو خاوم ، رۆ قەرارش بۆ^(۱۰)
 چون «پىسارانى» ھەركەسەس بى دل بۆ
 چون باغچەسى بى ئاوم ، دايم بى گۆل بۆ^(۱۱)

- (۷) ئىيسە : ئىستا ، لىلاوى : كۆتراوى ، نەدىن : نەبىن ، جەو پەي : لەبەر ئەو ، زارى : پارانەو
 وگىن . واتە : بەلام ئىستا كۆتراوم داھاتوھو دۆستەكەم نايم ، لەبەر ئەو پەھناسەسى سەرد
 ھەنەكىشم و دەپارنەمەو و دەگىم .
- (۸) پەي : بو ، مەنالوو : دەنالىم ، پا : قاچ ، پالا : پىلاو ، كەموش ، مژە : بىزانگ ، مالوو :
 نەمالم ، گىزگ ئەدەم . واتە : ئىستا لەبو دوور كەوتەمەسى دۆستەكەم دەنالىم وە بەردەوام لەسەر
 ئەوھى ، تۆزى پىلاوھەكانى بەبىزانگ ، پاكو خاوتىن بىكەمەو .
- (۹) يە : ئەمە ، خەبلى : زۆر ، وەخت : دەم ، كات ، نادىيار : نادىيار ، ھەن : ھەس ، رۆ : رۆز ،
 واتە : ئەمە زۆر دەمىكە دۆستەكەم لىم نادىيارە ، جا لەبەر ئەو ، نە بەشەو خەم لە چاوام دەچىت و
 نە بە رۆزىش قەرارم ماو .
- (۱۰) پىوار : نادىيار ، شاراو ، واتە : ئەو كەسەسى كە دۆستى لى بشارىتەمە ، چۆن ئەتوانى بە شەو
 خەمى لى كەوتىت و بە رۆز قەرارى بىت .
- (۱۱) بى دل : بى دۆس ، دل ، لە ووتەسى ھەمراھى دا ، جگە لەو مانا بەناوبانگە ، واتە : قەلب ،
 فۇاد ، بە ماناى «دۆس» «يار» بىش ھەبە ، واتە : ھەركەسەسى وەكو «پىسارانى» دۆستى نەبىت ،
 وەكو باغچەسىكى بى ئاوم ، كە گۆلى نەبىت ، واھ .

تىبىيى

- (۴) ووشەي «خەلكان» ، لە ھىندى نۆسخەدا «مۇرخان» ھاتوھ ، كە بە ماناى «مەلو مۇر» ،
 (۶) لە ھىندى نۆسخەدا : «مەنناش بالا نەمامى نەبەر» نووسرا بوو .
 (۱۰) «چەنى نەنالو» ، چۆن قەرارش بۆ» بىش لە تەنيا نۆسخەيىكدا ، بىزا .
 (۱۱) «باغچەسى بى ئاوم» ، لە نۆسخەيىكدا «باغى وىزان» ھاتوھ . وە لە ھىندى نۆسخەدا ، دېرى دوانى
 بە تەواوى ، نەھاتبوو .

ئىم شەو ئايىرى گېرىست نە دەروون
 بىلىشەش يىاوا بىسە سەقى گەردوون^(۱)
 جەگەرى ئايىر ، جە بىلىشەش نىار
 ستىزام چون بەرق ، ئاوكەردم هاوار^(۲)
 جە هاوار هاوار ، شفاو لالەى من
 جە ھەى ئاو ، ھەى ئاو ، شىن و زالەى من^(۳)
 ئەز مەژنەو و بەك خۇدا تەرسى
 سىلمان سىقىت ، راي خۇدا پەرسى^(۴)
 مەشۇ ماوەرۆ كۆزەى بىت المال
 مەشانۇش وە پرووى گېرىستەى تاوون^(۵)

مامۇستا «بىسارانى» لەم پارچە ھۇنراو دا ، لە بەختى نا لەبارو ئىقبالى چەوتى خۇى : گلەى
 ئەكاو ئەلى :

- ئەگەر ئىوېش بەخت لە گەلتانا بار نەبوو ، ھەول و تەقەللای بىسود مەدەن .
- (۱) ئاير : ئاگ . نە : لە . ياوا : گەيشت ، سەقىف : ئاسمان (= عاسمانگ) . واتە : ئەمشەو ئاگرى
 لەناو دەرووندا ھەل گرا : كە ئەوئەند بەتېرگ بوو . بىلىشەش تا عاسمانگ گەيشت .
- (۲) نار : ئاگر . ستىزام : ھەل چلەكام . بەرق : چەخاخەى ھەورى بەھار ، كەردم : كەردم . واتە :
 لەبەر بەرز بوونەوئەى گرو بىلىشەش ئەو ئاگرە ، وەكوو چەخاخەى ھەورى بەھار ، ھەل چلەكام و
 ھاوارى ئاوم كەرد .
- (۳) شفا : پارانەو . لالە : لالان ، زالە : پارانەو بە دەنگى گرىنەو . واتە : لە پارانەو لالانەو و
 گرىنو شىنى من . (ماناى ئەم شىعەر و شىعەرەكانى دوائى بەسراو بەبەكەو) .
- (۴) ئەز : تۆ مەلى . مەژنەو : ئەبىسەت . راي خۇدا : رىنگاى خۇدا . واتە : تۆ مەلى پىاويكى لە
 خۇدا ، ترسو مۇسۇلمان سىقىت ئەو دەنگەى من ، كە ھاوار دەكەم ، دەبىسەت .
- (۵) مەشۇ : ئەچى . ماوەرۆ : دىنىت ، كۆزە : كۆزەلە . بىت المال : لەمىزەو كە بانك و جىگەى
 دوور لە مەترسى ، لە بۇدانانى پولى پارەو ئەشپاى باى دارنەبوو . خەلك شەكانىان كۆتەكردەو و
 ئەپان دا ، بەدەسنى پىاويكى ئەمىنەو كە لەبۇ ئەوان چاودىرى لىو بەكات . مەسحەكان ئەو شتەنەپان
 لە سەدەكانى ناوەرەست دا ، ئەسپارد بە دەسنى قەشەكان كە پارىزەرى كلىسا بوون ، وە لە سەدرى
 ئىسلامىش ئەو جىگەى ، پىى ئەگۆترا : «بىت المال» . مەشانۇش : ئەى رىزىت . وەرپرووى :
 بەملى ، گېرەستەى شەمال : ئاگرى كە باى شەمال لىى داو باش باش پەرى پىى بەدات . واتە :
 ئەچى كۆزەلەىك لە «بىت المال» دىنىت و ئەى رىزىت بە ملى ئەو ئاگرەيدا كە شەمال پەرى
 پىى داو .

- پـيـسـه مـهـزـانـو يـسـه كـوزـهـي تـاـوـهـن
 نهـز خـو يـسـه نـهـفـت . كـو ي تـهـوـهـن تـاـوـهـن^(٦)
 كـوـزـهـي نـهـفـتـش كـهـرـد . وـه بـلـيـسـه مـدا
 قـرـچـهـي كـوزـهـي نـهـفـت . وـه سـتـيـزـهـمـدا^(٧)
 هـهـر تـا سـهـحـهـر نـي . هـهـر سـوـزـام بـه سـوـز
 سـهـحـهـر سـفـتـه كـوـم . بـا بـهـرـدـش ، چـون تـوـز^(٨)
 هـهـر كـهـس و يـنـهـي مـن تـيـقـبـالـش چـهـفـتـهـن
 نـهـوـاچـو هـهـي تـاـو . نـهـسـيـبـش بـهـفـتـهـن^(٩)

ههوانامه کتیب

-
- (٦) پيسه : وهها . نهـز : نازاني . نهـفـت : نهوت . كـو : كيو . تـهـوـهـن : بهرد . تـاـوـاـي : تـوانـدـنـهـوـه
 واته : وهها نهزاني نهـم گـوزـهـله تـاـو ي تـيـبه . نـازـانـي نـهـوـوـق تـيـبه . تـهـو نـهـوتـهـي كـه بـهـرـد تـهـتـو يـنـتـهـوـه .
 (٧) قـرـچـه : دـهـنـگـي سـوـوتـانـي هـهـر سـوـوتـهـمـنـيـك . لـه كـا تـيـكـدا كـه تـاـگـرـه كـه زـور بـهـتـيـن بـيـت . وـا تـه :
 گـوزـهـلـهـي نـهـوتـه كـهـي كـرد بـه بـلـيـسـهـي تـاـگـرـه كـهـمـدا و تـيـجـگـار قـرـچـهـم لـي هـهـسـتـا و تـيـتر هـهـر تـهـبـهـر يـم و دـا
 تـهـكـهـوـم .
 (٨) هـهـر تـا : تـاـوـهـكـو . سـوـزـام : سـوـوتـام . بـهـسـوـز : بـهـسـوـوتـنـيـكـي نـي و چـان . سـفـتـه كـو : خـو لـمـيـش .
 بـهـرـدـش : بـرـدي . وـا تـه : تـا بـهـرـهـبـهـيـان مـن بـه نـي و چـان تـهـسـوـوتـام تـا بـووم بـه خـو لـمـيـش . تـيـنـجـا كـه رـوـز
 بـوـهـه . بـا خـو لـمـيـشـه كـهـمـي و هـكـوـو تـوـز بـرـدو بـهـخـش و بـلـاـوي كـرـدـهـوـه .
 (٩) و يـنـه : و هـكـوـو . چـهـفـت : چـهـوت . مـهـوـاچـو : نـهـلـيـت . نـهـتـيـزـت . نـهـسـيـب : بـهـش . بـهـخـت . وـا تـه :
 هـهـر كـهـسـي و هـكـو مـن . تـيـقـبـالـي چـهـوتـه . هـاـوـارـي تـاـو نـهـكـات . چـونـكـه . بـهـشـي نـهـوت تـهـيـت .

- ۱ - نيم شهو جسته هسه من ،
- ۲ - جالی په شيوياي ، جهستهي خهستهي من
(۱) نيم شهو نهرمه ديش كهسي جهستهي من
- ۳ - دهروون جه دووري مه گريبا به تاو
(۲) نائوميد مه بي پهري جهستهي من
- ۴ - نالهه ناليم وه پاي عهرش ياوا
(۳) جه چه مه تكييا په يا په ي هوو ناو
- ۵ - ناهه گاهي راحت نه لادي نارام
(۴) روخسارم نه پوي زه مين مه ساوا
- ۶ - كهسي په قيبلهش يه ژاناش بو
(۵) تاسوب سپي بي بهي ته ورو يارام
- پهيش كه من بهي ته ورسد گياناش بو
(۶)

ماموستا «يساراني» نهم پارچه هه ليهستهي له كاتيكدا گوتوه كه له دوور كهوتنه وه ي خوشه ويسته كه ي . دهروون . پر له ناگروه له چاوانيشي . جياي فرميسك . خونين ديتنه خواره وه و نالهه ي دهروون به عهرش نه گات .

- (۱) جهسته : لهش . مه ديش : نه ي بي . چاوي پي نه كهوت . واته : نه مشه و نه گهر كهسي نه هاتوو لهشي مني چاوي پي نه كهوت .
- (۲) حال : حال . په شيويا : شيوو . خهسته : ماندوو . نه خوش . شه كهت . نائوميد : نائوميد . مه بي : نه بو . پهري : له بو . واته : وه حال ي په شيووي لهشي مني نه ي بي كه زور ماندوو لاواز بهر چاوي نه كهوت . به نه ووي له بو لهشي من . نائوميد نه بو .
- (۳) تاو : تين . چه م : چاو . مه تكييا : نه هاته خواره وه . په يا په ي : بهك له دواي بهك . واته : دروون له دووري يار ناگري تي چوو بو وه له چاوان . بهك له دواي بهك فرميسكي خوي ناوي ده هاته خواي .
- (۴) ياوا : گه يشت . روخسار : روومهت . زه مين : عمرز (= ارض) . مه ساوا : نهم مالي ي واته : ناله وهاوارم به عهرش نه گه يشت وروومه تم له بهر نازاري دهروون . به عمرزانه مالي ي .
- (۵) گاهي : ده مي . راحت : په حقي . وچان . لادي : (تاوي) ده مي . نارام : نارام . به يته مور : بهم جوړه . ويارام : رام بوارد . واته : نه ده ميك په حتم گرتو نه تاويك نارام بوو . بهم وينه به تا قهراخي عاسانگك سپي بو . نهو شه ووم رابوارد .
- (۶) قيبله : خوشه ويست . په يش كه من : له بو نهو كه مه . واته : كهسي كه بو خوشه ويستي خوي ژباني وه هابيت . بهر اسني نه گهر سه د گيانيشي هه ييت . هيشتا ههر كه مي تي .

- ۱ - سيم شهو خاري ياو ، زه مانه ي و سال
- ۲ - بهردش به دلدا ، جه دهستي خه يال^(۱)
- وهختي خار نه تهخت دل گرتش قهرار
- ۳ - شكهفتن نانه رووم گول هه زاره هزار^(۲)
- جه جه ي زامي خار دهست نيشاني دل
- ۴ - خهم بي وه گول زار من بيم وه ببل^(۳)
- نالهي بل بليم (بله نند) پايه بي
- ۵ - جه په ي شوم به ختم نايير مائه بي^(۴)
- جه ستم هه ر گريا تا سو ب به ياندا
- سو ب بالام نيشان سفته دلاندا^(۵)

هيندي جار . نووسر يا شاعيره تيز بیره كان ، بالهنده ي تيز بالي خياليان . بال نه گرتنموه وه روانگهي دلي نموان نه نيشتموه . جا لهو كانه دا . نووسر يا شاعر . نهو خياله ئيجگار ناسك و زهر يفه نهكا به پهخشان يا هونراوه (= شينر) . وه نم پارچه هه لبهستي . ماموستا بيساراني لهو چهشنهيه .

- (۱) خار : درگك . زه مانه ي و سال : كاتي به بهك گه يشتن . بهردش : بردي . به دلدا : به ناو دلدا . ياو : تا . واته : نه مشمو دل به دهستي خياله وه . له كاتي كدا خهريك بوو به خوشه ويسته كه ي . بگات . «تاه ي لي تاين بووه نهو «تا» يه وه كوودر گيك بوو . چه ق ي . به ناو دلدا .
- (۲) وهختي : كاتي . نه : له . تهخت : ناوه راست . گرتش : گرتي . گرتش قهرار : جي گير بوو . شكهفتن : پشكهوتن . رووم : روومه تم . واته : كاتي نهو درگه له ناوه راستي دلدا جي گير بوو . هزار هزار گول له سر روومه تم پشكهوتن . (مه بهت نهويه كه كاتي نيشان . «تا» نه ي گري . لهشي گشت داغ نه يتت و به تا بهت روومه ق ي وه كوو گول سوور نه يتنموه كه لهو كانه دا . نه لين . روومه ق ي . گولي داوه .
- (۳) جه په ي : له بهر . به بونه ي . زام : برين . خهم : غهم . بيم : بووم . واته : به بونه ي بريفي نهو درگه وه . كه وادلي دهست نيشاني خوي كرد بوو . غهم له لام بوو به گولزارو مينش بووم به بولبولي گولزاره كه .
- (۴) ناله : نالان له بهر برين و نازار . بله نند : بهرز . شووم بهختي : چاره رهشي . واته : نهو كانه وه كوو بولبول نالهم بهرز بوو وهو له چاره رهشي خوم جگه له مائه يكي . ناگر . شتي ترم نه بيبي .
- (۵) گريا : نه گرا . نيشان : پيشان . سفته دلان : دل سووتاوان . واته : تا رووناكي روز . لاشم هه ر نه گرا . جا نهو كانه پيشاني دل سووتاوانم دا تا بي بين .

- ۱ - ٲم شهو جـه خـه اودا زولفی دیزی دیم
چون سیماماران سہراویزی دیم
- ۲ - شیمانی گرتم من جـه نه زانی
نمز نه و قاتل (.....) (۲)
- ۳ - تیزتر جـه نه لاس قولایش سازا
یہک زہری تہم ناسیش بہ نازا (۳)
- ۴ - رۆح جـه تہ اویمای زامی گیروگاز
پہری ناسایش ناماوه پہرواز (۴)
- ۵ - واتش مہر بشون دوورگونون لیشان
زامی گازی مار مہ تہ اوو کیشان (۵)

-
- ههوانامه
- هونەر به پروالته شمونک له خمویا . زولفی کیژیکی جوان . که وهکوو رهش مارنک که سهر بهرهو خوار وهستاییت ، نهینیت وه نهچیت بیانگریته دهست . نیتر ناگای لهوه ناییت که نهم زولفه تیزتر له نه لاسه ، وهکوو رهش ماری بی نیجازه وابه . تا کاتی نهمانی تهواری لهشی زامدار بووه وه رۆحی شی لهو همموو تعزیهه ، نههوی خوی خهلاس کا وه له بهدهن دهر بهچیت بهلام رهش مار پنگای لی نهگریتو له دهرچوونی بهگریی نهکات .
- (۱) دیز : رهشی کال ، سهر ناویز : سهر بهرهو خوار ، واته : نهمشو لهخمودا . زولفیکی ی . وهکوو رهش مارنکی ی سهر بهرهو خوارم بیخی .
 - (۲) شیمانی : چووم . واته : چوومو له نهمانی و نا بهلهدی خوم نهمو به پروالته زولفهم گرت .
 - (۳) تیز : تیز ، سازا : پنگای هینا . تن : لهش . ناستش : نهی هیشته . نهی هینا . نازا : ساغ ، بی نازار ، بی برین . واته : تیزتر له نه لاس قولاییکی ی پنگ هیناو تهواری ، لهشمی ی ، پی برین در کرد .
 - (۴) تاویای : تووانهوه . ناسایش : وچان دان ، تاما : هات ، پهرواز : بالگریتهوه . واته : رۆحی ش لهبهر نهمو همموو نازهردانه . لهبو وچان دانیک همولی دا بال بگریتهوه .
 - (۵) واتش : گۆنی ، بشون : بچم ، دوورگونون : دوور بکهمومه ، لیشان : له نهمان . مهتاووکیشان : ناتوانم تهحه ممول بکهم . واته : گۆنی (رۆح) ، نهی بوی دهر بچم و لی یان دوور بکهمومه . چوونکه ناتوانم تهحه ممولی زامی گازی ی مار . بکهم .

- ٦ - نهودی هم بهردش سهر نهددههانم
 راگیری پرهری روهی رهوانم^(٦)
- ٧ - نهو جه نیشی زام هایلهی قاتل
 ویش جه پهروازی نهو کهردهن باتل^(٧)
- ٨ - بهی گشت زامه وهشی وهتهندا
 بهتسنی پردرد خهم وهتهندا^(٨)

ههواننامهی کتیب

-
- (٦) نهودی : نهو کاته ، دههان : دهم ، راگیری : رینگهکهی کرده بهند . رهوان : روه ، واته : نهو کاته سهری برده ناو دهم وه له دهرهاتی روهم له بدهندا ، برگری . کرد .
- (٧) نیش : نازار ، هایله : پرمهترسی ، ویش ، واته : روه که وای بیی . بهو هممو زامی پر له مهترسیهوه ، له چوونه دهری ، پهشپان بوهوه .
- (٨) وهتن : نیشان ، نیشنگه ، واته : بهو هممو زاموه گهراپهوه و چوهوه به لمشا ، بهو لمشی پر له برین و نازارهی که وهکوو نیشانی خهم وایه .

- ۱ - ئارۆدیم به چهَم چاَو نازك نهندامی
- ساوای تنهن تهر او توله نهنمامی^(۱)
- ۲ - عهر عهر بالائی شای جهمین جامی
- زولفان چون که مهنند خیاتهی خامی^(۲)
- ۳ - گرتنه بیش وه دهس تولی جه عهر عهر
- ساوای نازك تنهن سافی ناز پهر وهر^(۳)
- ۴ - گاه به دیدهی ناز مه دیبا پیش دا
- گاه مه گرت وه به زن وه بالائی ویش دا^(۴)
- ۵ - هر وهخت پهیش مه دیبا وه نازی چه مان
- چهفت مه بی جهتساو مزهش چون که مان^(۵)

(۱) ئارۆ : ئه مپۆ . چهَم : چاَو . نازك : ناسك . نهندام : نهندام . ساوا : ساوا تنهن تهر او : گهنج و پی کهوتوو ، توله نهنمامی : نهنمامیکی تازه هه لآتوو . واته : ئه مپۆ کیژنکی زۆر ناسك و به زن و بالآ خوشم چاَو پی کهووت که وه کوو نهنمامیکی ساوای تازه هه لآتوو و ابوو .

(۲) بالآ : به زن . عهر عهر . دارنکی ساف و به زن جواته . جهمین : ناوچاوان . جام : ئاوینه . خیاتهی خام : خیاتهی خاو . واته : به زنی وه کوو داریی . عهر عهر ناوچاوانی ئاوینه یه زولفیشی وه کوو که مند دریزه وه له نهرم و نیانی دا وه کوو خیاتهی خاو وه ها ئه هاته بهرچاوان .

(۳) گرتنه بیش : گرتبووی . واته : تولی ناسك و ساف و زۆر رنک و پینکی له داریی عهر عهر گرتبوو به دهستیوه .

(۴) گاه : بری جار . دیده : چاوان . مه دیا : ئهی نواریی . پیش دا : به ئه ودا . مه گرت : ئهی گرت . ویش دا : خوی دا . واته : بری جار به نازی چاوانه وه - ئهی نواریی به وداو بری جاریش ئهی گرت به به زن و بالآی خوی یا .

(۵) به ره وهخت : ههرکاتی . چه مان : چاوان . تاو : گهرما . واته : ههرکاتی - به نازی چاوان ئهی نواریی پی یا ، له بهر گهرمای برژانگیی وه کوو که مان ئه چه مایه وه .

- ٦ نوسا مهگرتش پاس چه في بالآ
مهله رز او مهكفت نه پاش مهلالآ^(٦)
- ٧ «يانى جهه ركو نه مامى باخ بو
يائهو وه بالآى و يش به ده ماخ بو»^(٧)
- ٨ «هه ي وه بالآى و يشان نه نازان
ئاوات وه سايه ي بالآش بوازان»^(٨)

هه و النامه ي كتيب

- (٦) نوسا : نهو كاته . جهنى : له گهل . مهله رزا : نهله رزى . مهكفت : نهكهووت .
مهكفت نه پاش : نهكهوته ژر پى . مهلالآ : نهلالآيموه . واته : نهو كاته نهى گرت به
بهژنى خويا . توو پيش كه له خوى زور شرممزار . بوو و چه ما بووه . نهله رزى و - خوى
نهخسته ژر پى و نهلالآيموه و نهعتراى بهم واقعيته نه كرد . (٧) و (٨)
• له همر كوى نه مامى له باخان هه به كه بهژنو بالآيكى زور ريك و پيكى هه به خوى
به سمر باشقه ده زانى . پى بلين با نير شانازى به بهژنى خوى نهكا . و ئاوات به سيمرى
• بالآى نهو (= خوشهويسته كه) بخوازيت . جهه ركو : له همر كوى به ده ماخ بو : شانازى -
پيوه بكا . ههنى : نير . نه نازان : شانازى پيوه نهكا . بووازان : بخوازن .

- ۱ - ئاخ پەي مەننالى
 - ۲ - گوشه خاترم جەخەم بى خالى
 - ۳ - ھەر بازىم مەكەرد من چەنى ياران
 - ۴ - نازاران جەمىن لىم نە پۇشان
 - ۵ - ئىسە جە شوومى زەمانەى باتلى
- (۱) ئاخ وا درىغا پەرى مننالى
- (۲) لاقىد بىم جەتان جەوھى و تالى
- (۳) مەشىم وە باوھش نازك نازاران
- (۴) نازاران جەمىن لىم نە پۇشان
- (۵) مەكەردم سەيران زولفى وەش پۇشان
- نازاران يەك يەك لىم مەكەران سل

-
- شاعىرلەم پارچە ھەلبەستەدا ، وەكو زۆربەى خەلك . ئاوات لە خولى مندالى دەخوازىت .
 واتە :- ئەم كاتە كە ھىچى لەسەر نەبوو كەسى شەرمى لى نەكردو . ھەر خەرىكى يارى
 منالانە بوو بە - باوھشى ئەم و ئەوھو بۇ خوى سەيرانى كردو . بەلام لەكالى گۆتى ئەم شىعرا ئەدا
 خوى بەيىنگانە لای خەلك دەزانى و گلەنى لە زەمانە دەكات :
- (۱) درىغا : ئەفسوس . واتە : آخىم بۇ دەورەى مندالى . داخىم بۇ دەورەى مندالى .
 - (۲) خاتىر (=خاطىر) : ضمىر . دل . فەكر . تان (=ظن) : ئۆمە . وەشى : خوشى . واتە : دلەم لە ھەموو
 - رەنگى غەم و پەزارەيك خالى بوو مۇقەبىدى ھىچ چەشەنە ئۆمە خوشى و ناخوشى نەبووم .
 - (۳) بازى : يارى . مەكەرد : ئەم كەرد . چەنى : لەگەل . ياران : ھاوھلان . مەشىم : ئەچوم . واتە :
 لەگەل ھاوھلەكانغا ھەر خەرىكى يارى بووم ئەچومە باوھشى ناسكە نازارەكان .
 - (۴) جەمىن (=جىن) : روومەت . نەپۇشان : نەيان دەپۇشى . وەش بۇ : خوش بىن (=بۇن) . ئەم كاتە
 ئەوان لەمن شەرمىان نەدەكردو روويان لى ھەل نەدەگىرام وەمىش سەيرانى - زۇلپى خوش
 بىنباخ . ئەكرد .
 - (۵) شووم : نامۇبارەكى . سل : لەپەر وەستان و نەچوونە بەرھو . كوتوپەر وەستان .
 واتە : ئىستە بەلام : بەداخو . زەمانە لىم وەرگەرپراوھتەو ئەم ناسك و نازدارانە . كە
 چاويان پىم دەكەوى لىم دەترسن و پاگىزە ئەيان گىرت و ناتوان بىنە بەرھو .

- ۱ - افا تـ او پـ یوار بی
- ۱) وهختی جه مه‌غریب نافتاو پی وار بی^(۱)
- ۲ - جه می‌نش نه‌برج ته‌شاو دیار بی
- ۲) په‌یوه‌ست گه‌رمی وهخت سوّب و نـ یوار بی^(۲)
- ۳ - به‌نوری جه‌مین شوق نـ ارای ته‌مام
- ۳) یـ او نا وه‌مهم وهختی سبج و شام^(۳)
- ۴ - سپهر دم به‌نوور به‌نارگی نیامان
- (چندی ، نوور به‌خش بو‌په‌ی سوّب و شامان^(۴))
- ۵ - پرشنگی نوورش په‌ی په‌ی مه‌شانـا
- من دهرسات نه‌رووش (لافتام) وانـا^(۵)

(۱) و (۲) نافتاو : هتاو . خور . پیوار : نادیار . په‌ناکه‌وتوو . مه‌غریب : خورناوا . مه‌عناى - نهم شیعره و شیعری دووانی به‌سراوه به‌به‌که‌وه : هونمر له‌کاتیکا نه‌بینی خورناوا نه‌بیت . همر له‌عینی کانا شاهیدی هه‌لاتی هه‌تاو نیکی تر له‌خوره‌لانه‌وه‌به . شاعیر نه‌لیت : له‌کاتیکا - هتاو له‌خورناوا په‌ناکه‌موت . ناچاوانی هه‌تاو نیکی که . له‌خوره‌لانه‌وه‌به . له «برجی ته‌شاو» هاته‌ده‌ری . لیره‌دا - به‌یانی و نیواره به‌به‌که‌گه‌یشتن . نهم ته‌عبیره نیجگار ناسک و دل‌رفینه .

جه‌مین : ناو چاوان . ته‌ویل . برج ته‌شاو : به‌روواله‌ت نه‌بی ناوی جینگاتی بی یاخود نیستیلحیکی زانسی هه‌ستیره شاسی بیت . په‌یوه‌ست : به‌به‌که‌گه‌یشتن . سوّب : به‌یانی (صبح) .

(۳) نوور : نوور . رووناکی . بارگه : بارگه . چه‌نی : چون . یانا : گه‌باندى . سبج = صبح . شام : نیواره . واته : به‌رووناکی ناوچاوانی که شه‌ووقی نهم هه‌موو عالمی گرتیوه‌بهر . هه‌تاووی به‌یانی و نیواره‌ی به‌به‌که‌گه‌باندى .

(۴) سپهر دم سپاردم . واته : دامه ده‌ستی نهم نیامانه تاله تیری چاووی به‌دی ی پاریزن - تا بو‌ماوه‌به بیته هوی رووناکی . نیواره و به‌یانیان .

(۵) په‌ی په‌ی به‌که‌له‌دوواى به‌که . مه‌شانـا : نه‌ی وه‌شاندى . دهرسات : به‌زووترین کات . رووش : له‌سهری لافقی : سووره‌تیکی قورئانه که بو‌بهرگری له‌زه‌خمی چاوی پس - نه‌ی خوینن به‌ملی خوشه‌ویستا یاخود ده‌ی نووسن و پی‌یوه‌ده‌به‌ستن . جا نه‌لی که - من نهم کاره‌ساتهم چاو پی‌که‌موت . به‌زووترین کات ده‌ستم کرد به‌خویندی سووره‌تیکی - «لافقی» .

- ۱ - _____ هه ل داوم بو
- ۲ - تاکه ی شهو بی یار شیرین خاوم بو
تاکه ی من چنه ی دهوران داوم بو^(۱)
- ۳ - نهر سه د په ژاران گیانم مهستانان
بو با پات وه بان هر دوو چاوم بو^(۲)
- ۴ - هس نیهن به نام زیندهم مهوانان^(۳)
سپای غم بهی تهو زور گرتنه ونهم
- ۵ - مهندن نیمه ی نهویچ هیجرانان
هر ساتی مهرگی من مانو پهنهم^(۴)
- گه ره کشان به زور چهنهم بستانان^(۵)

هه و نامه ی کتیب

شاعیری معزن لهم پارچه هه لبه سته دا . داوا له نه جهل . واته (قابض) . نه کا که به - زووترین کات بیت بو گیان کیشانی نمو و لهو هه موو سزای غم و په ژاره به که دهورو بهری نمویان داوه . نه جاتی بدات . به لام خوشمویسته که ی قهت . نموی بیرنا که وینه وه هه و الیشی لی ناپرسی .

(۱) نه ی نه جهل من تاکه ی نه ی له گهل دهوران دا . ناکوکی م بیت . (۲) تاکه ی من به ی - دوست خهوی شیرین بیت . ده با بهس بی . وه ره گیانم بکیشه . به خیر بی . پیلوت - به سه رچاوانم . (۳) - نه گهرچی غم و په ژاره گیانی سه ندووم . به لام نه وه هه به که - به ناو زیندوم . (۴) - سزای غم و دهورو بهری لی گرتووم . که هه موو سه عاتیکم بو مهرگیکه . (۵) لام وایه نیوه گیانیکم پی ماوه که دووری و جیای . نه یان نموی نه وه یشم به زور لیستین

- ٦ نەواچى پەي چىش من چىم نەزانان
 ئىسە ھامما چون . ئەجەل ھاي ھانان ؟ (٦)
- ٧ گىيانى كە بەرشى بەيەك دىيانى
 جە كۆ باوھروون پەرىت . گىيانى ؟ (٧)
- ٨ شەمال شۆ واچە . بەو ئايرناكە
 بەو دل سفتەي خەم سىنە چاكچاكە (٨)
- ٩ ئەر سەد سال سۆ چۆۋەندار جە شاخان
 چ پەروا دارۆ ەرەر جە باخان ؟ (٩)

ھەوئالنامەي كىتاپ

- (٦) ئەي ئەجەل ئەۋەتا ئىستا پىت ئەلىم . ئەۋەكۆۋ لەۋەدوا پىم بلىت . بۆچ من نەم زانىۋە ؟ (٧) - ئەگەر
 ئەو گىانەم . بە ئەيا چاۋ پى كەوتى . لەدەس دەرئىچى . (٨) - شەمال . تىكايە بىرۇ بەو ناگر
 تى بەربوۋە . بەو دل سووتاوھى . سىنە شەق كراۋە . بلى : ئىتر ناتوانم گىيانىكى كە لە بۆ تۆ پەيا بىكەم
 و قەرزى تۆ بدەمەۋە . (٩) ئەگەر دارى قەزوان - سەد سال بەو شاخانمەۋە بسووتى . ەرەر لە
 ناۋى باخان . چ غەمبەقى ؟
- ئەجەل : قابىض . داۋ : كورت كراۋەي داۋا بەمەئناي «شەر» . ناكۆكىي . مەستانان :
 ئەسپىن . ۋەس : بەس . زىندە : زىندوۋ . مەوانان : ئەخونىن . سىپا : سوپا .
 زۆرگرتەن ۋەنەم : زۆرى لى ھىناۋم . مەئمانو پەنەم : پىم پىشان ئەدات .
 مەندەن : ماۋە . ھىجرانان : دوورى و جىاني . گەرەكشەنە : ئەيان ئەۋىت . چەنەم : لىم
 بىسانان . بىسپىن . نەواچىي : ئەلىت . ماچوون : ئەلىم . بەرشىي : دەرچوۋ .
 دىيان : نوارىن (روانىن) . جەكۆ : لەكۆي . ۋەندار : دارى قەزوان . پەروا : ترس . غەم .

- ۱ - ئارۇخەممانم چون دەماوەندى
- دېدەي قىبىلەم دېم ، بەندى شو بەندىم ئى^(۱)
- ۲ - واتم ھەي قىبىلەم (ئىيان) و دېنم
- من بەو دېدەي تۆ دىنيا مەوېنم^(۲)
- ۳ - مەگەر نەي شەلا ئىشى ھاتىشدا
- پۈكەي شو بەندىت ، ئاوردەن پىشدا؟^(۳)
- ۴ - وات ئىئارامەن ، ۋە شەر شەرىكەن
- ھونىنى دەردىن پراوېار پىكەن^(۴)
- ۵ - ئەر مەرەخەس بو چون ھەردەجاران
- دەييار غازۇ جە پراوېاران^(۵)

لوتكەي دەماوەند بە بەرزائى ۵۶۷۱ مەتر . كەتوۋەتە شىمالى خۇرئاواي «تاران» ۋە . لەسەر زەنجىرە شاخەكانى ئەلبۇرزە . لە تەواۋى درىزائى سال بەفرى پىۋەبەو بە تايەت ھەموو كاتى «تەم و دوكلارىيە» ۋە ئەمەبەتە ھوى ئەو كە گەلى لە نووسەرو . شاعىرەكان . پەخشان . يا ھۇنراۋەيان لەو بابەتەم . نووسىۋە . كە بو نمۇنە ئەتوانىن «ھادىق ھدايت» ناۋبەرىن كە چىروكىكى بەناۋى «مىمۇنەي دەماوند» . واتە «مەيمۇنەكانى دەماوند» نووسىۋە . ھەروا مامۇستا مولەۋى (= مەدومى) پىش لە شىئەرنىكا ئەلى :

مىز دەماوەند مەرحان كەمەردەن

ئاد «تەم» و مىن خەم . تەۋە رۆى مەردەن
جا دوكلەكەي دەماوند . ھۆى ئەۋەبە كە ئەو كىۋە «بوركانى» واتە (آرتەش فشان» ۋە
تەمەكەيشنى بەھۆى بەرزى ئەو لوتكەي پىك دىت .

ئەۋەتا مامۇستا «بىسارانى» ش لەم شىئەردا . دەروونى خۆى ۋەكو لوتكەي كىۋى دەماوند . تەماۋى
لەخەم . ئەبىنى ۋ ئەلى :

(۱) ئەمرو دلم «غەم» دای گرتىۋ ۋەكو چون دەماوند «تەم» دای ئەگرت . خوشەۋىستەكەم چاۋ
پىكەوت كە روومەتى خوى بە «شەۋبەند» چارچىو داپۇشى بو . (۳) پىم گۆت :
خوشەۋىستەكەي ئىيانو دېنم . مىن بەۋچاۋە جوانانەي تۆ . تەۋاشاى دىنيا . دەكەم . كەچى تۈپش
دات پۇشان ! (۳) - مەگەر خۇدا نەخواسە . نازارى بەچاۋانت گەيشتەۋ كەۋا شەۋبەندىت
كىشاۋە بە سەريانا ؟

(۴) ۋەلامى يامەۋە : ئىناقەت و شەر فرۇش و خۈپىن مۇن . رىبۋارە زامدارەكان ئەكوژن .

(۵) ئەگەر ئىتوو . ۋەكو جاران بەرەلەيان بەكم . رىبۋارى لە رىبۋارەكان بە زىندو نايەلن .

- ٦ - منیچ جهو بۆنه مه حوسم که ردهن
هونانی نـاحـهق نـه یۆم وه گهردهن^(٦)
- ٧ - سازانام ئاخرحهقش به دهستهن
راویار کۆشه نـه نقهش بهستهن^(٧)

هه و النامه ی کتیب

(٦) ئهوه تا منیش بهو بۆنه بهوه خستومهته بهندبخانهوه تا خوینی ، ناحهق گهردم نهگری ،
(٧) که بۆم روون بووه ، حهق به دهستهقی ریبوار کۆژن و خوی به تایهقی دای پۆشاهه ، قهناعه تم کرد .
ووشهکان :

ئارۆ : ئهمپۆ (=ئهمپۆ) . بهند : زیندانی (=سجون) . بهندکراو . نهی شهلا : خودا
نهخواسه . هاتیشدا : پوکهی : له بهر ئهوه . ئاوردهن : هیناوته . پشدا : پی یا (= بهسریا) . ئی
ئارام : ئی ناقت . هونین : خوینی . دهردین : بریندار . راویار : ریبوار . مهرخمس :
به رهلا ، ئازاد . همرده جاران : جارانی که . نمازۆ : نابه لیت . سازانام : که زانیم . ئه نقهس :
عمدهن ، تایهقی .

- ۱ - ئارو وینەى ویم دیم خهزانى زار
بهندی به زامهت جهورو جهفای خار^(۱)
- ۲ - ئه و جهدهردى ویش بی مه دارا بی
خار چهنگى زامهت لیش وبارا بی^(۲)
- ۳ - بهزاراره وه ههر ویش مه شاننا
جه زامهتى خار دووریش مهن مانا^(۳)
- ۴ - خار شهرمش نه کهرد جه رهنگی زهردهش
تا به جهفای و جهور سه د پاره کهردش^(۴)
- ۵ - (راستهن) جه وه ههر کو دهرده دارى بو
زدهى زامى سهخت نهیشى خارى بو^(۵)
- ۶ - ئه و بیچ چون جهستهى من دهرده دار بو
یا بهى تهور زدهى زامه تى خار بو^(۶)

«بیسارانی، لهم پارچه ههلبهسته كومه لایه تیدا، ههستی ناسكى خوی دهرده پريت و گه لایىكى زهردى - دارىك كه بهوى پى نهگهيشنى ئاوو خواردهمهنو ههرواهاتنى كاتى سهرماو وهزى پائيزه وه له لهقهكهى جوى نهيشمه، سرنجى رانه كيشيت و نه لى :

(۱) نه مرو گلايىكى زهر دو زه بوم كه ميثالى خوم بو، بى كه نه ویش وه كوو من گرفتارى زه حمهت و جهورو جهفای هاره له كهى خوی بو، (۳) نمو (=گلا كه) به دهستى نازارى خويمه تاقتى - لى برابوو، سهره راي نه مهش، درگى كى پيا چوو بوو كه وه كوو چنگانه، چنگى لى هه ل پىنكابوو، (۳) به دهنگىكى زور زو برو دل تهزىنمه هه ر نهى نالاندو خوى رانه وشانده، تا به لكووه لهو زه حمهته، خوى دوور بخاته وه، (۴) - به لام! نهو درگه تا نهو راده به دل رهق بوو كه ته نانهت شه ريشى له - رهنگی زهردى نهو نكردو به ههزار ته عذیب و نه شكه بجه، لهت و پاری كرد.

(۵) راسته له هه ر شوئى نىسانىكى بی دهسه لات بىت، نه بی تامانجى هه مو ویش و نازارىك بىت.

(۶) نه ویش نه لى وه كوو من، هه موو كاتى دهرده دار بی ياخود بهم جو ره گبرودهى زه حمهتى درگ بىت و لىكدانه وى ووشه كان :

وینه : وه كو. غهزانى زار : گلاى زهردى پاييز. زامهت : زه حمهت. بی مه دارا : بی تاقت. خار : درگ. چهنگ : چنگ، چنگانه. لیش و بارانى : لى هه ل پىنكابوو. زار : به ناله بهكى دل تهزىنمه. مه شاننا : راي نه وشانده، په له قازهى ده كرد.

دووریش مه مانا : نهى نه وىست دوور بكموئنه وه. دوور بكموئنه وه. پاره : لهت. كهردش : كردى. جه ههركو : له هه ر شوئى. نیش : جز، نوک. بهى تهور : بهم جو ره. زامهت : دهردى سهر، زه حمهت.

- ۱ - ئارووشيان ديم رهنگي خهزانان
حالي شان نيهن ئيمه نهزانان^(۱)
- ۲ - ديم بهتهرزهوه خهزاني بهي تهرز
تھمام حالي ويش پھريم كھردش عھرز^(۲)
- ۳ - پھرسام يھ چھيشھن ئي زھردي خھزان
وات مھپوم نھخاو تھناكي تھرزان^(۳)

دھردی دور کھوتنمھ لھ «يارو ديار» سھرچاھوي ھل قوليني ھونراھوي زوربهی شاعيره کافي ناو
- کوردهھاري بوھ . فراق ، دوری ، ھيجران ، جياتي ، زورتر لھ ووشه کافي تر ، به کار ھانون .
مھولموي تاوگوزي و ميرزا عھبدولقادي پاھوي رھنگي لھو ھونھرانھ بن كھ زور ھم
ووشانھيان ، به کار برده . مھولموي فارس . لھ ديواني «شنوي» دا ، قھسيده به كي ئيجگار
بھناوبانگي ھبه كھ لھ ميژوي ھدھي كوردي دا تاثير نمبوھ كھ ھلي :

بھنواز ني چون كھكاييت مي كھند
وز جدائي ھا ، شكاييت مي كھند ،
كز نيهن تھ مرا برسيده اند
از نھيژم مردو زن ناليده اند . (تاد . .)

واتھ

بيسه لھ بلوتر ، كھكاييت دھكا
لھ جوي بوونمھوي شيكاييت دھكا ،
تھكورو لھ ويشھ ، مننيان بھريوھ
لھ زنو لھ پھياو ، زكيان دريوھ . (تاد . .)
ماموستا «بيساراني» ش به شيوھ به كي زور ريك و پيك لھم پارچھ ھونراھو كۆمھ لايه تھدا ھم
مھضمونھي بھكارگرتوھ :

(۱) ھمرو چوم تھواشاي رھنگي ھو گھلا خزانھم كھرد ، ھمھم لي حالي بوو كھ ھموان مشتيكيان
بھدونياوھ نھماوھ ، بھلام ئيمھ ئيستا بھمھمان نھزانيوھ . (۲) تھكم دا ، لاي گلايه كي زھردھوھ كھ
شتيكم پھي بھلي ! دھسقي پھي كھردو تھواوي دھردي دلھ كافي بوم كھرد . (۳) - ئانجا پھسيارم - لي كھرد
كھ : ھوي چھ ئيوھ وا زھردو زايفن ؟ گوني وھقھ ھمھ راستي بيت لھ ، خھودا - بينم ئيمھيان لھ
لھقو تھرزي خومان جوي كھردھوھ .

۴ - واتم ئىيمەو تۆ ھەردوو جەستەمان

ئىش مەكەران زام، ماران گەستەمان^(۴)

۵ - تۆ جاجە تەرز، من جە بالائی

تەرتەر جە نەرگس، سەولئی ئالائی^(۵)

۶ - داخئی جیایی نەوتول نەمامان

تۆ جەفاوت دى، من پەنەم ئامان^(۶)

ھەوئنامەى كىتئب

(۴) - گۆتم ئىمەو تۆ ھەروەكو بەك زارمدارين و برىنەكانان

وەكوو بەك زۇخى لى ئەچىت . (۵) - تۆلەتەرز (=لەق) ى خوت جوى - بووتەوھو من لە بەزنىكى

تەرتەر لە نەرگىس و جوان تر لە صنوبەرى . (۶) - برىنى لى دەرمانى - جىایی لە يارو ديار ، تۆ لە خەو
بىنوتە ، بەلام من بەسەرما تى پەرى كردوھ .

ووشەكان :

شيان : چووم . بەى تەرز : بەم وىنە ، بەم جۆرە . پەرسام : پەرسبارم كرد كرد . يەچىشەن :

ئەمە چىە . مەيوم نەخاو : ھاتوھتە خەوم . تەناكى : جىاوازی . تۆ جە خاوت دى : تۆ لە خەو

بىنوتە . من پەنەم ئامان : - من بەسەرما تى پەرى كردوھ .

- ۱ - ئارۇ خەزائى دوور جەپاي نەمام
زايىفو زەبوون ھىجىران سەر ئىھىجام^(۱)
- ۲ - ئەويچ پەي جەستەش، مەنالا بەزار
بە جەفای ھىجىران مەكەردش ئىقرار^(۲)
- ۳ - پەرسام ھەي زەدەي گەردوونى ئىپرام
زىندەي بەختى شوم دوور جەپاي نەمام^(۳)
- ۴ - چ بەدبەختىتەن كەيسە پىت ئامان
مەرنە خاوت دى دوورى نامامان^(۴)

-
- ھەوئالنامەي كىتەپ
- (۱) نەمام : دار . زايىف (= ضيف) : لاواز : زەبون : ئىپشت و پەنا . سەرئەنجام : ئاكام .
واتە : ئەمىرۇ چاوم كەوت بە گلا خەزائىكى لاوازو ئىپشت و پەنا كە دوور لە دارەكەي
كەوتبو ، كە ئەمە ئاكامى ئەويوو .
 - (۲) جەفای ھىجىران : ئازارى دووركەوتنەو . مەكەردش ئىقرار : ددانی پيا دەنيا .
واتە : ئەويش بە دەستى ئازارى لەشېو بە دەنگىكى دل تەزىن ئەي نالاندو ددانی بە ئازارى
دووركەوتنەوي - خۇيا ئەنا .
 - (۳) زىندەي بەختى شوم : گيان لەبەرى چارەپەش . پەرسام : پەرسىارم كرد . گەردوونى ئىپرام :
چەرخى گەران .
واتە : پەرسىارم لى كرد : ئەرى ھەي ژىر چەپۆكەي چەرخى گەران ، گيان لەبەرى چارەپەشى
دووركەوتو لە قەومو ھەوال ؟
 - (۴) پىت ئامان : لىت ھاتو . مەر : مەگەر . نەخاوت دى : لە خەوت بىنى .
واتە : چ بەدبەختى كىت بەسراھاتو كە بەم چەشە ئەدبىم ، تىايا ، خەوت بىنى پىت كە لە
كۆمەلە كەت جوى بویتەو ؟

- ۵ - واتش هه‌ی بی دهر دهر وون پـرچه خار
 سرگه‌شته‌ی هـیجران جه‌فای روزگار^(۵)
- ۶ - یه هیجران که‌ردهن جه‌دهیده کور بام
 نه‌تهرز مه‌وینون نه‌بالای نه‌مام^(۶)

هه‌و‌النامهی کتیب

-
- (۵) واتش :گوتی . دهر وون پر جه‌خار : دل پر له درگت . سرگه‌شته : لیوه ، ویل .
 واته : وه‌لامی بامه‌وه‌گوتی : بی‌عاری دل پر له دهر د ، نه‌ی ویل و لیوه‌ی وه‌کوو مه‌جنون ،
 نه‌ی - جه‌فاکشی روزگار ،
- (۶) کور بام : کوریم . مه‌وینون : نه‌ینم . بالاً : به‌زن .
 واته : کوریم له‌چاوان نه‌مه‌حاله‌که‌می تیدام ، نیشی جیاوازیه ، ئیستا نه‌توانم نه‌وه‌له‌قه‌ی
 - بییم که‌هی‌یموه‌وستابووم وه‌نه‌نه‌وه‌داری که‌وه‌کوو دایکی من بو .

- ۱ - ئارۇ خەزانی زەرد بام وینا
- کەفتە ئی نەگۆل تافی لال مینا^(۱)
- ۲ - عەکش دیاری نەگۆلی ئەوتاف
- چان من مەدیام نەپرووی جامی ساف^(۲)
- ۳ - شیام هۆرگرم دیسانی پشیدا
- چان کاسەنی خوم ریزان بـــه ویشدا^(۳)

(۱) زەردبام: زەرد فام . زەرد رەنگ . وینام: چاوم پەموت . کەفتە ئی: کەوتبو . گۆل: گۆلاو . تاف (طاف): شەلال . لال (لعل): بەردیگی بائی دارە . مینا: سپی و ساف . واتە: ئەمەز خەزانیکی زەرد رەنگم پینی کە کەوتبو نینان . گۆلاوینکی پەر لە ئاری سپی و ساف . ئاری گۆلاوہ کە وەکو لالی بەدەخشان ئەدرۆشایەوہ . کانی: کە پزگی شەلالەکە ئی ئەکەوت .

(۲) عەکس: وینە . چان: وەکو ئەمە . جامی ساف: ئاوینە ئی گەرد . واتە: وینە ئەو گۆلا خەزانە لە گۆلاوہ کەدا بە پرووی ئەواو . دیاربو . وابو کە ئەدگوت لەناو - ئاوینە پەکی ئی گەردا ئەی پینی .

(۳) شیام: رۆیشتم . چووم . هۆرگرم: هەلم گرت . دیانی پشیدا: نوایم پەیا . ریزان: رزاندویە . بەویشدا: بەسەری خویا . واتە: رۆیشتم و وەرم گرت و پەیا روانیم . وەکو ئەوہ بو جامی خۆمی بەسەرخویا رزاندوہ . ئەم شیعەرە لە نوسخەبە کدا بەم چەشنە هاتبوو:

شیام هۆرم گرت . دیام پشیدا
چان چەم دان بەسەر ویشدا
کە لەوہ ناچی دەست کار بەکی ناشیانە نەکرایت .

- ۱ - نایم شهو من گریام خروس کهرد نالین
 سوب شهو بی نیشان ، من زوخو بالین^(۱)
- ۲ - گریه من جهداخ دووری کهسی بی
 شهو جهدهرد بی باک ، وهش نهفهی بی^(۲)
- ۳ - نهسوزا به سوز نه به دههوه
 ناما ، نهپهساش بهدهردمهوه^(۳)

ماموستا «یسارانی» شهو واقیعه تهمان جاری کی که بو روون ده کاتمهوه که بیگانه به خویش نایی
 «کهسی پشی - من ناخوینی مهگمر دهستی خوم» . و «تیر بی خه بهر له حالی برسیه .» و دهیان لهم
 چهشنه ووتاره - گرنگانه که نه جرو به کراون . شاعیر نیکی فارس وه کو نهوه به زمانی ماموستا یسارانی قسه
 کردییت نهلی :

جودانی تانه یوفتهد . دووست قهدری دووست . کهسی دانهد ؟
 شکهسته نوستو خوان دانهد . بهه های مومیایی را .
 واته جیاوازی تاکه نه کهویته نیوان ، دوس بابهخی دوس نازانی مهگمر ران شکاو بزانی بایی
 مومیای چهنده ؟

لهم پارچه دا . ماموستا . که له شیر تاوان بار ده کا که وه کو ئینسانه سرخوشه کان . نه هاتوه ته سری
 که ههوائیکی لی پریت .

(۱) خرووس : که له شیر . نالین : مه بهست خویندی که له شیر . بالین : سرین .
 واته : نهمشهو تا بهره به بیان من همر گرم و که له شیریش همر بو خوی نهی خویند . که پروژ
 بو هوه . من سرینه کهم پر بو له زوخاوو له که له شیریش نشانی نه ما بوو .
 (۲) بی باک : بی خه بهر . وهش نهفهی بی : کاتیکی خوشی هه بوو .

واته : نالمو گرتی من به هوی دوور کهوتنه وه له خوشمویستی بوو . به لام نهو (= که له شیر) . لهو
 هممو - گرین و ناله من . ناگادار نه بوو یا خود نهی دهویست ناگادار بییت و بو خوی کاتیکی
 خوشی راده بوارد .

(۳) هاوری غم و هزاره و سوتان و بزانی نه کردم وه ته نانهت نه هات به دهه میشمهوه که ههوائیکم
 لی پریت . ناما : نه هات . نه پهساش : نهی پرسی .

- ٤ - وینھی بی دهردان سهر وهخساک خیال
 تاسوب من گریام، نه زاناش به حال^(٤)
- ٥ - بی دهردی دهردش تاسو سا دیساردا
 نالاش بی پهررو تاما به شاردا^(٥)

هه و النامه ی کتیب

(٤) تا رۆژ بوهوه من گرم ، به لام ئهو وهکو بی دهردان ، له من ههوائیکی نهپرسی .
 (٥) ئهو بی خهبر له ههموو شتی ، دهردی نهبوو و نازاریکی به خویموه ههست نه ده کرد ، مهگهر
 ئهوکاته ، شتیکی لی حالی ی بو که له ئاوا به که بیهوه هینایان بو شار . ئاجا ئهوکاته ناله ی لی
 بهرزبوهوه وه دهردی دووری ههست کرد .

- ۱ - _____ گشت دهردهوه
- ۱ - بیهی گشت زامهوه بیهی گشت دهردهوه^(۱)
- ۲ - بیهی جهستهی خهمین رهنگی زهردهوه
- ۳ - سامانهت نهوسا وهقبهرم بهران
- ۴ - بیهی وهلگی خهمزان پپوشان سهنگم
- ۵ - کونهکه مانان باوههران وهبهر
- ۶ - بینانیم وهسهر کونه کهمانی^(۲)
- ۷ - تاوینان چهفقی کهمانم
- ۸ - بزنانان کوشتیهی دهردی خهممانم^(۳)

- (۱) بهی : بهم . بهو . (۳) - خهمین : خهمگین . ساجهتو : ههمیمان له نوی وه . قهرم : گورم .
 کمردهوه : کردیهوه . (۳) - نامانهت : دهستم بهداوتیت . نهوسا : نهو کاته .
 بهران : نهبدن . وهلگک : گهلا . پپوشان سهنگم : بهردی سهر گورم داپوشن . جه : له
- (۵) باوههران وهبهر : دهرپهنه دهری . خهم تهرن :
- بینانیم وهسهر : بینانیم سهر گوره کهم . (۶) جهقامهتم . دارو نیشانی : نیشانهبهک
 بیت . (۷) تاوینان : تاوهکو بینن . بزنانان : بزنانن . کوشتیهی : کوژراوی .
- واته : بهم ههموو دهردهوه . بهم ههمو زامهوه . بهم دللی پر له غهمهوهو بهم رهنگی زهردی
 زایفهوه که نیشانهی مهرگیان پتویه . نهوهتا گورم دینه بهرچاوان . جا دهستم به داوتینان . نهو
 کاته جهنازه کهم نهبهنه گورستانو نهوی بم نیتن . لهسهر گوره کهم نیشانهبهکم بو بکنن : بهردی
 سینه پوشتی گوره کهم - به گهلا خهمزان زهردی پاییز داپوشن که نهوه نیشانهی رهنگی زافهرانیم
 بیت . کهمانیکی کونیش پهیا بکنن و بینانیم سهر گوره کهم نهویش نیشانهی چهمانهوهی - قامهتم
 بیت . تا هاوهلانیم سهر گوره کهم و نهو کهمانه بینن وه بهو بونهوه بزنانن من کوژراوی غهمانم .
 (خهم لهشیهوی ههورامی دا . ههم بهمانای «غهم» . وههم بهمانای «چهماوه» به بهلام بهداخهوه
 نهو «جهناس» ه . زور جوانه لیرهدا تیادهچیت .

- ۱ - بىيىننى دىيىدە....
- ۲ - رۆشنى نوور بىيىننى دىيىدە^(۱)
- ۳ - بالاسى سەول شا پەسەندىدە
- ۴ - فرىشتەي شەرىف حەق ئافرىدە^(۲)
- ۵ - دىدە ئاھووي وەخش بىيابان وەتەن
- ۶ - سىبىل چەرىدەي رويىلەي خوتەن^(۳)
- ۷ - دەلىلەي سەركەش دەيرىيىنى دەير
- ۸ - پەرنەي پەرواز ، بالدار وىنەي تەير^(۴)
- ۹ - لەب جامى ياقوت پەر جەمروارى
- ۱۰ - رەنگ رىزەي شەرىفەت ، شەفەي بىيىرى^(۵)
- ۱۱ - ھەر وەتەن جارى مەگىلىش پىدا
- ۱۲ - بۆي مىشكى نەفەش پەخشى مەبۇپىدا^(۶)

ھەۋا نەمەي كىتەپ

مامۇستا «بىساراقى» لەم پارچە ھەلبەستەدا . بە روالەت ، ئەمۇ نىشانىيە دىيارىيەنەي - خوشەويستەكەي دەردەخاۋ ئەلى :

- (۱) چاۋەكەم ، توبت رووناكىت خىستەنە چاۋى من .
- (۲) بالاي تۆۋەككۈ سەۋلى خەرامان ، پەسەندى شاھانە ، تۆۋەككۈ فرىشتەيەكى بەرز . لەقاي سۆنەي خودانى .
- (۳) چاۋانت وەككۈ چاۋى ئاسكى كىۋىيە ، ئەمۇ ئاسكەي كە خواردى سۆمۈلمۈ - لە «خوتەن» دەۋى .
- (۴) تۆي وەككۈ دەلبەلەي سەگكۈ وىيىنى نەكراۋى سەر چىكان . تۆي ئەمۇ بالەندە تىز پەروازە كەبى باك لە ھەمۇ شى ، بە ئاسانەۋە دەگەرى .
- (۵) لىوت وەككۈ ياقوتەمۇ دەمت جامى ياقوتى پەر لە مروارى . رەنگى كۆلمت وەككۈ شەرىفنى - ئال . شەفەي دەردى نەخوشەكانە .
- (۶) بەھەر جىگەيكدا جارى تى پەرىي ، بۆنى مىسكۈ عەبىرى تىدا بلاۋ ئەيىتەۋە .

۷ - چمان جـــــسارای خوتـــــن چـــــردهنی
 ٺـــــو زیـــــدو مـــــاوا توش پـــــهروهردنی (۷)

ههوانامه کیتب

(۷) وهکوو نهویه له دهشتی خوتن گهرايیت . ناوهدان بی ٺهو جی و مهکانه ، توی پهروهردنه کردووی . (لهبری نوسخه دا : ٺهو زید ناوا بو توش پهروهردنی) نووسراوه .
 لیکدانهوی چند ووشه :

نافمريده : بهدی هاتوو . خلقاو (خولقاو) . ٺاهوو : ٺاسک . سوْمبۆل : ناوی گيايهکی زور
 بۆن خوشه . چهريده : لهوه راو . دهليله : کاتي کهل و بزنی کيوی به تاله پيکهوه ٺهژين ، پر
 تهجره به ترينی ٺهوان وهظيفه ی پاسهوانی هاو نهوعه کانی له کاتی لهوه مان ياخود پشوردان دا ، به
 ٺهستوو ٺهگريت تا هاوه له کانی له ههر مه ترسيهک ٺاگادار بکات . جا راوجيه قهديميه کان .
 سه بارهت به زيره کی و ده شياری و سرگی و ده بان صيفانی تری ٺهو دهليله . چيکايهتی زوريان ههيه .
 ده بريان دهير : وه حشيانی ده سيمۆ نه کراو .

لهب : ليو . مرواری : دان (ددان = ديان) . بهاری : نه خوشی . مه گيليش پندا : پی
 ياده گهري .

زید : مهکان . مهسکن . جیگا .

- ۱ - بای شهمال تـای زولف
- دهستم وه دامان تـائی جه تـای زولف (۱)
- ۲ - قـه تـرائی شه وره ننگ وه ردهی سهر کولف
- ستم زهدهی دهست ناخون کهندهی تولف (۲)
- ۳ - وهختی یهک رو تولف دهست به سینمه وه
- سا تـلف مه کیشو زولف به سینمه وه (۳)
- ۴ - ئهوسا مه گیزو که لانهی کولفش
- لازم مهده رو بهدهستی تولفش (۴)
- ۵ - یا که مه گیزو مه کیشوش بهقهست
- حازر به نه وجا بگیرهش نهدهست (۵)
- ۶ - باوهرهش په ریم چون تهیری تیژ بال
- همای دل یه کهر نه بیهن به زوخال (۶)

هه و نامه ی کیتیر

ماموستا (بیسارانی) به رواهت ، بای شهمال به دوست و مهرهمی خوی دهزانی و دهست - به داوینی نه بی که ئیشکی زور گرنگی ی بو جی به جی بکا .

(۱) تا : تالی (تالیک) . واته : بای شهمال تالیک زولفم ئهوی ، دهستم به داوینت تالیک زولفم بو بیته .

(۲) قهترانی : رهش . کولف : کولم . گونا . واته : رهنگی وه کوو ره شانی شهو وه ها بی وله سهر کولمه وه لووی خواردی . به لام کولم کام کولم ؟ ئهو کولمه ی که تولف (طفل) نازاری - داوینت و به نی نۆک که ندی تی .

(۳) وهختی : کاتی . یهک : روژیک . مه کیشو : نه کیشی . واته : روژیک - له کاتیکا منال دهستی وا به سینمه . له پر توره نه بیت و زولفی نه کیشی ، (۴) - ئهو کانه خوی ئه ی گرت و نه ی دا به دهست مناله که وه . (۵) - یاخود مناله که ئه ی گرت و تالیکی لی دهر دینیت ، ئهو کانه تو لهوی حازر بهو لهدهستی بیته . (۶) - وهکو ته برنکی بال بی هینه بو من ، هیشتر دل ماو بهتی به تمواوی بی به - خه لووز . یعنی . هیشتر ماومه به تمواوی بسوتم .

- ۱ - بهر زانی ههن جسه ساي كه مهردا
پهخش و پهر كه ندهن بهو سهران دهردا^(۱)
- ۲ - چون زولفي يـــــــاران سافي سهروايز
مهگيلونه دهور توفاني سوب خيز^(۲)
- ۳ - گاگرزو لوولهن چون زولفي نهم ناك
گا با مهكه روش تا جه تا هم تاك^(۳)
- ۴ - بهرمه يونه پاي بهرزه مه غاران
شمال مه شانوش چون زولفي يــــاران^(۴)
- ۵ - شيوه ي بهرزه اها بهو زولفه وه
بهو زنجيره ي زولف دهستي توفه وه^(۵)

هه و النامه ي كتيب

- (۱) بهرزا : گيايه كي خوارده مني به له هه وه لي به هار به شاخه بهرزه كافي كوردستانه وه نهروي .
كهمر : كهمر . ساي : سي بهر . پهخشي : بلاو . پهركه ندهن : بلاو بوته وه .
سهراندهر : ناوي مهنتقه به كه . واته : بهرزه ايه هيه بهو شاخه بهرزه نه ي سهراندهر وه كه
پهخش و بلاو بوته وه به لي سي بهري نهو كهمره اندها ،
- (۲) سهروايز : مهبله و خوار . مهگيلو : نهگهري . توفاني سوب خيز : نهسي مي بهر به بيان .
واته : وهكو زولفي ياران ساف و مهبله و خواره و به هزي نهسي مي بهر به بيان وه نهگهري به دهوري
خويا ،
- (۳) گا : بري جار . نهم ناك : نهپ . واته : بري جار كرزو لووله وهكو زولفي نهپ ، جار جاريش نهسي
ديت و تال تال له بهك جويي نهكاته وه ،
- (۴) بهرمه بو : دهرديت . واته : نهم بهرزه له داويني كيوه بهرزه كانه وه دهرديت و باي شمال كاتي
لي نهدا ، وهكو زولفي خوشمويسته كان ، پهريشاني دهكا ،
- (۵) نهگهري نهوتوه ي شيوه ي نهو بهرزه اته باشر بو روون بيته وه ، نهبي نهو زولفه بييت ، نهو زه نجيره
زولفه كه وا به دهستي نهو توفه وه (=منال - كوزه) .

تپى - پ -

- ۱ - پايـز ئامـاوه پايـز ئامـاوه
ئەودى نەو پايـز جە نو ئامـاوه
- ۲ -
- ۳ - قافلەى سويل ، زياجه يەمەن
كەردەوه سى وەنگ تەمامى چەمەن
- ۴ - تەبەق تەبەق هەور ، سىاي دودى تەم
نەم داسەر زەمىن بىلە شىلا وى چەم
- ۵ - بىيان بەو تىيان ، دەردە دارى دەرد
خەزانى زايىف زافىرەرانى زەرد
- ۶ - وەشلەى بەخەزان ، پىشەى وىش مەبو زەرد
ئەو جە وادەى وىش ، من جە تاوى دەرد

(خەزان) لە شىعەرى شاعىراندا ، ھاوړى بە لگەل غەم و پەزارەو تەنگو چەلمەى ژيان ، پەنگى زەرد نىشانەى غەمبارى و دەردو برىنو ئەمەبە زوربەى ھۆنەرە كوردەكان ، ھەركالى وىستويانە بىزارى و تىرپوونى خويان لە ژيان ، دەربەرن ، وەرزى گەلەخەزان ، واتە «پايز» يان ھىناوئەمە بىرى - خويان بولبولى عاشق پىشە ، كە لە وەرزى بەھارا ئەم چل و ئەو چلى كى كوردەو ، جگە لە نەغمەى عاشقانە ، ھىچى بە ھىچ نەزانىو ، لەم وەرزەدا ، بەلام ، شەھىدى مەرگى مەعشوقىقەتى و خوى بە مەغشور دەزانى ، جا بەم بۆنەو ، بارى نەغمەو گۆرانى تەگۆرى و نالەو زارى ، ئەكا بە پىشە . مامۆستا بىسارانىش ، لەم پارچە ھەلبەستەدا ، ئەلى : بەھاتنى پايز ، دەروونى عاشقان ، پەر لە غەم و پەزارە ئەبىت . ئەو ، ھەستىرەى سەھىل بە ھەيكى بەدھەوال ئەزانى و پەنگرپىزى دارو درەخت . ھەورى رەشى سەر پايزىش نىشانەبەكى كەبە .

- ۱ - پایباز نمانا
- ۲ - خه تی غه زه ب ناک خه زانان واننا
پهل پهل و زار زار پرووی خناک شاننا
- ۳ - چن سه رتا پاپا سهوز وینهی سهییران
چن بهرگی هووین وینهی شهییران
- ۴ - چن بهاره کهی بهرگ وههونهوه
مدراپی چون کوی بیستونهوه
- ۵ - سه د هزار رهنگی نه مایه شان بی
دل دارو بی دل نسا مایه شان بی
- ۶ - ناگا باد ناما چون حال نه زانان
بپریش ته نافعان چه تری خه زانان

- (۱) مانا : نواندی ، پیشانی یا باد : با . ستم : مل هوزی . (ظلم) . واته : پایز نواندی - پایز بهوزی
بای مل هوزیموه نیشانهی خوی پیشان دا . (۳) - خهت (=خط) : نووسراو . غمه زه بناک
(=غضبناک) : قیناوی . واننا : خویندیموه . پهل پهل : لهت لهت . زارا زارا : بی دسته لات
واته : حوکمی تیمدای نهو دارو درختهی بهناو چاوانیکی قیناویموه خویندیموه ، وه له کاتیکا نهو -
گه لایانه هیچ دسته لاتی کیان نهبوو ، پهل پهل و لهت لهت بوون و کموتنه خواری .
- (۳) چن : چن = چنده . هووین : خویناوی . واته : چندها داری دا پوزراو به جل و بهرگی
سهوزموه که له عینی کاتا وهکو سهیدانی بی سووچو گوناهن وه چندها گوله باغی پر له جل و بهرگی
خویناوی که وهکو شهیده کائن ،
- (۴) مدراپی : بهپی وه وهستابوون . واته : چندها - خهستی به جل و بهرگی خوینی نموه ، که وهکو
شاخی بیستون به سهریمزی وهستابوون ،
- (۵) رهنگ : جور . مایه : بهرهم . دهست هات . سایه : سی بهر . واته : سه د هزار جور
بهرهمیان ههبوو و هموان له سی بهریان نه حسانهوه ،
- (۶) ناما : هات . چون : وهک . پریش : بری . واته : لهپر باهاتوو وهکو نی نه گه بیستوان ، تهناق
چه تره کانی بری . (چه تر یا چادر بهوزی بری طه نافع نه به سرتت به عمرضموه ، که نه گهر نهو
طه نافعانه بریت ، چادره که بیش نه داریتموه .) به عنی بهندی جگهری گه لاکان .

- ۷ - پاره پارهش کهرد ولگی جامه‌ی دار
 ریزه ریزه بی گرد نماما بـــه وار
- ۸ - ستونان مهنن سرتاپا سیا
 وینه‌ی غولامان جه حبه‌بش زیبا
- ۹ - (منیچ) چون تهوان دهروون سفته‌نان
 به‌بادی غه‌زب سهد جار کفته‌نان
- ۱۰ - پهل پهل خه‌زانان مه‌ریزان به‌خاک
 مه‌که‌ران به نیش په‌رده‌ی دل چاک چاک
- ۱۱ - دل جه زامی گاز په‌رده‌ی جه‌سته‌ی ویش
 قه‌تره قه‌تره هوون جیا مه‌بو لیثی
- ۱۲ - مه‌یونه دهوران دیده‌ی پر خومار
 مه‌وارو رووی زهرد خه‌زانی خهم بار

سینه‌و‌النامه‌ی کیتب

-
- (۷) وار : خوار . گرد : گشت . جامه : جل و بهرگ . واته گه‌لای داره‌کان که وه‌کو جل و بهرگی تهوان بوو . دربی به‌یه‌کاو شی کرده‌وهو . گشتی خسته خواری .
- (۸) تهوه‌ی به‌جی ما . له‌شی ره‌شی داره‌کان بوو که وه‌کو غولامه حبه‌بشه‌کان به پی‌وه وه‌ستابوون .
- (۹) منیش وه‌کو تهو دارانه دهروون سووتاه وه به بای غه‌زب سهد جار کهوتومه‌ته عمرز .
- (۱۰) هرچی ده‌بیم تهو گه‌لا خه‌زانانه جوی نه‌بنه‌وهو نه‌که‌ونه‌سمر عمرز . وه‌کوو تهوه‌یه به نیشته له بهندی دلی من بده‌نو قیمة قیمة بکه‌ن .
- (۱۱) که‌وابوو دلی‌یش له بهر زامار بوونی خوی ، دل‌وپ دل‌وپ ، خویناوی لی جوی نه‌بیته‌وه .
- (۱۲) تهو خوینه که له دل جوی نه‌بیته‌وه . دینه کانگی چاوانمو . له‌ویش وه‌کوو باران . ده‌باری به ملی گه‌لا خه‌زانه‌که‌دا .

- ۱۳ - هـر خـه زان وه لگي زار مـه ر زيو
دل دهروش بـه دين ئـه ومـه خـه زيو
- ۱۴ - بهند پهرواز مه بو مه سينهم بو چاك
نه با چون خه زان غه لتان بو نه خاك
- ۱۵ - جه نه زرهت ريزان به لگان نه دهروون
ئه و ريزي پاي خاك من غه لتاني هوون

هه و النامه ي كتيب

- (۱۳) هه ر گه ل خه زانك ده بينم دته خواره وه . دل م تازاري پيوه ده نيشت .
(۱۴) بهند : نه وند پهرواز مه بو : ته قه لاده كا .
مه ر : مه گه ر ، تا ، چاك : به رپي . نه با : نه وه كوو . واته : نه وه نده خوي رانه وشيني شتيكي
نهماوه سينه م به رپي . نه وه كوو نه وپش وه كوو گه لا خه زانه كه له عه رز غه لتاني خوين بيت .
(۱۵) نه زرهت حسرت : نه فسوس ، داخ . واته : به داخه وه . له و كاته وه كه وه رپيني نه و گه لا يانه م
ديه . دهرووني مينش خه زاني كرده وه له خويني خويا ته تلي .

سه عدي نه لي :-

من ئـه ز بي نـه مواني نـه م روي زهرد
غـه مي بي نـه مويان ، رز خـه م زهرد كـه رد .

- ۱ - پـر خـومـار شـن پـر خـومـار شـن
- شیرین دوو دیدهدی پـر خـومـار شـن^(۱)
- ۲ - جـهـوبـهـی دـیدـهـو دـلّ تـیـنـتـزـار شـن
- فیشتهر مهیلشن^(۱) ، کهم تهر قارشهن^(۲)
- ۳ - گـا بـه گـا بـه تـیـخ دـلّ مـه دۆ بـه سـیخ
- شیوهش مهلهمههن لیم کهرؤ درینخ^(۳)
- ۴ - یـانـی تـهـو زایف باری دهرد بیهن
- نمشو کوشتههی ثاهی سرد نیهن^(۴)
- ۵ - وـهـرنـه زهـری مـهـیل تـهـو سۆسـهـن خـالـه
- وهسن پسهی شیفای زامی سهد ساله^(۵)

ههوانامهی کیتێر

- (۱) شیرین دوو چاوی مهستو خوماری هدیە ، که مهیل و مویهنی زۆرتره و قارو قینی کهمتر ، دهرمانیشی بهلای خویهوهبه ، کهچی لیمی ئەشاریتهوه .
- (۲) لهبهر ئەوه دیدهو دل و گیان چاوهروانیهنی ،
- (۳) جار جارێ دل له شیشی کهباب ئەدات ،
- (۴) یهعنی ئەو به هوی باری گرانی ، برینی دلموه لاوازو بی حال کهوتوه ، لهوه ناچی هناسهی سارد ، وای لی کردیت .
- (۵) ئەگینا نهختی مهیلی ئەو سۆسهن خاله ، له بو شیفای زامی سهد ساله کیفایهت . ئەکات .
لێکدانهوهی ووشهکان :

پـر خـومـار شـن : چاوی مهستو خوماری هدیە . جهوبهی : لهبهر ئەوه . ئینتیزارهن : چاوهروانیهنی . فیشتهر : زۆرتره . قار : تۆران ، قین کردن . گابهگا : جار به جار (جار جارێ) . مهدۆ : ئەدا . شیش : شیش . مهدۆ به سیخ : نهی کا به شیشهوه . شیوه : خۆو رهوشت . مهلهم : دهرمان . درینخ (درینخ) : شاردنهوه . نمشو : لهوه ناچی وهرنه : ئەگینا . زهـری : نهختی : وهسن : بهسه .

- ۱ - پهنهش سهودای شهه پهنهش سهودای شهه
- پهروانه كههمن پههش سهودای شهه
- ۲ - تانه وینون شهوق شولهی شهه بهچهه
- نه نینونه رای سوزانی قهدهه
- ۳ - دل سوزان مه بوئی پههروا جهه دوور
- بسو چونه بهوش ، مه ایبهی شهوقی نوور !
- ۴ - همای جهه دوور بو ، نهه زنونه نامش
- بهه هیر جهه سوزان ، ههچ نهه بوکامش !
- ۵ - كههی نهه وهه وینهی خهه مین دهه دهه دار
- سهه بار زورخاله كونه ، پهه دیدهنی یار

ههه و النامهه
کیتب

- مامهلهی (مهعامهلهی) پههوله لهگهله شولهی (شمعه) ، مامهلهبهکی تیجگار نا بههرا بهه ، شههری ظالم و مهظلموهه ، بهلام ههتا ههتا بهه ، نهه نایهه کسانیه ، دریهه نهه .
- ماموستا بیسارانی بهه شیهه بههکی زور ریک ویک ، نهه ههوهینهی که سههراوهه له کانهگی دلموه ههله قولی ، پهشان نهه داو نههلی پهههوله شولهی موم نههینی و بههوه لای نههچیت ، واته مههگه نههینیت و بهه پههروهه نههروات .
- (۱) پههوله مهعامهلهه ، کردن لهگهله موما (شمعه) ، که مهعامهلهی مههگه و ژبانه ، ههشتا پههیی کهمه .
 - (۲) تا چاوی بهه شولهی (=شعله) ، شمهه نههکوهی ، بال نادات ، له بو سهوواندلی خوی .
 - (۳) دلی واشه ، ههیه بههینی دینهی شولهی نوور ، له دوورهوه ناگری تی بهه نههینی و نههسوتی .
 - (۴) نهه دله که بههینی نامانج بهه خورانی خوی نهههه وینهی .
 - (۵) کههی مهقارینه نههکرت لهگهله نهه پهههولهی عاشقی راستههینهه دا ، که گجانی خوی له ریی دینهی یاره کههیدا ، بههخت نههکات .

۶ - پەروانە بەشەوق . شەم مەبو واسل
ئەو دى سۆرانىش . باتالەن باتال

هەوا نامةى كىتەب

(۶) پەپولە بە ناماغى خۇى ئەگات . ئىنجا ئەسوتى . ئەو كاتە . مردى ئەو وەكوو . زەماوەن واىە .

لەكدانەوہى ووشەكان :

پەنەش : لە بۇ ئەو . سەودا : مەعامەلە (مامەلە) . پەروانە : پەپولە

شەوق : رووناكى . شۆلە : شۆعلە . گرى چرا يا موم يا ناگر . شەم : موم (شەمع) .

ئەينۇ : نائىت . نەراى : لە رېنگەى . سۆزانى : سووتان . قەدەم : ھەنگاۋ . ئى پەروا : ئى ترس .

جەدوور : لە دوورەوہ . بىۋجۇ : بىوتى .

ھىماى : ھىشتا . نەزىنەوہ . نەبىسەت . كام : مەرام . ئامانج .

زۇخال كۆ : سووتاۋى وەكو خەلووز پى ھاتوو . واسل (: واصل) : پى گەيشتن .

ئەودى : ئەوكاتە . باتال (باطل) : بەتال .

تپى - ت -

- ۱ - تاسه زهروورى
- دهردى بى هسام دهر د ، تاسه زهروورى
- ۲ - نيشى گيان كيشى . ژاراوى دوورى
پىم بهخشان عهزاب ، ديدنه بى نوورى
- ۳ - كس پىم نه واچو نوورش نه ديدنه
من نوورى ديدنه ، نهو بهرگو زيدنه
- ۴ - تاكه نوورى نهو ، جه ديدنه دوورنه
دن بيا ليل او نه ديدنه بى نوورنه

-
- شاعير . هميسان له دوورى خوشه ويسته وه . دهر وونى پر له دهر ده . چاوانى نورى تندا
نه ماوه . له گهل نه مه شا . هاو دهر دى به دهر ورو بهرى خوبا نابيين . تا غم و په زاره ي له گهل نهوا به
با بدات .
- (۱) تاسه ديتى خوشه ويستم كراوه . تاسه بهكى زور زهروورى . دهر دى كه تهنيا بو من نارراوه .
 - (۲) برينى كى گيان كيش . وه كو ژاراوى دوورى خوشه ويست : خه لاقى كردووم . خه لاقه كيشى .
نهويه . چاوه كاخم تير كوئرايان داهاتوهو نابيين .
 - (۳) كهسى پىم نه لى من بهم چاوانه . شتى نه پىم . من تهنيا به هوى ديتى نهو هه ليزارده موهيه . نه توانم
دوئيا بىم .
 - (۴) همر كاتى نهو خوشه ويسته . لىم وون نه بى . چاوانيشم ليل نه بيت و دوئيا وه كوو تاريكه شوى
لى ديت .

ليكدانه موهى ووشه كاني :

- پىم بهخشان : پىم بهخشيوم . خه لاقى كردووم . عهزاب : نه شكه بجه .
ديده بى نوورى : كوئرى . بهرگوزيده : هه ل بيزار .

- ۱ - تا به سهر یار بو
- یار نه و یار خاسه ن ، تا به سهر یار بو^(۱)
- ۲ - مه یلش به وینه ی مه یلی^(۱) وه هار بو
- دووری یار پهریش ، زامه تی خار بو^(۲)
- ۳ - چون کوره ی ئاییر ، یجوشو به تاو
- به بی یار نه شوشه و نه دیده ش خاو^(۳)
- ۴ - ئاه ی سه رو کیشو ، شه وان نه جیدا
- بیزار بو نه و جا ، یار نه بو ش تیدا^(۴)

هه و نامه ی کتێب

-
- شاعیر لهم شیره دا . بو هه ل بژاردنی . « یار » یکی ثابت قه ده م . چهند مهرجه یکی هه به :
- (۱) یار (دوست . برادر) . نه وه به . که هه تا هه تا به . له گه لنا بی .
 - (۲) مبه ره بان و خوشه بوستی نه و وه کوو لافاوی به هار وه ها بی ، به عنی زور بی ، که توی لی دور
 - کهوتیموه . هه ست به وون کردنی . شتیکی زور به نرخ بکا و نازاریکی لی نازل بیت .
 - (۳) دهروونی وه کوو کوره ی ناگر . به کۆل بسوونی و به بی یار خموی لی نه کهوی .
 - (۴) شه وان له جیگه دا هه ر ئاه ی سه رد بکیشیت و له هه ر کوی یاری تیدا نه بیت بیزار بیت .
- مه عنای ووشه کان :

تابه سهر : تاوه سهر . هه تا هه تا به . خاسه ن : باشه . چاکه . یاربو : دوست بیت . سه یل : لافاو . وه هار : به هار . زامه تی خار : برینی گۆلله . تیشی درگک (چه قل) . ئایر (ئاهر) : ناگر . یجوشو : هه ل قۆلی . نه شو : نه چیت . کیشو : هه ل کیشی . نه و جا : له و جیگایه . یار نه بو ش تیدا : یاری تیدا نه بی .

- ۱ - تابا به کەه ی نو شو ، ...
- یارەب جامی خەم ، تابا به کەه ی نو شو
- ۲ - تاکەه ی نه جه ستم ، لۆنگی خەم پو شو
- تاکەه ی چون کورەه ی ، ئایر پو شو
- ۳ - تاکەه ی هەناسەم ، چون سیاتەم بو
- تاکەه ی کونجی دل ، خەزینەه ی خەم بو
- ۴ - تاکەه ی کزەه ی جەرگ ، بەستیزە بو
- تاکەه ی بەندی جەرگ پزە پزە بو
- ۵ - تاکەه ی چەنی بەخت ، بەدان بسازوو
- تاکەه ی وەرگم ، ئاوات بوازوو
- ۶ - تاکەه ی بسوچوون نەبوون بەزۆخاڵ
- تاکەه ی بیدی چۆل بەکەر وون بەمال

-
- ماموستا بێساران لەم پارچە هەلبەستەدا ، ئەو تەنگو چەلمانەه ی که له ژباڤی ئەودا ، پێک هاتوون ، دینتە بەرچاوان ، ئینجا پاشان ، له خودای مەزن ، ئەپارێتەوه که لێر بەسیهتی ، با لعمە زۆرتر حەسرەت نه چینه دلەمەوه .
- (۱) تاکەه ی ئەنی بی خۆمەوه ، خودایا تاکەه ی لەسەرم واجە ، ئەم جامە پر له غەمانە بخۆمەوه .
 - (۲) تاکەه ی جل و بەرگی غەم ، له بەرما بی ؟ تاکەه ی ئەنی دەرووم ، وەکوو کورەه ی ئاگر ، هەر له سووتانا بی ؟ .
 - (۳) تاکەه ی هەناسەه ی دووکه لێم ، وەکوو ئەم عالم بگرتە بەر ؟ ، تاکەه ی کونجی دلەم هەروا ، خەزینەه ی غەم بی ؟ .
 - (۴) تاکەه ی جەرگم کزەه ی بێتو من هەل قەچیم ؟ تاکەه ی بەندی جگەرم پزە پزە بی ؟
 - (۵) تاکەه ی له گەل چارەنووسی رەشی خۆما . پێک کهوم ؟ تاکەه ی ئاوات ئەنیا ئەوه بێت ، که خودایا ، بکۆزە ؟ .
 - (۶) تاکەه ی سووتام هەر بەردەوام بی و گیام دەرنه چی ؟ ، تاکەه ی وەکوو باهەقوش مالم له چۆل و وێرانە بی ؟ .

۷ - ئىنسانفەن ۋەسەن نىياز مەندى دىل
ممازەۋە حەسەرت . سەر بەرۋون ۋەگىل

ھەۋا نامەى كىتەب

(۷) ئىتر بەسەنى . ئىنسانفەن . دىل ئىحتىاجى بە تۆپە . ۋەزە مەبەلە بەم ھەمۋو حەسەرت ۋە
دىل گرانىھە . سەر بىنمەۋە .

ئىكەدەنەۋەى ۋوشەكان :

نۆشۋو : بىخۇم . يارپ : خۇدايا . لۇنگى خەم : بەرگى تەغزىبە (غەم) . ئاير : ئاگر . بىخۇشۋو :
ھەل قولىم . سىتەم : دوۋكەلى پەش . بسازو : رىك كەموم . بوازو : بىخۇزم . بىدى چۆل :
كەنايە لە بىبان (سارا) ۋە «ئىرانە» بە . نىازمەند : مۇحتاج . مازە : مەبەلە . سەر بەرۋون ۋەگىل :
بىچمە گۆرەۋە .

- ۱ - (تـــهرسا) بـــهردهنم . . .
- ۲ - مەى نەپای مەمبەر مەسجد وەردەنم
- ۳ - فتوای بەرھەمەن^(۱) گرتەنم نەگۆش
- ۴ - کردەنم نەدۆش خەرقەى^(۱) رەھبانان
- ۵ - ئانە گشت جەوخت نادانم بێن
- ۶ - ئیسە ھاجە گشت پەشیمانم بەرد
- ۷ - فەسلێ پیرەن جوانم و یـــەرد^(۶)

لەغزەلە «غیرفان» بە زۆر جوانەکانى . ماموستا «بیسارانى» . بەکیکیان ئەمەبە کە ھۆنەرى . پایە بەرز ، لەم ھەلبەستەدا برى له کردەووە ناریکەکانى خۆى . بەشەھامەتیکى ئەواووە ، ئەخاتە بەرچاو وە ئیعتیراف بەو دەکا کە ھەمووى ئەو کردەووە نا لەبارانە لە کانی . ئەمەنى لاوى ئەو روویان داوہ وە ئیستا کە فەسلێ پیری ھاتووہ بە پیریوہ . لەو کردەوانە پەشیمانە وە لە خۆدای مەزن داوادەکا کە لە رابووردووی .

(۱) تەرسا : گاوری . مەسحی . بەردەنم : بردوومە . راسەن : راستە . ئەلى : راستە من بووم بە گاوری . راستە لە دەبرى مەسحیەکانا سۆجەدم بردوہ .

(۲) لە پالیى مەمبەرى مزگەوتا . عەرەقم خواردوہ تەوہ و مەزەبى «عیسى»م بۆ جارى دووھەم کردوہ بە مەزەبى خۆم .

(۳) فتوای بەرھەمەن (بەرھەمن خۆدای ھیندیکانە . زۆربەى ھیندیکان ئەو دینەیان بو خۆیان ھەل بۆاردوہ . رەنگک بى ۸۰۰ سال پيش له دايك بوونى حمزەبى عیسا . ئەم دینە لە ھیندوستان داھاتیت . برەھمانیکان خۆدای خۆیان بە وینەى ئیسائیکى سى سەر پشان ئەدەن وە ئەمە وا ئەگەبى کە بارر بە خۆدای سى یانە لە دینیى ھیندوکانەوہ وەرگىراوہ . ئەو سى خۆدایە لە دینیى ھیندوکان بریتین لەمانە : ویشنو . برەھما . شیوا) لە گوی گرتوہ ، تا ئەو رادەبە کە دینیى من دینیى عەرەق فزوشى . خاوین کردوہ تەوہ .

(۴) خەرقەى رەھبانانم خستوہ تە سەرشانم و گسکى دەورى بەتەکانم داوہ .

(۵) بەلام ئەمانە گشت لە کانی نەزانی و دەورانی گەنجى و مەسقى ما پلک ھاتووہ .

(۶) ئیستا لە کانی پیری دا ئەوہ بە کە لەو کردەوانە پەشیمان بوومە تەوہ .

- ۷ - واده‌ی پیرم هان یـاوانم نوبه
- نوبه‌ی توبه‌م هان کهره‌م دار توبه (۷)
- ۸ - نوم یدم بته‌تون وه‌نم نه‌گیری
- بویه‌ری جه‌جرم واده‌ی کم ویری (۸)

هه‌و‌النامهی کتێب

- (۷) کاتی پیرم هاتووته بیره‌وهو نوبه‌ر توبه‌م گه یشتوو .
- (۸) هیوام وابه له‌و گنا‌حانه‌م بگوروی که له‌ کاتی نه‌زانیا کردومه .
- ووشه‌کان : مه‌ی : عمره‌ق ، وه‌رده‌م خواردومه . کهرده‌م : کردومه ، گۆش : گوی . جه‌لا :
- خاوین کردنموه . سه‌ی‌فروش : عمره‌ق فروش . دۆش : سه‌رشان . جاروو : گسک . نادانیم ، نه‌زانیم .
- بیمن : بوه ، ویه‌رد : رابوارد ، تی‌په‌ری . وه‌نم : لیم . نه‌گیری : نه‌گیری که‌م‌ویری : که‌م هۆشی .
- (ته‌رسا) ، (سه‌رمه‌ستی) : له‌ نۆسخه‌ی جه‌نایی سه‌ید طاهیری هاشمی له‌م دوو ووشه‌ به‌م جزیره نووسراون : (گه‌ردوون) ، مه‌ستی و عه‌یش .
- «بای شه‌مال» له‌ میژوه‌ به‌ ناوو نیشانی ، «هه‌مال بیری عۆزشاق» وه «مه‌حه‌رمی ته‌سرا» ، له‌ شیعری شاعیرانی کۆرددا ، ناسراوه . له‌وه‌تا له‌م پارچه‌ هه‌لبه‌سته‌یدا ، ماموستا بیسارانی له‌ بای شه‌مال تووره‌ نه‌بیته‌ و له‌ دوا‌ی له‌وه‌ چهند سووچیکی له‌و دینته‌ پێش چاوی ، تاوانباری له‌کات به‌ په‌یمان شکینی و هه‌مال نه‌بردن و لیوه‌نی :

تېپى - ج -

- ۱ - جارى بۇ جارى ...
- قىيىللىم تۇخوا . جارى بۇ جارى
- ۲ - ئەگەر خۇف ھەن تۇ جە ئەغىياري
- وياننە گىرە بۇرى پىي كاري
- ۳ - ئىمە يانمان جەو بۇنە كەردەن
- جاري تۇ بىيىنە وە حاجەت بەردەن
- ۴ - سەد جار بىو ھەلا دەردم پىيىت دەدان
- حاجەتتى ياننەم گشت بىو پروان

ھەوئالنامەي كىتەب

-
- (۱) شاعىر لەم ھەلبەستەدا . لە خوشەويستەكەي داوا دەكا . جارى پرواتە مالىان . ئىنجا پىي ئەلى :
 - ئەگەر لە ئەغىاري ترست ھەيە . بە بيانوي پىويستەكەو ھەرە بۇ مالان .
 - (۲) ويانە : بيانو . بۇرى : ھەرە . ئى . پەي : لەبۇ . كاري : ئىشى .
 - (۳) يانە : خانوو . كەردەن : كەردو . حاجەت : پىويىتى .
- لەكەدانەو :

جاري ئى بۇ لام . تۇ خۇدا خوشەويستەكەم تەنيا جاري ئى بۇ لام . ئەگەر لە ئەغىار (= ئەوانە
كە لە من و تۇ خوشيان نايە) مەترسەكت ھەيە . بيانو بگرە كە گۇيا لە بۇ ئىشى ھاتووي . ئىمە
بەو بۇنەو ھاتوومان لىرەدا كەردو ھەو . كە تۇ رۇزى بە بۇنەي پىويستەكەو سەرمان لى بەھى .
خۇدا دەزاني . ھاتى تۇ بولاي من باشترىن دەوايە لە بو چارەسەر كەردى ئازارم . ئەو ھىش بزانه .
ھەموو شىكەم ھى تۇبە .

- ۱ - جَه كۆشان بی دهرد . . .
- ۲ - فەرهادو مهجنون جه كۆشان بی دهرد^(۱)
- ۳ - فەرهاد نه تاواش بیستون ساكهرد
- ۴ - مهجنون جه ئاهش سەنگك نه بی وه گهرد^(۲)
- ۵ - فەرهاد ههر سەنگش تا شا به تیشه
- ۶ - مهجنون كۆ گهریش مه كهرد به پیشه^(۳)
- ۷ - مه گهر دهرده دار چون ئهوان مه بو
- ۸ - دایم رهنگك زیوون نئاتاهوان مه بو^(۴)
- ۹ - دهرده دار كه سین دهردش بوئه سهر
- ۱۰ - دووش كوی بیستون بگیروئه وه^(۵)
- ۱۱ - من زهری دهردم هاناهه دهرووندا
- ۱۲ - وه ختهن (نه جد) بدهون وه بیستوندا^(۶)

فهره و النامه ی کتیب

- (۱) جه كۆشان بی دهرد : دهردیان له كوی بوو . واته : فەرهادو مهجنون دهردیان (نازاریان) له كوی بوو .
- (۲) نه تاواش : نهی توانی . ساكهرد : له بنجینه دهری بهینی . سەنگك : بهرد . گهرد : تۆز . واته : فەرهاد نهی توانی بیستون له بنجینه دهر بهینی و مهجنونیش نهی توانی به هوی دوو كهلی ههناسهی بهرد به تۆز بكات .
- (۳) فەرهاد پیشهی بوو بو بهرد تاشینو مهجنونیش ههر به کیوو ههردهوه وێل بوو .
- (۴) مه گهر نه بی دهرده دار وه کوو نهوان (فەرهادو مهجنون) بی ! نهونده بی دهستلآت و لی نههاتوو بی .
- (۵) كه سین : كه سی كه . بوئه سهر : له سهریا بی . دووش . ههناسهی . بگیروئه وه : بگریته بهر . واته : دهرده دار «ئهو كه سهیه كه نهونده له ناو دهروونهوه كۆلا بیت . كه دوو كهلی ههناسهی كوی بیستون بشارتیهوه .
- (۶) من یهك زره لهو داخو دهردم له دلدایه . كه چی وه خته «نه جد» ههلگرمو بی كۆم به كوی بیستوندا . نه جد (= نهجد) ئهو بیابانهی كه قهیس (= مهجنون) له بۆ لیل و نیل و سهرگهردان - بوو . بو .

- ۱ - جامی جهمیم ، گهرد ئالود بیست
- ببازاری سهودام ، ببه بی سود شیهن
- ۲ - سوزی ههناسهه ، نمانا سهردی
- گیلا رهنگی ببباخ ، شادیم ببزهردی
- ۳ - خهمی دنییای دوون جههزانی ویم
- ههرشهو سهه نهشتهه ، فیشتهه مهه دو لیم
- ۴ - (چندی) دل پهبشیو نالهی شهوان بیم
- جههلا ببهبخشی دهرد ، گشت بی خهوان بیم
- ۵ - سهرمایهه دیدهم ، غیر جهههون نه بی
- هیچ کاریم جهه نی ، دنییای دوون نه بی

ههواننامهی کتیب

-
- «بیسارانی» لهه شبعره عیرفانیهه دا نهه واقعبه دهه نهه خا . که ئیسان نهه گهر نهه یهوی لایهه نگری عیرفان و وهه رعو تهه قوا بی . لازمهه نهه وهه به که له ژبانی کومه لایهه بی خوی جوی بکاتهوه . نهه گینه به دهه سنی دوو شوونی . ههه ناگری .
- (۱) گهرد ئالود : تۆز پیوه نیشوو . بیهن : بوه . سهودا : بازهه رگانی . به بی سودشیهن : بهه قیرو چوه .
 - (۲) سوزی ههناسه : ههلمی دهه . نمانا سهردی : بهه رهو سهردی نهه چیت . گیلا رهنگ باخ : رهنگی باغی شادیم بهه رهو زهردی مهیلی کرد .
 - (۳) جهههزانی ویم : له نههزان کاری خوم . مهه دو لیم : لیم نهه دات .
 - (۴) چندی : بو ماوهه بههک .
 - (۵) ههون : خوتین . جهه نی : لهه گهل

٦ - ئیسە بەوئەی دنیا پەرستان
دنیا پەرستم ، بەهزار دەستان

(٦) هزار دهستان : هزار جور فروغیل

شی کردنەوی مدعای شیعەرکان :

ئاوئەی دەرووخم تۆزی پتووە نیشوووە ئیستا شتیکی پێی ناییم ، سەرەرای ئەویش ئەو دەسپایە
مەعنویە کە پێکم هێنابوو . نە تەنیا سوودەنکی عاید نەکردم ، بەلکو ئەویش بەفێرو ، لەدەستم
دەرچوو ، هەلمی گەرمی دەمیشم رووی ناوێتە سەردی و خوم هەستی پێ دەکم ، لەگەڵ ئەوێشا ،
رەنگی باغی شادیم ، لە سەوزی و سووری و بەدەماخی ، گەراوەتەو بە باری زەردیا ، واتە وەکوو
گەلا خەزانی پێ هاتووە .

لە نەزان کاری خوم ، خەفەت و خەجالەتی ئەم دۆنیا پەستە ، وەکوو ئەوێبە کە هەموو شەوی ،
زیاتر لە سەد نیشتم لە جەرگم ئەدەن .

ماوەیەک بوو ، دوور لە بەزم و رەزمی دۆنیا . لەگەڵ دلی خوما ، خەلوەتم کرد بوو و شەو زیندە
دارم ئەکردو بوو بووم بەسەر باشقەی ئەو ئیخەوانە .

ئەو ماوەیە ، سەرمایەیی چاوانم ، لە خوێن و بگمەرتەو شتیکی کە نەبوو ، واتە هەر ئەگرابوو
لە جیاتی فرمیسکی رووخم ، بارانی خوێن ئەهاتە خواری ، جا ئەوکاتە ، کاتی بوو کە هیچ ئیشی کم
بەم دۆنیای دوونەو نەبوو .

ئیستا بەلام ، الۆ گۆرێکم تیدا پەیا بوو . کە وەکوو ئەوانە کە ئەیان ئەوی دۆنیا کوکەنەووە
بێ نینە گێرفانیان ، بەهزار جور حیلە خەریکی پەرەستنی دۆنیام .

- ۱ - جهمیش سافهن ...
- شەخسێ چون ئافتاب جهمیش سافهن
- ۲ - سەرتاپای بالایش مشکین کلافهن
- جەبێ ئینساق نامش ئینسافهن
- ۳ - ئەرمەبیش ئینساف زەرێ نەدلدا
- ئەداش دەستەبەسەب سەبیل وەگەلدا
- ۴ - مەودای مژانیش مەبیل ساونە کەرد
- پەشانی ئالەمی بێ خوا و نە کەرد
- ۵ - هیشتای بە شەراب غەمزە و نازفەرۆش
- پەبێ چیش ، مەبەرۆش ، دیدەبێ ویش جەهۆش
- ۶ - یا الله بە حاجەت پەرزەبێ پیغمەر
- بە موعجیزەبێ دەست ، دەرازبێ حەبەر
- ۷ - ئەو شوخی زەریف مەبێ سیم ئەندام
- نە دارۆ ئینساف پەنەش نینە زام
- ۸ - زەرەبێ ئینسافش دەری نە دەروون
- تا دەردی نانش سەر نە نیان وە هوون

(۵) جەنابی سید محمد طاهر هاشمی ، لایان وابە کە ئەم غەزەلە هی مامۆستا یسارانی ، نەبێ . شاعیر لەم غەزەلەدا ، لە «ئینساف» ناوی پەخە دەگرت و لە پاشان لەخودا داوا دەکا ، کە نەختی ئینساق بداتی :

(۱) ئافتاب : خور (هەتاو) . (۲) نامش : ناوی . (۳) مەبیش : ئەبێ بوو . ئەداش : نەبێ ئەدا . دەستە : چەپکە . سۆمبۆل : گۆلەبەکی بۆن خوش . گەل : قور . هەرگە . (۴) پەشانی : بە ئەوان . (۵) هیشتای : تا ئەو پەدا . پەبێ چیش : لەبەر ئەوە . مەبەرۆش : ئەبێ با . (۷) سیم ئەندام : زیو ئەندام . نە دارۆ : نەبێ .

واتە : روومەت هەتاوی ، سەرتاپا بێ عەببێ ، بەلام بێ ئینساف ، کە بە پێچەوانە ، ناوی ئینسافە . دەناسم . ئەگەر زەرەبێ ، ئینساق لە دلدا بوایە ، ئەو چەپکە گۆلەبێ کە دام بەدەستیمو ، فەرەبێ نە ئەدایە ناو قورە کەمو ، مۆزەبێ هەسان نە ئەدان تا بەهۆبێ ئەوان : جەنابی خەو بگرت ، تا ئەو پەدا بە ناز دەکا بەسەر شەرابا ، چەرونکی چاوانی مەست و خۆماری خوی لە ئینساف بەو نازارە شوخە ، جوانە عەطا فەرموو ، بە لکۆو ئەو زامدارانەبێ ، بە خۆنەو سەر نەنێمو .

نیپی - چ -

- ۱ - چراغ بهینت بهست
- جهنو چهنی من عههدو بهینت بهست
- ۲ - خوتو بهقران شهریف کیشای دهست
- رووم نیهن چهنی رهقیبانی گهست
- ۳ - وات تا ئه ورؤ بهرمه شوم نهفهم
- جهبهده بیزارم ههر توم ههنی کهم
- ۴ - سهوگه نندت مهوهرد دانای داوهر
- غهیر جهتو فیشتهر بهکهم نیم یاوهر
- ۵ - ئیسه سهوگه نندت پهی چی شی وهیاد
- پهی چی شهرتو بهین وهرین دای وهیاد؟
- ۷ - یانه ویرانی ههر وهمن ئامان
- مهتاوو گرتهی کهمی تهودامان

ماموستا ییسارانی لهم پارچه ههلبهسته دا . خوشهویسته کهی (به روالهت) : نهکاته بهیانو . وه دهست دهکا به لومهی نهوانه که وا له کومه لدا . پایهنندی هیچ چهشنه قبول وقهرارو یاساو رهوشتی کومه لایهتی نیهن . لافی دوستی نهدهن . کهچی له دژمن خراپترن . مه بهس لهوانه به که : وه کوو شانه دوو روویان ههیمو هزار زمان .

(۱) چراغ (= چراخ) : چرا ، شوله ، شهم ، قیله وه ووشانیکی که وه کوو نهمانه . له نهده بیانی کلاسیکی کوردی دا به تاییهت له زمانی «هورامی» دا زور بهکار هینراون . بهلام نانی وان تی بگهین که هم ووشانه ههموو کاتی به معنای «مه عشووقه» . واته جنسی له تیفه .

(۲) رووم نیهن چهنی رهقیان گهست : عهلاقهو تهما یولیکم له گهل نهو ئیسانه خراپانه که دژب تو وه ستاون نیه . (۵) سهوگه نند : قهسم . سوین (= سویند) .
شی کردنهوی مانای ههلبهسته که :

خوشهویسته کهم ، تو پهیمانت بهست . تو سهرله نوی له گهل منا عههدو پهیمانت بهست . تو دهستت دا به ملی قورئاناو گوت : عهلاقهو تهما یولیکم له گهل نهو ئیسانه خراپانه که دژب تو وه ستاون نیه ، گوتت تا نهو روزه نهفهمی ناخر ده کیشم . له نهو ئیسانه خراپانه بیزارم و رقم لی یانه . شهرط بی کهسم ههر تو بیت . سویندت به خودای گهوره خوارد که جگه له من . له گه لئی کهسی ترا نه بیت . ئیستا بهلام . چی قوماره ؟ له بهر چی نهو قهسه مهت له بیر برده تهوه ؟ له بهر چی نهو قبول و قهرارهو نهو مهرجهی رابوردوت خسته ته پشتی گوتت ؟
مال ویرانی ههر خه لاتی خوممو ههر بو خوم باشه . ناتوانم بجم داوینی کهسی کی که بگرم .

- ۱ - چــــراغــــم جـــــەرگم
- چــــراغ سەد پــــارەن پــــەرى تۆ جـــــەرگم
- ۲ - ھەرىبەند مەيۆ ئاھ ، دل پارەكەرم
- پــــارەش مەويەرو نەبەبەنى سەرم
- ۳ - بەويئەى پزىشك كۆرەى گرنەسەر
- ھەناسەم ريزەى دل ماوەرو بەر

ھەوئالنامەى كىتەب

-
- (۱) سەد پارە : دراو لە سەد جىگمە . جەرگك : جگەر . واتە : خوشەويستەكەم : جەرگم . خوشەويستەكەم . جەرگم لە بۆ تۆ سەد كوفى تىدايە .
- (۲) مەيو : دىت . دل پارەكەر : دل دەر . مەويەرو : نىئەپەرى . واتە : ئەوەندە ئاھى دل پەچرەنەر لە دلەم ھاتە دەرى .
- (۳) بە ويئەى : وەكوو . پزىشك : پزىشك . واتە : وەكوو كۆرەى ئاگرىن چۆن پزىشكى لى دىتە دەرى . لەگەل ھەناسەى گراوى مەيش . ريزەى دلەى پەچراوم دىتە دەرى .

- ۱ - چیراغم بهختنه
- بهویم مهزانو ، بهختم بهد بهختنه
- ۲ - بهی دووری بالآت ، (زامه تم) سهختنه
- مهزانو به حاله ، مهردنیم وهختنه
- ۳ - نه لپاسی دووریت ، نه دل کار کردهن
- به سهده حه کیان ، دهوانه بهردهن
- ۴ - شیم وه لای حه کیم به بهرؤ دهوام
- دهردی پرزامت ، هیجران سه نه انجام
- ۵ - واتم نهی حه کیم هانا ، سهده هانا
- به کهره دهوام ، حه کیمی دانا
- ۶ - حه کیم وات فهقیر ، چارت نه ، چاره ن
- دهردت دهردی وهن ، عیلاج نه داره ن

دوور له بالایی یار ژبان ، مؤلازمهی ههیه له گهله دهردو برین و غهم و پهزاره و بهد بهختنی و دهرده داری و همزارویهک نازاری ترهوه ، «ماموستا بیسارانی»یش ، وه کوو سهدان ، به لکو همزاران کهمی که ، که له دریزایی ژبانی خوینا ، دوچاری نموته نگوو چه لعمه به بوون ، به سهدان پزیشک و حه کیم مراجعه دهکا ، به لأم به داخموه نازاره کهی چاره سهمر ناکری ، نمویش مشتیی خاگ و خول نهکا به سهری خویناو به تهمای نموه دا ده نیشی تا نه جهل بیت و شفای بدات .

(۱) خوشهویسته کهم ، من خوم دهزانم بهد بهختن ، (۲) من دهزانم له بهر دوور که وتهموهی تو زانم سهختمو به حالی خوم دهزانم که کانی مردنم هاتوه ته بهره وه .

- (۳) - دووریت - وه کوو نه لپاس ، وه ها جهرگی بریوم که سهده پزیشک ناتوانن چاره سهری بکه
- (۴) - چوومه لای حه کیم به لکو لهو نه خوشیم که له ناکامی دووری خوشهویستم ، دوچاری بوو له کول - بکانهوه ،
- (۵) به حه کیم گوت ، به قوربانتم ، دهستم به داوینت ، به لکو چاکم بکه یتموه نهی حه کیمی زانا ، (۶) به لأم به داخموه ، وه لأمی دامهوه : نهی خستهی داماو ، دهردی تو دهردی که عیلاج ناکری ، .

- ۷ - زامه تی دووریت ، نه دل کهردهن کار
 سیواجه مهردن ، کس نه کهردهن چار
- ۸ - سازانام حکیم ، دهواش نه بهردا
 دهسیو خا کو خولت ، ریزام به بهردا
- ۹ - ههردام به بهردا ، پهری جهستهی ویم
 پهری زامی سخت ، جهی نه پرستهی ویم
- ۱۰ - ههردام به بهردا ، پهی زامی سهختم
 پهی ستارهی شوم ، به دبختی به سهختم
- ۱۱ - ساکه من حکیم نه بهردش دهوام
 مهر نه جهل به یو بهردو شفام

(۷) برینی دووری کاری لی کردوی و جگه له مردن عیلاجیکی کهت نیه ،
 (۸) هرکه زانیم حکیم ناتوانی چاره سهرم کا ، مشتی خا کو خولم کرد به سهری خوما . (۹) ،
 (۱۰) نینجا دام به سهرماو بو چاره رهشی خوم دهستم کرد بهشین و زاری ، (۱۱) نیستا که حکیم
 له عیلاج عاجز ماوه نهی چاوهروانی نه جهل بم تا بینه سهرم و شفام بدات .
 ووشهکان :

شم : چووم . هاناسو هانا : دهستم به داوینت . عیلاج نه دارهن : عیلاجی نیه . سیوا :
 جگه له سازانام : که زانیم . دهسیو ، مشتی . ریزام به بهردا : کردم به سهری خوما . ستارهی
 شووم : چاره رهشی . بهیو : بیت .

تی بینی :

- (۱) له نوسخه به کدا : جیاتی «بهویم میزانو» نوسرابوو «من ویم میزانو»
 (۶) نهم شیعه بهم جویرهش له هیندی نوسخه دا ، بینرا :
 «حکیم وات په نهم ، چارت لی چاره
 دهرت دهردیوهن ، عیلاج نه دارهن»
 (۷) له دهس نووسی کی کم ئیعیارا ، نهم شیعه بهم جویره نوسرابوو :
 «زامی دوورینان وه نهت جا کهردهن»
 دهوائیت نینجهن مه گهر به بهردن»

- ۱ - چـراغـم نـه جـهـرگـ
- هـيـجـرانيـ دووريت چنگ پـيـگان نـهـجـهـرگـ
- ۲ - سـهـر تـاپـا سـيـاقـه لـاخي مـهـن بـهـرگـ
- هـهـر رۆ مـهـوازو سـهـد ئـاوات وـهـمـهـرگـ
- ۳ - دـيـدـم ئـيـ نوورەن جـهـتـئاويـ ئـهـسـرين
- هـوون چـيـش مـهـتـكـيوـ چون سـفـتـهـيـ بـرـين
- ۴ - جـهـوساوه دـيـدـم دوور كـهـفـتـهـن جـهـتـو
- لـيـلاويش لـيـلـهـن لـيـلاوتـهـر مـهـبـو
- ۵ - رۆشني بسـات لـيـم بـيـهـن بـهـتـار
- زـيـنـنـدەگـيم تـالـهـن وـيـنـهـيـ ژاريـ مـار
- ۶ - كـهـسيـ كـه بـهـي تـهـور حـالـو جـهـسـتـهـش بـو
- پـيـشهـ جـويـاي وەسل ئـاوات وەسـتـهـش بـو

ههوانامه کتیب

- (۱) خوشهويستهکم بريني دووريت چنگي له جهرگم ههله پيگاوه .
- (۲) ئهوه تا بو نو ته عزم گرتوهو سهرتاپا جل و بهرگي رهشم له بهر کردو و ههموو رۆژي سهه جار ئاوات له مردن ، نهخوازم . .
- (۳) چاوام ئهوهندهي فرميسكي خويني لي هاتوه ، كه ئيتر رووناكي ئيدا نهماوهو ئيشتاش وهكوو بريني سووتاو ، خويني لي دینه خواري .
- (۴) لهو كاتهوه نهم توانيوه بت بينم ، ليلاوم (= كو برابيم) داهاوهو رۆژ به رۆژيش خراپتر نهلي .
- (۵) رووناكي دۆنيام لي بوته تاريكهشمو و ژيانم وهكوو ژاري مار . لي تالابوه .
- (۶) كهسي بيم چهشه ژياني رابويزي ، بيم جزوه گهرهكي بيت به خوشهويستی خوي بكات .

۷ - خاسش هر ئیدهن مهرگش میان بو
مهگر نهو به مهرگ دهرش دهرمان بو

ههوانامه کتیب

(۷) باشر هر نمویه ، مهرگ (مردن) بیت به میان ، چونکی نهنا مهرگ نهتوانی عیلاجی نمو
برینهی نمو بکات .

لیکدانموی ووشهکان :

پیکان : پیکاریهتی . سیا : رهش . قهلاخی : رهش ، بهلام نمو رهشی که به تایهت ، به
بونهی مردنی خوشهویستهوه لهبهری نهکن ، تا ۳۰ - ۴۰ سال لهمو پیش ، هیشتر نم دابو
رهسه له ناوچهی هورامانا بهریوه نهرا .

هر رۆ : ههموو رۆژی . نهخوازم : مهوازوو . جهتاوی نهسرین : له بهر فرمیسک ، جیش :
لی تی . مهتکیو : دینه خوارهوه . سفته : سووتاو . جهوساوه : لهوکاتهوه . بسات (= بساط) :
مههستی «دۆنیا» به . تار : تاریک . بهی نمور (= بهیظهور) : بهم جهشنه ، جویا : گهران به دواي
شینیکی وونبوا ، وهسل (= وهصل) : به بهک گهیشنتی دو کس . خاس (= خاص) : باش ،
چاک . ئیدهن : نمویه ، میان : میوان .

- ۱ - چراغ قوربانانہ قوربانان نیہ نان
غہیریہی تو ، پھی کہس قوربانان نیہ نان
- ۲ - دیدم نیگہران ، تیغی دہستی تو
تہرواحم جوئیای ، کوشتہی قہستی تو
- ۳ - پھی تیغت جہوون ، مہوجہن دہروونم
بی تیغت روات ، نمہ بو ہوونم
- ۴ - سادہس وہقہبزی ، تیغی تہلاس بھر
قوربانان جہدہست ، قوربانان خہلاس کەر
- ۵ - تہر سہد کہوینو دہست تہازاری
سہواب تہر نیہن جہی کارہ ، کاری
- ۶ - تیغ بہدہستی ویت ، بننیم نہگہردہن
تو ساحیب سہواب ، من شاد وہمہردہن

- (۱) خوشبوہستہکم ، من نامادہ نیم جگہ لہ تو خوم بہ قوربانان کہسی کی کہ بکم .
- (۲) چاوہروانی تہو چہقویہم کہ بہدہستی تووہیہ ، روح و گیام شانازی بہوہ تہکا کہ تو نیت - بینی تو ، من بکہی بہ قووجی قوربانان خوت .
- (۳) بو چہقوی دہستی تو سہرم پیوہ نیہ ، بہلام تہگہر چہقوی تو نہی ، سہد چہقوی لی بدن ، قہترہ بہ خورنم لی نایہ ، واتہ : نامادہم بو ساغی و سہلامتی تو خورنم بدم ، تہما بو غہیری تو ، نا .
- (۴) دہسا زوویہ نینت بی ، چہقوی تہلاس بگرہ بہ دہستہوہو قوربانان خوت خہلاس کہ .
- (۵) بارہکوو ، عمزہتی دہستی تہت نہی ، بہلام تہم تہشہ ، سہواییکی (تواب) باشی تیدایہ .
- (۶) بہ دہستی خوت چہقو لہ مہم بنی ، تہوکاتہ ، تو سہوابت نہسیو منیش بہختہومہم - بہو مردنہ .
تیکدانہوہی ووشہکان :

غہیر پھی تو : جگہ لہ پیناوی تو . قوربانان نیہ نان : قوربانان نیم .
دیدم : چاوونم . نیگہران : چاوہری . تیغ : چہقو ، کارد ، مووس ، گوئزان ، وہ ہموو
چہشتیکا و سہیلہبہکی تہت برین . جوپا بوون : بہ دواہی شتسکا ، گہران . کوشتہ : کوژراو .
قہست (قصد) : نیت ، لہ رووی تہرادہوہ . رہوان نمہ بو ہوونم : خورنم لی ناروات . قہبزہ
(قبضہ) : دہستہ . جیگہبہ دہستی پیوہ تہگیری .
خہلاس (=خلاص) : نہجات . وینو : پھی بگات . سہدکہ : بارہکوو .
سہواب (تواب) : خہیر ، تہحسان ، سہواب . واتہ : تہشی چاکتر ، لہم تہشہ نیہ . ویت :
خوت . گہردہن : مل .

- ۱ - چـراغ تـا کـه ردم
- یـهـك تـایـی جـه زولف . سیات تا کهردم
- ۲ - رُوح چهنی نهو تا . جا به جا کهردهم
- سهـد نهـفـرین وه تـهـخت شانی شا کهردم
- ۳ - نیسه من گیانم . نهو تایی وهش بون
- نهو گیانه نه جای تایی زولفی تون

هه و نامه‌ی کیتیر

-
- شاعیر لعم شیعه‌دا . گیانی خوی له گهل تالیک له زولفی خوشه و بسته‌که‌ی . به کسان نهزانی :
- (۱) نازیزه‌که‌م . تالیک له زولفی ره‌شی نوم . جوی کرده‌وه .
- (۲) ئینجا نهو تاله موهم . له گهل رُوحی شیرینی خوما . نال و گۆر کرد . نهو کاته نهو هنده نهو مه‌عامه له بهم پی خوش بوو . که هموالم له شاو خوندکار نه نه‌پرسیموه .
- (۳) ئیستا زبانی من به هوی نهو تاله مووی زولفی توهه بمرده‌وامه . نهو تاله . بون - خوشه‌ی که گیان له پیناویا بهخت کرا .

لێکدانموه‌ی ووشه‌کان

- تا : تالیک (تاله‌یک) . تا کهردم : جویم کرده‌وه .
- جا به جا کهردم : نال و گۆر کرد . سه‌دنه‌فرین : سه‌د قه‌صه‌ی خراب وهش بون : بون (بین) خوش . نه‌جای : له جیگه‌ی . جیانی .

- ۱ - چاغ وەش بۆشەن
- پەي چى زولفى تۆ ئىھەنەند وەش بۆشەن
- ۲ - مەوينۆن چون شەوق (جەمىنت) بۆشەن
مشككناف پەريش . بەنگى پۆس بۆشەن
- ۳ - خەيلى پەي زولفت وەردەن ھوونى جەرگ
جەوپەي پۆس پۆشان . سىيا كەردەن بەرگ
- ۴ - دل كەردەن چون زولف . سىياسى تودارا
قەيس ئاسا . ماواش . بەردەن وەسارا
- ۵ - فەيداي زولفت بام وەش بۆي وەش كەلاف
دەردى مەجنونىت . دابەمشكى نىف

ھەوا نىامەي

- (۱) قىلەم . خوشەويستەم . بۆي خوشە . ھۆي چىە زۆلى تۆ ئەمەندە بۆي خوشە ؟
- (۲) چونكى ئەيىت شەوق روومەنى تۆ . وەكو ھەتار . عالمى رووناك كىدوہ . ئەويش مىسكى
نافەي شەرمەسار كىدوہ . واتە بۆي مىسك لە لاي بۆي ئەم زولفەدا . وەكوو بۆي پىس گەنبوہ .
- (۳) مىسكى نافە . لە ھەسەنى بۆي خوشى زۆلى تۆوہ . زۆرى خوئى جگەر خواردوہ تەمە . ھەر بەو
بۆنەمەيە . كە پىس بەسەرى خويبا كىشاوہو جىل و بەرگى رەشى لەبەر كىدوہ
- (۴) ئەم زولفەي خوش بۆي تۆ . ھەررەھا . بەرەتە ھۆي ئەمە كە دارا دلئى وەكوو ئەم رەش بوہ .
قەيس ئاوارەي چۆن و يابان بوہ .
- (۵) بەقۇربانى ئەم زولفى بۆن خوشتەم كە دەردى مەجنونى . بەدلى مىسكى نافەدا . برد
لىكدا ئەمەي ووشەكان

وەش بۆي : بۆن خوش . پەي چى بو چى . لەبەر چى مەونىون ئەيىت
شەوق : شەوق . رووناكى ھەمىن : جەيىن . روومەت وەردەن خواردوہ
ھوون . جەرگ : خوئى جگەر . سىيا كەردەن بەرگ جىل رەشى لەبەر كىدوہ
قەيس ئاسا : وەكوو قەيس ماوا : مال . ماوا . مەكان .

- ۱ - چراغ لاله‌نگم بی
- ۲ - خاتربه وینه‌ی سیا‌س‌نگم بی^(۱)
- ۳ - شه‌و‌هرچه‌نی‌ب‌سخت ، قارو‌جه‌نگم بی^(۲)
- ۴ - نه‌توانام بی‌چه‌نی‌ک‌س‌دوان
- ۵ - نه‌پام‌هن‌تاوو ، وه‌جانی‌لوان^(۳)
- ۶ - وینه‌ی‌س‌ر‌سامان‌نه‌زان‌ه‌ه‌والآت
- ۷ - زه‌رده‌ی‌زامی‌س‌خت‌تیری‌خ‌ه‌ی‌الآن^(۴)
- ۸ - وبل‌و‌یل‌مه‌گیلام . (بیزار)‌جه‌ژبان
- ۹ - خ‌می‌ف‌راوان‌ک‌م‌م‌هن‌ده‌ن‌جه‌گیان^(۵)
- ۱۰ - یانی‌های‌دووریت ، نه‌که‌رده‌ن‌کاری
- ۱۱ - وه‌رنه‌مه‌ر‌گل‌کوم ، بوینان‌جاری^(۶)

هه‌و‌النام‌ه‌ی‌ک‌تیب

- (۱) قیلهم . زوانم لال بوو . له‌ب‌ر‌دووری‌تو . زوانیکم‌نه‌بوو . ه‌ی‌ی . قسه‌ب‌کم .
- (۲) دل‌و‌ده‌رووم‌وه‌کوو‌به‌رده‌نی‌ره‌ش‌و‌نی‌ده‌نگی‌لی‌ه‌ات‌بوو . شه‌وه‌ر‌له‌گه‌ل‌به‌خ‌نی‌خوما ، شه‌رو‌تورانم‌بوو .
- (۳) نه‌ن‌م‌توانی‌له‌گه‌ل‌که‌سی‌کا . قسه‌ب‌کم . نه‌پ‌م‌پ‌وه‌بوو‌به‌جه‌ج‌گه‌به .
- (۴) ه‌ر‌وه‌کوو‌س‌ر‌لی‌ش‌ی‌واوان‌و‌م‌یزک‌ت‌یک‌چوان . وه‌کو‌نه‌خوشه‌نه‌فسیه‌کان . (ب‌باری‌ره‌وانی) .
- (۵) وبل‌و‌س‌ر‌لی‌ش‌ی‌واو‌ب‌زار‌له‌ژ‌ن‌و‌ژ‌بان . له‌گه‌ل‌غ‌م‌و‌ه‌زاره‌ی‌زور‌ن‌یمه‌گیانی‌که‌وه .
- (۶) مانای‌نه‌وه‌به . دووری‌تو‌و‌ای‌لی‌کردووم . جاری‌کی‌که‌مه‌گ‌ر‌گ‌وره‌که‌ب‌ین ! ! .

لی‌ک‌دان‌ه‌وه‌ی‌ووشه‌کان :

- له‌نگ : لال . خاتر : دل . ده‌روون : تار : (توران)‌جه‌نگ : شه‌ر .
 دوان : قسه‌کردن . هن : ه‌به . تاوو : بتوانم . لوان : رویشتن
 س‌ر‌سام : س‌ر‌لی‌ش‌ی‌واو . نه‌زان‌ه‌ه‌والآن : نه‌زانان . «زه‌رده‌ی‌زامی‌س‌خت‌تیری‌خیال‌ن :
 بر‌بن‌داره‌کان‌به‌ه‌وی‌گ‌ول‌له‌ی‌خیال‌ه‌وه . واته : نه‌خوشه‌رو‌جه‌کان .
 مه‌گیلام : نه‌گ‌ه‌رام‌که‌م‌م‌هن‌ده‌ن : کم‌ماوه . بوینان : ب‌ین .

- ۱ - چـراغ جـمـهـخـاودا ،
- ۲ - ئايـرداي نـهدل . دەر وونم تـپاودا
- ۳ - دەر سات جـهـفاودا . ئوفتادهی پات بيم
- ۴ - واتم مهر بديهي . وه جهستهی حالم
- ۵ - توجّه تانهی بهد . ره قيبان تهرسای
- ۶ - روو لـيـم گهر دنـسای . من سرگهردان بيم
- ۷ - فيدات بان واتهي ، بهدكاران چيشن
- تودلت جيشان ، بهند به نهديشن^(۱)

- (۱) خوشهويسته کم . نيمه شو له کاتيکا من له خمهويکي شيريندايوم . هاتيه خوم .
- (۲) ناگرت خسته نيو دلوم دهر وونم وه کوو کوره . تاوي گرت .
- (۳) مهر لهو خمه ودا ، خوم خسته مهر پيت . توزو خاكي پيلاوه کانت به برزانگت خاوين کرده وه .
- (۴) بيم ووني : مه گهر باش له جهستهو حالم تي فکري . ليت حالي ني . دلنو دهر ووني من . هزي چيه ، وا رهش بوه توه ؟
- (۵) تو به لام . له لومهی ناحهزان . ترساي و هيچيکت له حالي دهر ووني سووتاوم . نه پرسی .
- (۶) که چي روويشت لي ههل چهر خاندوم ميش ته نياو سر لي شيواو مامه وه وه کوو رابوردو . له بهند بخانهی دهر دو مهبه تدا . وه کوو زينداي . مامه وه .
- (۷) به قوربانتم ، ووتهي به دخوازان چيه ؟ تو نه ونده بيري لي نه که بته وه ؟

لينكدانهوي ووشه کان

ئاير داي نه دل ناگرت خسته نيو دل . مرگان : برزانگت . ئوفتادهی پات بيم كهوتنه
بهريت . روخسار گهر د نالود دهم و چاو توز لي بشتوو .
خاكي پالات بيم خاكي زير پيلاوه کانت (کهوشه کانت) بووم
تانه (طانه طعنه) : لومه . سرزه نش ره قيبان ناحهزان
نه پرسی : نه ت پرساي گهر دنای گهر اندت . چهر خاندت . سرگهردان :
سر لي شيواو . بهند به نهديشن نه ونده بيري لي نه که بته وه .

- ۱ - چراغ کوهی بوکوهی
- جهدووری زامهن ، دینت کوهی بوکوهی ؟
- ۲ چن کوهی پسر زامهت ، سارای پسر جهوهی
- چن گهر دشی چهرخ ، گهر دوون کهردم توهی
- ۳ چن چوئی نهر بهت بهری ، بی سامان
- چن گيجی گلاو ، دهری یای بی شامان
- ۴ چن خارموغهبیلان ، به پایانم وهرد
- پهردهی تن شکافت سهرنه دهر وون بهرد
- ۵ چن (روان) جهفا . شهوان بییداری
- بییداری «چهنه» سهیلاتی زاری
- ۶ نییمه به بی تو سالنیوهی سهرسام
- خه بهال چهنه دهرد بی خاوی بی پام

شاعیرو خوشهویسته کهی دوور له بهک . نهژین . ریگه پر له مهترسی و گهیشتن به بهک . ناسان
 نیه . بهلام نموهی له کانگی دلوه . هاورپی له گهل عهشقیکی پالو خاوتنا . نیرادهی گهیشتن
 به «یاری دلسوزی» بکات . جهقلی . مؤغهبیلان و ریگهی دوورو پر له مهترسی ناهینته بهر
 خدیال . «حافظ» له غمزه لیککی بهناویانگی خوبا . که له گهرانهوهی حمزهرهقی «یوسف» . بو
 نهژی کهنعان . خه بهر نه دات . نه لی : دهر بیابان گهر به شموقی که عبه خواهی زهد قهدهم .
 سهرزه نشها گهر کونده خاری مؤغهبیلان . غم مهخور .

واته : نه گهر له بیابانی پر له درگی مؤغهبیلان . دا . به نیهقی گهیشتن به (کابه) . ههنکاوه هل
 نه گری . نازاری جهقلو سووتانی رملی داغ . گوی مهدهری .

- (۱) خوشهویسته کهم . داخو . له بهر دووری ریگه کهی . ریگ کهوری . بتوانم بتییم ؟
- (۲) چهندها کیوو دهشتی پر له مهترسیم له بو دینتی تو بری و چهنده شموو رۆژم رابوارد .
- (۳) چهنده بیابانی چوون بی ناوو روه کم خسته پشتی سهر . چهنده گيجی گلاو چهنده شه پوئی - به هیز .
- (۴) چهندها جهقلی مؤغهبیلان چوو به پاماو له جگهر مموه تی بهری .
- (۵) چهنده به رۆژان جهورو جهفام کیشاو بهشمان خهو له چاوانم نه چو . چهنده لافاوی فرمیسک -
 له چاوانم هاته خواری .
- (۶) نموهی راستی بی . به بی تو . وه کوو لیوهم لی هاتوه . خیالاتی و ویلم .

۷ - يانى ئەندام ، مەريزانە خاك
وهرنە دل چون گول ، سينە كەردەن چاك

هەوا نامەى كىتەب

(۷) ساحىبى لەشى - خوم نىم . خەرىكە ئەمەرىنە خاك . دلم وەكورو غونجەى گول شەق بردوھو .
دەمى باوھتەھ .

لەكدا نەھى ووشەكان :

زامەن : ولات : دىنت : دىنت . بى نىنت . چاۋ پى كەوتنت . تەى (طى) : برىم .
نەرىبەت : ساراي وشك و چۆل . خار : چەقل . دىرگ . مۇغەبىلان : جۆرە دىرگەنىكى تىزۇ
زەرد رەنگە . سەبىلات : لافاۋ . لىوھ : لىوھ . بى رام : بى قەرار . چاك : شەق .

- ۱ - چاگه راز و پنهان ...
 - ۲ - بهوانی حال پنهان چه حال ، چون ماران گهزان ،
 - ۳ - واتم هه خهزان ، پزیدهی چه من
 - ۴ - سبب چه چیشه ، رهنگ زگارهنی
 - ۵ - واتش هه بی مهیل ، ناگا جه پوئی
 - ۶ - خه ریمان ویرهرد ، بهه سر نازهوه
 - ۷ - مهودای مؤزانش نیشه نچه رگم
- بهه هونی نسهوه ، یه پزیمان بهه رگم

-
- (۱) قیلهم رهزه میو ، قیلهم نهمرو ریم کهوت و چوم سهیری نو رهزانهم کرد ،
 - (۲) له گهلا خهزانی که لهشی له بهر زمان کون کون بو ، به زوانی حال ، پهسیارم کرد ،
 - (۳) ووتم نهی گهلا خهزانی ههزاری . ریزراوی نیو چیمه ،
 - (۴) هوی چه . نهونده رهنگ زهره - وزایف و زگاری ، سهرتاهی خویناوی و دل پر له خهبالی ،
 - (۵) وهلامی یامهوه وونی : تو بی خه بهری . له پر ریزی ، بهژن جوان و زلف خوش بونی ، بههونهی سهیرانهوه
 - (۶) به چاوانی سرمه کراوهوه . بههفتی خهرامانهوه . بههزار غمهزهوه - نازهوه . لیرهوه تی بهری ،
 - (۷) مهودای برزانیگی تیری نو . وهکوو تیر چهق بهناو دلها . وه نهمهی که نیستا نهییی بهرگم خویناویه . هوی نهوه به .

- ۸ - سامن په ژسائيم ، جه بونډه لسه لهن
 عاميان ماچان ، ره شته سوو هيلهن
- ۹ - نيمه يچ چون تهوان ، هوونى دل وه ردېم
 جه دوورى ياران ، داخ وه گل به ردېم

هه و نامه کتیب

-
- (۸) که و ابو نه بی بلیم . جل و بهرگی خوینی من له تا کامی تیرهاویشنی له یله . به لام بری هن . له م
 حالی دلی منه خه بهر دار نین و نه لین : سو هیل ره شتوویه !
- (۹) «یساران» نه لی : نیمه ش وه کوو تهو گه لا خه زمانه . زورمان خوینی دل خوارد . شتیکی
 نه به خشی و ناخه گه بشی . بهو داخو ده رده ی دووری یاره وه . چوینه گوره وه .

- ۱ چـراغ نـهـرسـاتی . دوورگونون جـهـتـو
(نـهـمـانـون) شـهـلـا ، بـوـیـنـون نـهـوـرـو
- ۲ خـیـمـال چـون نـیـشـتـهـر ، دـل مـهـکـاو نـو
دـل جـهـدـیـدـهـم سـهـیـل ، زـوخ مـهـتـاو نـو
- ۳ دـیـدـهـ سـیـنـناـوی . تـیـش نـهـمـانـو
پـهـرـو بـال نـهـدـهـور ، زـوـلـات مـهـشـانـو
- ۴ بـهـشـق شـای شـاهـان . هـهـی بـهـرگـوزـیـده
بـیـنـنـایـم تـوئی ، بـو شـوم نـهـدـیـدـه

ههواننامهی کتیب

- ماموستا یساران له خوشهویستی داوا ئەکا . لهو دور کهوتیموه . چوونکی رووناکی چاوی بهسراوه به خوشهویسته کهیموه .
- (۱) قیلهم ئەگەر بئو . سهعاتی له تو دور کهومهوه . خودا بکا نهمیم ئەو روزه بئیم .
 - (۲) خیمال وهکوو نیشتر دلم توا ئەکا . دل قینی به چاوان ئەریژی و لافاوی زوخ . لهچاوانم . بهری ئەکا .
 - (۳) چاوانیشم بهنوبهی خوی . رووناکی ی تیدا نامینی و دوزیا له بوی تاریک و زولات ئەبی .
 - (۴) بی بیکه به خاطر شای شایان (محمد صلی الله علیه و سلم) . ئەی ههلبژراوی خوشهویست . - رووناکی چاوانم تویت . کهوابوو . دهسا وهره لهناو چاوانی من دانیشه .
لێکدانهوهی ووشهکان :
- نهرسانی : ئەگەر سهعاتی . دوور کنون : دوور کهومهوه . نهمانون : نهمیم . مهکاوانو : توا ئەکا . زوخ : ناوو خوینو و جهراحت پیکهوه . مهتاوانو : ئەی توتیموه . زولات «=ظلمات» : تاریکی . بهشقی بهخاتری بهرگوزیده : ههلبژراو . بو شوم نه دیده : بی بجوره ناو چاوانم .

- ۱ - چـراغ داجـاری ، بـو وەخـاومـدا
- پانـبـیـه وەبـان ، هـەردوو چـاومـدا
- ۲ - مەواچە مژەت ، تـیژتـەرەن جـەخـار
- پـسای گـول ئـنەندام ، مـەدەرۆ ئـازار
- ۳ - مـن پـەی مژەی خـار ، یـەخـەیلـی وەخـتەن
- بـەجـاړو کـاری ، نـەپـرای تۆم (بـەخـتەن)
- ۴ - شەوورۆ نـەرات ، پـسـەری ئـی سەودا
- یـەك یـەك بـیـنی ، شـکـستـەی مەودا
- ۵ - بـو وەبـی ئـنەندیش ، پـابـنـیـه لـیـشان
- بـدیـه (بـیـنـای) ، هـیچ مەندەن تـیـشان ؟
- ۶ - ئـەگەر تـیـشان بـو ، غـەـیر جـەهـوون نـیـشتە
- هـیجـرانت فـیـشتەر ، لـیـش مەدۆ نـیـشتەر

ماموستا «پیره میرد» ئەم پارچە ھەلبەستەیی وەرگێراوەتەوێ . سەر شیوەی . «سۆرائ» :

(۱) گـیان لـە پـرخـەیی . خـەمـوی خـاومـا

پـیـت بـنی وەبـان . هـەردوو چـاومـا

(۲) مـەلـی بـرژانگت تـیژە وەك چـەقـل

ئـەچـەقـیـتە پـیـی . ناسكـتر لـە گـول

(۳) بـە بـرژانگی تـیژ . بـویـه خـوشحـالم

كـە بـمەر دەرگا کـەی . تۆی پـی دەمـالم

(۴) هـەرچـەند تـیژش بـی . بـو پـیـی تۆ نـەرمە

بۆ تـی هـەلـوـیـسی . جـەستەت دـل گـەرمە

لـیکدانەوێ ووشەکان :

- (۵) وەرە بـی تـرس و واھـیمە . پـیت لەسەر چـاوانم . بـنی . ئـینجا سەبـرکەو بزانە زەرەبە . رووناکی یان . تـیدا ماوہ ؟
- (۶) ئـەگەر جگە لە خوێن . شـنـیـکی کەیان تـیدا بوو . هـیجرائ تۆ . زۆرتر . نـیـشتەری لـی ئەدات . سەحەر : بەرەبەیان . مەزانی : ئەزانی . بالـا زەرەستون : بەژن لە عەموودی زبیر دروست کراو . حەنا : خەنە .

۷ - سه حهر مه زای ، بیالا زه پستون
پیات وینهی حهنار ژابو بههوون

ههوالنامهی کتیب

(۷) که پیت هه ن بیری . بهیر که چهنه جوانه
به خوین . په بجه کت . خهنه به ندانه

- ۱ - چـراغ حـالـی دـهـرد
- ۲ - جـهـرـوی نـازـهـو ، نـهـرـمن نـازـم کـهـرد
خـاس نـیـهـن جـهـو نـاز ، خـاتـر گـیـرـوت گـهـرد
- ۳ - کـهـرـدهـی گـوـسـتـاـخـیم ، جـهـرـوی نـازـهـو هـن
نـازـم هـهـر بـهـو رـهـنـج . نـی نـهـنـدـازـهـو هـن
- ۴ - نـهـگـهـر نـهـی . وـهـیـا گـهـی نـازـم
کـهـی نـاز مـهـکـهـرد م . هـهـی نـاـوـات وـازـم
- ۵ - نـی سـوـفـهـن پـهـنـدهـن ، جـهـقـهـدـیم نـاـمـان
(خـواجـان) مـهـکـیـشـان نـازـی غـوـلـامـان»

ههوانامه کیتب

- (۱) خوشه‌ویستم من بی خه‌بهر له حالو نه‌حوال بووم . نه‌زان بووم . ناگام له ده‌ردی تو نه‌بوو .
- (۲) نه‌گهر من له رووی په‌رمانه‌وه . نازم به ملی تودا . کرد . هیوادارم له‌و کرده‌وهی منه دلت تو‌زی لی نه‌نیشتی .
- (۳) نه‌و کرده‌وهی منه . یان نه‌و بی نه‌دییهی منه له رووی نه‌وه‌وه بوه که ره‌نجیکی ئیجگار زورم - کیشاوه .
- (۴) نه‌گهر تو نازی منت نه‌ده‌کیشا . من که‌ی نازم نه‌کرد . نه‌ی جینگای ئومیدم .
- (۵) نه‌مه ووته‌ی پیشینانه که نه‌لی : «خواجه نه‌بی نازی غولامی بکیشیت .»

لیکدانه‌وهی ووشه‌کان :

- گوستاخ‌ی : جه‌ساره‌ت . نه‌گهر نه‌بی : نه‌گهر ناییت . یاگه : جی‌گا .
جه‌رووی ناره‌وه : له رووی په‌رمانه‌وه . ناوات وازم : ناواته‌خوازم . سوخه‌ن : ووته . په‌ند :
په‌ند . خواجه : گه‌وره . غولام : غولام .

- ۱ - چاغ من زامهت ،
- من زامهت داربوون ، بکیشون زامهت
- ۲ - من دهرودن هونناو . پرجه مهلامهت
- من مهینهت باربوون ، پهری تهو قامهت
- ۳ - شهوانو پرووان ، ماساهی یاسالی
- تهر تو یواو ، که منتهر مهلالی
- ۴ - ته من جیاتیش ، سهرومالو مین
- مال میراث بهروش ، سهر خاکی زه مین

ههواننامهی کیتیب

-
- (۱) خوشهویستم . من نامادهم بهسهرو مالموه له تو پاریزگاری بکهم ،
 - (۲) من خونناوی دل نجوم . لومهی تهغیار قهبول کهم . همر دهرودن مهینهتی . دیت بو تو . من - به تهستوی خومی بگرم .
 - (۳) شهوانو روزان و مانگان و سالان . تهگهر بی تو بوتو دهرودن برینی . بیته بهروه .
 - (۴) من به دل و گیان و سهرو مال . تهو دهرودن بهلا ههل تهگیرمهوه .

لیکدانهوهی ووشهکان :

زامهت (زهحمت) : دهرودن بهلا . مهلامهت : لومه . سهرزهنیشت . مهینهت (محنت) : دهرودن رهنج .

- ۱ - چــــراغ نــــه دلهن ،
- ههرکەس غەریبەن ، هەرداخ نەدلهن
- ۲ - دلەي غەریبەن ، چون پەرهی گولەن
- گول خارتیش نیشو ، خەیلی (موشکلەن)
- ۳ - گول ئەر بنیشوش ، خاری نەرۆخسار
- جە زەخمی ئەوخار ، زایف مەبۆزار
- ۴ - غەریب ئەر (پەنەش) ، بواچان سەردی
- هەر سەردی پەیش مەبۆ بە دەردی
- ۵ - دلەي غەریبەن ، میسلی ، گول دارو
- کافر ئەوکەسەن ، غەریب ئازار دو
- ۶ - ملکی غەریبیم ، فراوان دینەن
- داخی غەریبیم ، جەحەد بەرشینەن
- ۷ - هەرکەس مەکوو ، غەریب ئەوازی
- بیشک خواوەن ، لیش مەبۆ رازی
- ۸ - هەرکەس مەگیرۆ ، غەریبەن عزەت
- پەي ویش مەسازۆ ، جائی نەجەنەت

ماموستا بیسارانی لەم پارچە هونراوە کۆمەڵایەتییەدا . حەول ئەدات ئەو کەسانەي که نازانن یا

نايان ئەوي ریزی «غەریب» . تی گەیهنی :

- (۱) بەلی له دلەق . راستە هەر کەس غەریب نی . داخی له دلەدایە .
- (۲) دلێ غەریبان وەکوو پەرهی گول وایە . چەقل (درگ) بچەقنە گول . زور موشکیلەبە .
- (۳) ئەگەر درگی بچەقنە پەرهی گولی . جی ئو برینە خوش ناینتەوو ئەو گولەش زەردو لاواز ئەنی .
- (۴) ئەگەر قەبەکی سارد بە (غەریبی) بلین . ئەو قەي سارده . وەکوو . نیشترینکە بو ئەو .
- (۵) دلێ غەریبان . عەینەن وەکوو گول وایە . کافر ئەو کەسەي دلێ غەریب برەنجینی .
- (۶) ولاتی غەریب زور چاو پی کەوتووە . داخی غەریبیم له ژمارەدا نیە .
- (۷) هەر کەس غەریب ئەوازی دەکات . بی گومان خواوەند لی نی . رازی دەینت :
- (۸) هەرکەس عیزەتی غەریبان بگری . لەبو خوی جینگەبە له بەهەشت . تەرخان ئەکا .

لێکدانەوی ووشەکان :

غەریب : دوور کەوتوو له ولات . خار : درگ . چەقل : رۆخسار . روومەت : پەنەش
 بواچان : پی نی بلین . میسلی : وەکوو . دارو : هەبەق . نازارو : نازاری بدات . ملکی
 غەریبی : ولاتی غەریبی . فراوان : زور . جەحەد بەرشینەن : له ژمارەدا نیە . بیشک : بی گومان .
 مەسازۆ : دروست ئەکا . تەرخان ئەکا .

- ۱ - چراغ قنیا تم . به خیالتن
به خیالی لال مشکین خالتن
- ۲ - دایم جه تن دا . خیال گمانن
هه ربه و زیننده نان به و ژمانن
- ۳ - نهرنا گاخاویم . مه شونه دیده
تمازوت جه دهس . هه ی به رگوزیده
- ۴ - سهرمنیه و نهپا . وینه ی حهلقه ی دام
تامه ر پابه ند بو . به رنه شو جه لام
- ۵ - به فیدای خیالی گران مایه ت بام
سهر گهردی تئای زولف مشکین سایه ت بام

- (۱) خوشه وستم . به رده وامی . ژانم به هوی خه یالی توره به . بهو خه یاله ی که لئوی وه کو
لال (= لیل) و خالی ره شی کولمت . دینته وه بیرم .
- (۲) تنها مایه ی ژانی من . نهو خه یالانه به که له باره ی توره . به دلما دیت .
- (۳) نه گهر له پر خه وی بیت و دام گری . لهو کاتشا هه ر له بیرت نابه موه .
- (۴) له بهر نه وه خه یالی ی توم لی دورر نه کموتته وه . سهرم نه نیمه ناو هه ردو نیم و حهلقه به . وه کو پابه ند
پنک دینم تا خه یال ماوه ی ده رچوونی نه بیت .
- (۵) فیدای خه یالی بانی دارتیم . به سهر گهردی . زولفی ره شی خوش بوئتیم .

لیکدانه وه ی ووشه کان :

قنیا ت نهو پئویسته خوارده مهنیانه که ژان به هوی نهوانه وه . به رده وامه .
(لال) (لعل) : به ردیکی به نرجه . باشرینی له (به ده خشان) . که نه کموتته شبالی رۆژئاوای -
پاکستان . دهست نه که وی . شاعیره کان به تایه ت فارسه کان . زورجار لئوی یاریان به لالی
به ده خشان ته شینه کرده . خالی ره شی سهر کولمیش . به خالی «هیندو» ناو براوه . وه کو «حافظ»
نه لی :

نه گهر نان (تورکی) شیرازی . به دهست ناره د دلی مارا
(بخالی هیندوه) ش به خشم . سهرمه رقه ندو بوخارا را
تمازوت جه دهست : له دهست به رناده م .

- ۱ - چـراغـم شـهـمـيـد .
وهـختـى وهـنـيگات . مهـكهـريم شهـمـيـد
- ۲ - بـو بهـشـقى خـوداى ، (حـمـيـدو)مـهـجـيـد
جـهـزولـفى سـيـات ، يـهـك تـانـى وهـحـيـد
- ۳ - بـوزم نـهـگـردـهـن ، بـهـوـيـنـهـى زـوـنـنـار
بـهـو زـوـنـنـار هـوه بشون وه مهـزار
- ۴ - تـائـهـر مـهـلـهـكان ، بـيـانـيـم وهـسـهـر
ويـنـان نـهـو زـوـنـنـار ، تـوم بهـسـتـهـن كـهـمـهـر
- ۵ - شـهـرمـى زولـفى دـيـز ، سـيـات كـهـرـانـى
عـهـزائى دـوزـخ ، پـيـم نـهـدـرـانـى

ههوانامه كيتيب

- (۱) خوشهويستم . تو به تهنيا روانيني . من شهيد نهكهي . جا كه وابوو .
- (۲) بيكه به خاتري نهو كهسهي نهى پهرهسي . تهنيا تاليك لهو زولفه رهشتم .
- (۳) وهكوو زونار بخره مل . تا له گهل خوما بيهمه گورهوه .
- (۴) تا نهو كاتهى كه مهلايهك دينه سرم . نهو زونارهى توم . له من بين .
- (۵) لام وايه . نهو مهلهكانه شرم له زولي ديزى تو نهكهنو عمزاي دوزخهم . پي روا نايين .

لنكدانموى ووشهكان :

نيگات : نهواشا كردنت بهلاى چاوهوه . بوزم نهگمردهن : نـخـمـره مـلم . زـونـار (زـنـار)
مهزار : گورستان . وينان : بين . چاويان پي كموى . كهمر : ناوقهد .

- ۱ - چا زهرووره ن ، . . .
- ۲ - هه رشه و نه ئاله م مه شهوره ن
- ۳ - په ی دینی جهسته و ، زولفی پر جهه م قامه ت چون که مان ، سه رن بیان وه هم
- ۴ - سامن به نه تاسه ی ، زولفی یارم بو چه نی به شه و خا و ، رو قه رارم بو

هه و نامه ی کتیب

-
- (۱) خوشمویسته که م . تاسه ی دینی تومه . زور ئاره زومه بتییم .
 - (۲) هه موو شهوی ناله م به گوی هه موو عالم نه گات . روژی رووناک له لام وه کوو . تاریکه شهوی هه وه لی زستان وابه .
 - (۳) له بو دینی . به ژق جوانو . زولقی لوول . قامه تم وه کوو که مان چه ماوه ته وه .
 - (۴) جا که من نه وه نه ده تاسه ی یارم کرائی . چون . خه مو قه رارو ناقه تم له لا . نه مینی ؟ .
- لنکه دانه وه ی ووشه کان :
- ناله م : عالم . جیهان . مه شهوره ن : به ناویانگه . شهوی ده یجور :-
- شهوی هه ولی زستان . نه م شهوه له هه موو شهوه کانی سال . تاریکزه . به م بو نه وه - هونه ره کان . به زوری زولقی مه عشووقه بیان له ره شی دا . به و شهوه . ته شیبه کردوه .

۱ - چراغ نودالآن (ه) ، ...
پهیم کهردی تمواف ، بارگی نودالآن

(ه) نودالآن (نودالآن ، نودالآن ، نودالآن ، نودالآن...) ، کیونکی سربهرزه له -
هورامانی تخت ، باش نمویه نم چند هنراوه له بارهی کیوی نودالآن ، له (صیدی،
بیین :

چون کوی نودالآن ...
کوی ، کوی دلگیر ، چون کوی نودالآن
کعبه ای مه قصوده نودالآن ، پهری نودالآن
په ای واده میزاد ، ونه مش نودالآن
کوی بهرز و بولنه ند ، چنان کوی قافه ن
به بهرز میزونه ، به ساق ، ساقه ن
سوکیشان نه موج ، چرخه چرخه ن
بوش نیشان نیه بوی ، زوهره مشته ن
جای شهو بیداران ، سه حمر لالانه ن
ته کیه گای خاسان ، هفت نودالآن
هر هفت نودالآن ، قوطب روی زه مین
چون نودالآن کعبه هف ، دایم غار نشین
مهسکه نشان گرتنه ، بهویایه ای (کوه)
یامنه هوشانه ن ، هر روه جهنوه (تاد ...)
«صیدی» نودالآن دیونی یارشن
نه نودالآن ، نه سهر ، نه نودالآن
یا «نودالآن» فریاد ، هوار و توشن
دیدش به دیدار ، یارگی نودالآن
(۱) خوشمویسته کم ، چومه نودالآن ، توافی بارگی هر حموت نودالآن کرد .

- ۲ - بی حهد به زاری ، وه نه شان لالان
 پیشان سپهردم ، شای سوسه ن خالان
- ۳ - به موزه جاروی ، ماواشان کهردم
 به زوان بالان ، پیشان سپهردم
- ۴ - سهوداشان چیشهن ، قیبلهم جهی خاسته
 دوعا گوی توبان ، هر شام تا سه هر

هه و النامه ی کتیب

-
- (۲) زور زور لی یان یاراموه . توم پی یان سپارد .
 (۳) به بزنگی چاوم . گرگی (گسکی) نمو ماواومه کانهم دا ، به زوانیش شفاو لالهم لی کردن ،
 (۴) چه معامه لهیه که بو نهوان . لهمه باشریت که هر تیواره تا بهره بیان ، خهریکی دوعای خهیر ،
 لهبو بالای توبن .

- ۱ - چــــراغ من ئــــيــــشان ،
- من بوو خاتــــر تــــه نــــگ ، بــــه دــــه ردى ئــــيــــشان
- ۲ - من بوو چــــون زوئــــلــــفــــت ، تــــا تــــا پــــه رىــــشان
- پــــه نــــم هــــن تــــاقــــه ت ، جــــه فــــاى دــــه ردى كىــــشان
- ۳ - تــــو هــــر زوئــــلــــفــــت بــــو ، پــــه رىــــشان جــــه ســــته
- جــــيا تى بــــا لــــات ، من بــــوون تــــه ن خــــه ســــته
- ۴ - ئــــه وســــا من زامــــه ت ، تــــه ن كىــــشانم بــــو
- حــــه شــــا ئــــه ر ئــــانــــه ، چىــــو ئىــــشانم بــــو

ههوانامه كىتاب

شى كوردنهوهى ووشهكان :

ئيشان : (كۆمەل)ى ئىش ، ه ، به معنای ژانو نازاره . من بوو : من ئەم . من بوو خاتر
 تەنگ : من دلم تەنگ ئەبى . تانا : تال تال . پەرىشان : پەشواو . پەنەم هەن تاقەت : تاقەتم
 هەبە . ئانە : ئەوه . چىو : شتومەك .

- ۱ - چاغ رەزان بو
- ۲ - نازىك وه پىرشىنگ پىل قىلۇەزان بو^(۱)
- ۳ - باخاكى گىگوم . خاكي نۇنە بو^(۲)
- ۴ - بايەكجار كۆنەي ، سەد سال كۆنە بو^(۳)
- ۵ - بەلكى قىبىلەي وىم ، جەناگا جارى^(۴)
- ۶ - بەيۋە سەيران ، ئەزمى شىكارى^(۵)
- ۷ - نەبا بەلەو بىتتەيۇ ، پىلەو گىگوم دا
- ۸ - وه قەبرى تازەي ، تەنىيانى نۇم دا^(۶)
- ۹ - تاجا جە زىرى سەنگ ، ساكن بو دەردم
- ۱۰ - نەبا سەنگ سۇچۇ ، بە ئامى سەردم^(۷)

ئەم پارچە ھەلبەستەي مامۇستا پىسارانى وەكۈو وەسەت (وصيت) نامەيەك . وابە ئەم ئاوانى ئەوۋە . لەدۋاي مردن . گۆرەكەي لەناو دارستانى ھەنگوورا . بى لە نىزىكى تافگەبەكەمە كە پىرشىنگى ئاۋى ئەم تافگەبە بى وەستان لەگۆرەكەي بەدات . خاكي گۆرەكەي تىكلاۋى بى لەگەل گەلأ خەزاقى . ئەم دارانا . خاكي گۆرەكەي . خاكي تازە نەبى . بەلكوۋ خاكي كۆنەي سەد سالە بىت .

- (۱) خوشەويستەكەم . باش ئەوۋە . گۆرەكەم لەناو دارستانى رەزەمبۇدا . بى .
- (۲) نىزىكى پىرشىنگى تافگەي ئاۋ بىت . گەلأ خەزان تىكلاۋى خاكي قەبرىم بىت .
- (۳) خاكي قەبرىكەشم . خاكي تازە نەبىت . خاكي كۆنەي سەد سالە بىت .
- (۴) بەلكوۋ قىبىلەم لەپىرىكا ئىرادە بىكات و بە بۇنەي راۋەو . جارى بەسەر گۆرەكەمە تى پەرى .
- (۵) نەزانى ئەمە گۆرەو پى بەك بىنى بەگۆرەكەمدا . گۆرۈ تازەو تاق . كە بەروالەت كۆنەبە .
- (۶) تاپەو پى نانە . دەردەكەم لەمەل بىنەو . ئەگىنا بەردى ئەلخەدم بە ھۋى ھەل كىشانى - ھەناسەمەو ئەسوۋى .

لىكدا ئەمەي ووشەكان :

رەزان : رەزە مېو . گىگوم : گۆر - قەبرى . نىزىك : نىزىك . قىلۇەزان : تافگەكان . وەلگىك : گەلأ . نۇ : نۇي . بەكجار : ئىجگار . بەلكى : بەلكو . جەناگا جارى : لەپەر جارى . ئەزم (عزم) ئىرادە .

شىكار : راۋ . ناپەلەد : ناشارەزا . ناپەلەد . بىنو : بىت . سەنگ : بەرد (بەردى گۆر)

- ۱ - چـراغ يـانـى چـىش
- ۲ - دىدەى من خاسەن ، پەرى ئىش و نىش
نى چەم ئىشا نەپەى ، تۇيانى چىش؟^(۱)
- ۳ - دىدەى من خاسەن ، پەرى ئىشيان
ئىشى دىدەى تو ، بەيوشوتىش^(۲)
- ۴ - باجەنى رەسول ، دىدەى تونىش
پەردەى لىلاويش ، پىدا كىشيان^(۳)
- ۵ - ئاغاي جوبرەئىل ، بال سەرت كىش^(۴)

ھەوئالنامەى كىش

- خوشەويستەكەى «بىسارانى» چاوى ئەئىشى و ئەويش لەم چەند شىرەدا . دۇغاي خەبرى - بۇ ئەكاو ئەى ئەوى دەردى چاوهكالى خوشەويستەكەى لەئەو كەوى .
- (۱) خوشەويستەكەم . ماناى چە ؟ ئەو چاوشانە بۇ تۇبە بەئى چى ؟
 - (۲) چاوى من باشە بۇ ئىش و نىش . با ئىشى چاوهكالى تۇيىت و پروانە چاوى من .
 - (۳) چاوى من باشە بۇ ئىشان . چرونكى پەردەى لىلوى . پىا كىشراوه .
 - (۴) بە حاجەنى رەسول الله ، چاوى تۇ ئىشيت . ھىوادارم . جبرئىل دەست بەسەرتا بكىشيت و بەزووترىن كات خوش بىتەوه .

لىكدانەوى وشەكان :

يانى چىش : بەئى چى . ماناى چە . خاسەن : باشە . چاكە . بەيوشوتىش : بىتو بچىنە
 ناوى چاوى . پىدا كىشيان : پىيا كىشراوه . باجەنى : بە حاجەنى . نىش : نەئىشيت . ئاغا (ئاقا) :
 بەرىز (السيد) . ئەم وشەيە لە نوسخەيەكدا بەم جورە بىزا : (أخى - ئەخى) . واتە (برام) . بال
 سەرت كىش^۵ : دەستى شەفا بەخش بەسەرتا - بكىشى .

- ۱ - چــــراغ تۆش كــــهردهن
- جهوساوه دلّ جام ، دووريت نۆش كــــهردهن
- ۲ - هوونى دلّ نهچهم . يهنه فرۆش كهردهن
- سووهيل چه مانان (بهنى) رهنك . پۆش كهردهن
- ۳ - جه زهردى رهنك جه پيهى بيارى دهره
- مايه هور گرتنه خه زانانى زهره
- ۴ - وهختى نهو سووهيل . وه نهخش ميهيلنه
- مزانم مووى نهخش . دهستى سووهيلنه
- ۵ - فېداى بىلات بام . وهى تهور كهردن پييم
- سووهيل مايهى رهنك هورمه گيرو ليم

ههوانامهى كيتپز

- (۱) خوشه و بيم ، لهو كانهوه دلم ناوى له جامى دوورى تودا ، خواردوه تهوه ،
- (۲) خوبى دلّ - رهنكەى جاوانى گرتوه ته بهر ، لافاوى نهوهند زوره كه سوويل نه مان چيمه نانى بهو رهنكە - داپۆش كرده ،
- (۳) باري گرانى دهره رو بيشتى خوبى له به دهن ، بوته هوى رهنكى زهردى وه كووه زه عفرانم . ئينجا درؤ به نه گهر بليم گه لا خهزان . مايهى زهردى خوى له منهوه وه رگرتوه ،
- (۴) كانى سوويل نهى نهوى وه كووه نهقاشيكى باش . نهقاشى بكات . برزانگى من . نهقشه كيشى دهستى نهوه .
- (۵) فېداى نهو به زندهم كهواى له من كرده ، كه سوويل مايهى رهنكى خوى له من وه رنه گرت .
ليكدانهوى ووشه كان :
- نۆش كهردهن : نووشى گيانى كرده ، خواردوبهنى . جهوساوه : لهو كانهوه . مايه هور گرتنه . مايهى ههله گرتوه . نهخش - نهقش موى نهخش : قهلهمى - نهقشه كيشان . وهى تهور (سووى تهور - بهى تهور) بهم جزره .

- ۱ - چــــراغ قوربــــانانــــهن . . .
- ۲ - زه مزه مهی ته وحید رای ماجیانهن
قوربانی قوربان ئه مری سبحانهن (۲)
- ۳ - داراو نــــه دارا مــــه کین و دهرویش
مه که رو هه که سه قوربانی پهی ویش (۳)
- ۴ - توچ ئه من بهه به قوربانی گاه
به قوربانیم که چون خلیل الله (۴)
- ۵ - تیغی بی دریغ بنیم نه گه ردهن
چارده به شاردا قوربانیم که ردهن (۵)
- ۶ - منیچ بهو قوربان منته باره نان
قوربانی قوربان بالای یاره نان (۶)

- (۱) خوشه ویسته کهم . نه مه جهژنی قوربانه .
- (۲) قسهو دهنگو باسو هاتو چو هه هه مووی - پنه ندی هه به . به حج و قوربانی و بهدی هینانی
نهمری خودای گه ره وه .
- (۳) دهوله منو فقیر . ههژارو دهرویش . هه موو که سی نمرکی سه رشانی خوی نه زانی - لهه ره ژوه دا
به پهی توانای خوی قوربانی بکا .
- (۴) ئینجا تویش من بهه به قوربانی گاه . وه کوو چوون هه زره فی ئیبراهیم . ئیسماعیلی کوپی بردو - ویستی
بی کا به قوربانی . بده به نه زری خوتاو سه رم بیره .
- (۵) گوئی به شتیک مده و چه قو له مالم بنه . نهو کاته به ناو شارا جار بده که «قوربانی» م - کرده .
- (۶) منیش زور بهو قوربانیه شانازی نه کهم و خوم به به خنه وه ره نه زام که بووم به قوربانی - بالای یار .
لیکدانه وهی ووشه کان :

ئینه : نه مه . دارا : نهو که مالی دنیا ی هه به . دهوله من . نه دار : نهو : که له مالی دنیا
بی به شه . (گه دا) . مه که رو : نه کا . پهی ویش . بو خوی .
توچ (توپیچ) : تویش (= تویش) . خلیل الله : دوسی خودا . که مه زور هه زره فی -
«ئیبراهیم» ه . تیغی بی دریغ بنیم نه گه ردهن : به بی هیچ مه ترسی و دل گرانیهک . چه قو بنی - له مالم .
منته . باره نان : فه خری پنه نه کهم .

- ۱ - چراغ و نهوشه چنور چنه نی گون
- عزم رای و سال تو شان هانسه دل
- ۲ - چنور جه سر کو و نهوشه جه جهم
- گون جه گولستان وه هم بیهن جهم
- ۳ - واتشان بمن بندهی فلانی
- چون حال زانه نی به حال مهزانی ،
- ۴ - بونه رای الله بککهره ککاری
- بیایومی به وه سل نهو دل بهر جاری
- ۵ - چراغ به ههرسیم بهستن به دهسته
- چ دهسته . دهسته ی زگاران بهسته
- ۶ - هه ر سیم به ناورد چون خاکه ساران
- هه ر یهک وایه ی ویم وه جهم مه داران
- ۷ - چنور په ی زولفت به شیو حالشن
- وه نهوشه سهودای خیال حالشن

تی بیی :

ماموستا پیره میرد تم پارچه هه لبهسته ی وه رگیزاوه ته وه سر شیوه ی سورانی :

نازیمز و نهوشه . چنور له گه ن گون
سهودای دیستی تویشان کوهوتسه دل
چنور له ههردان . و نهوشه له جهم
گون له گولستان . به ککیان گرت سر جهم
ورتیبان پنیم وه ره تو رابهرمان به
نه مه مان بو بکوه تاجی سهرمان به
وه ره له بهری نی خوا بککهره ککاری
بگهین به وه سللی . نهو دول بهر جاری
نهو هه ر سی کهم بهستن به دهسته
هاتنه خزمهت به دهستی بهسته
هه ر یهک به جور ی مهرامی بهسته
گیان بیان به فیدای خاکی بهر بهینه

- ۸ - گول پهي جه مینت مه سوچو چون شه
 جه دووریت نیشتهن نه پلش خاری خهم
 ۹ - ساحیب مایه نی بلند بو پایهت
 باوایه گیران هه ریو جه مایهت

هه و نامه ی کتیب

چ — نور بو زلفت ، م — ات و پ — شه شیوه
 وه — هوشه م — ل ک — ه چ خ — آلی لای ل — یوه
 لیکدانهوی ووشهکان :

عزم : ایراده . قهصد . نیهت . رای : رینگهی . واتشان بومن : بهمنیان گوت . بهندهی فلانی :
 عهبدی فلان کس . وانا : مخره می لای خوشمویسته که . بیاومی : بگهین . خاکه سار : کسکی که
 نه کهوتنه ژیر پی ی به کیکی کهوه . تا مهرته بهی بچووکایهتی خوی ئیشات بکا .
 وایه : امانج . مقصوود . وه چه م مه داران . چاره روانی ده کهن . مه سوچو : - نه سوتی . شه م
 (=شمع) : موم . بله ند : بهرز . گیران : بگرن . هه ریر : هه ربهك .

- ۱ - چـــــــراغ سهردهنى
- ۲ - ديارهن بى مەيىل مۆبەت سهردهنى^(۱)
- ۳ - يا خيال نەجاي هەنى سهردهنى
- ۴ - يادەست جەبەينەت كۆتاكەردەنى^(۲)
- ۵ - يابەدى بەدان نەپراگەت سهردهن
- ۶ - ياخو بى شەرتىت وە عەادەت كەردەن^(۳)
- ۷ - وەرە نەيانى چىش بىنئانئى چاوان
- ۸ - وستەنت وەبىز سەرزەي بى تاوان؟^(۴)
- ۹ - قىبىلەم تەرەفەت ئىدەن چەنيان
- ۱۰ - مۆبەتئى سەردى مەنئانئى پەنئان؟^(۵)
- ۱۱ - پەس قەسەم وەرمى بەدىدارتەن
- ۱۲ - هەنى نەوەرمى ئاوا جەشارتەن؟^(۶)
- ۱۳ - گۆنئى تۆنئى سەرمە چەفتەن
- ۱۴ - سەرمە جەنئان سەرتان كەفتەن^(۷)

شاعىر لەم غەزەلەبدا ، دەست ئەكا بە گەلنى ، لە خوشەويستەكەي و ئەلنى :

- (۱) خوشەويستەكەم ، ديارە سەردى ، سەردى ئەنۆينى ، ديارە مەيل و مۆبەت كەم كەردەتەو ،
- (۲) يا دلت لە جىگابەكى تر داناوو پەيمانىكى كەت بەستە ، كە ئىمەت لەبىر بردەتەو ،
- (۳) يا بەدخوا تۆي لە رىنگە بردوويت ، ياخود ئەمە عەدەتى تۆبە لەگەل هەمووان ، بى شەرتى - بکەيت .
- (۴) ئەگىنا ماناي چىە چاوەكەم ، منى بى تاوان لەبىرى خوت بەرىتەو ؟ .
- (۵) قىلەم ئەگەر وەفات هەر ئەمەبە لەگەل ئىمە ، بەم جۆرە بى مەيل و سەردى ئەنۆينى ؟
- (۶) با ئىمەش قەسەم بەسەرى ئىوە بخوین كە جارىكى كە تەنانەت ئاويش لە شارەكەتان نەخوين ،
- (۷) تۆسووجو تاوانىكت نىە من خوم هەستىرەم چەوتە ، هەستىرەي بەختى من لە ناوھەستىرانا - نەماو ، كە وتوتە خواری .

لەكەدانەوى ووشەكان :

- جاي هەنى : جىگابەكى كە . بەينەت : بەين (پەيوەندى عاشق و مەعشوق) .
 نەپراگەت بەردەن : لەرىي بردووى . وەرەنە : ئەگىنا . وستەنت وەبىز = لەبىرت بردەتەو .
 نەوەرمى : نەخوينەو . كەفتەن : كەوتە . چەفتەن : چەوتە .

- ۱ - چــــراغ ســــیــــای تــــو (۰)
- ۲ - بــــه هــــردوو دــــیده ی مــــهستی ســــیای تــــو (۱)
- ۳ - بــــه زولفی حــــه بــــه ش پــــه شــــویای تــــو (۲)
- ۴ - بــــه تاقی تــــه بــــرو ی قــــه لــــم کــــیشی تــــو
- ۵ - بــــه مــــژهی نــــاواک ژارــــئاو یــــزی تــــو (۳)
- ۶ - بــــه رــــیزی رازان شــــه کــــه ر پــــری تــــو
- ۷ - بــــه نافی تــــاهوی عــــه مــــبهر بــــیزی تــــو (۴)
- ۸ - بــــه بــــالای چــــون ســــول خــــه رامــــانی تــــو
- ۹ - بــــه جــــه ورو جــــه فــــای بی ســــامــــانی تــــو (۵)

(۰) با وهکو نهم پارچه ههلبهسته جاري له راديو سنه لهسالي (۱۳۴۵ هـ. ش - ۱۹۶۶ ز) وه - جاري كي كهيش له راديو كرماشان لهسالي (۱۳۴۶ - ۱۹۶۷). بهناوي «تهحمهد بهگي كوماحي» بهوه ، بلاوكراوهتهوه ، بهلام بههوي نهم دوو بهلگه ي خوارهوه ، لام وايه نهم ههلبهسته ، هي ماموستا - بيسارانيه .

۱ - هينره كه تنها بو نهمه غمزه له كه ي ناردبوو كه ناوي له راديو بلاو بكرتهوه ، تهگينا دوور له شيعرو شيعرناسي و شيعر خوشهويستيه .

۲ - له تهواوي نوسخه به يازه مؤخته بهره كانا نهم ههلبهستم بهناوي ماموستا - «بيساراني» چاو بي كهوتوه .

- (۱) خوشهويستيه كم ، قهسم به چاواني ره شو مهستی تو ،
- (۲) قهسم بهو كانه كه بهلای - چاوهوه بههزار غمزهو ناز نهناوي ، قهسم بهو زولفي رهشي پهريشانهت .
- (۳) قهسم به تاق نهبروي قهلم كيشت . قهسم به موزه ي تيراويژت .
- (۴) قهسم بهو لهفزه شيرينه ي وهكو شهكرت ، قهسم به بوني خوشتر له ميكي تو ،
- (۵) قهسم به بالاي وهكوو سهولي خهرامانت ، قهسم به جهورو جهفای بي نه اندازه ي تو ،

۶ - به گشت سهوگه نديان جه مين وينه ي جام
دووري تو كهردهن خااو وه نام حرام^(۶)

هه و النامه ي كتيب

(۶) نمانه گشت سوينه بن : روومت وه كور جام ، دووري تو خموي لي حرام كردوم .

ليكدانموي ووشه كان :

سيا : رهش . ناگا دباي تو : لهپر نواريبي تو . حبهش : رهش . زهنگي . پهشويا :
پهشواو . ناواك : تير (نمو تيره ي كه قهديم بههوي كهمان نديان هاويشت وه نهم نهعبيره كه برزانگك
كهمانه كه بيت و موزهيش تيره كه له شيعري شاعيره كوردو فارسه كانا زور بهكارگيراوه) . شهكمر
ريز : شهكر ريز . بهناف ناهوي . . (لهسر زه ميني چين - جوړه غمزالي (ناسكي) ههيه . كه له
ناوكي ، جوړه عهترتك بهناوي (ميسك - ميشك) نهگرن كه زور بون خوشه . وه نهمهيه كه زوربه ي
شاعيره كان بهكاربان هيناوه .

سهول خمرامان : نمو داره جوانه شوخيه كه بهزنيكي ئيجگار زهريفي ههيه وه لههر - چوار
وهريزي سالا . سهوزه . واته گهلاي ناوهري .

- ۵ - ماران و بهیان ، هر مهلهرزانی
 نهمز چ سپرهن ، نهمگهزانی^(۴)
- ۶- نبارك الله جهی ، دهستهی چنار
 شاماران جفتی ، مار تولان همزار^(۵)
- ۷ - (سۆب) كه سپی بی ، جهفاو بیم بییدار
 نه مار منده بی ، نه بهی نه چنار^(۶)
- ۸ - دریغ جهوخاودا شامار بگهستام
 چهنی بی بهینت ، بهینت نهوهستام^(۷)
- ۹ - نهگهر بی بهینت ، قهرش پرنوور بو
 قهرمان جه قهر ، بی بهینت دوور بو^(۸)

ههوا نامه کیب

- (۴) مارهکان و بهی بهکان هر نهلهرز ، نازام هوی چه ناگهن ؟
- (۵) الله ، لهم کارهساته سهرسوور هینره ؟ لهم ریک کموته ، كه شامار جووته بک و مارتوله ، همزار .
- (۶) لهگهل بهره بهیاند که له خمه ههستاموه ، نهمار ونه بهی ونه چنار - ههچ کامیان دیار نه بوون !
- (۷) خوزگه لهو خهوه دا ، شامار بی گهستایم ، نموه کوو لهگهل بی بهقاو بهینا ، په بجام بیهستایه .
- (۸) نهگهر بی قهول و قهرار ، نوور لهگهری - بیاری ، من نام نهوی له لای نهوم نیژن ، وهسیت بی ، باگوره کم له گهری لهو جووره کهسانه دوور بی . .
- موله ما : نیکلاوه . نهمگهزانی : ناگهن : بییدار بوون : له خهوههستان .

- ۱ - چـراغـم جـهـل
- بـه و کـه لـا مـانـه ، نـازل بـین جـهـل
- ۲ - هـر مـهـشـونـه خـاک ، یـا و انـم جـهـدل
- هـیجـران زهـدهـی ، تـوم ، نـه و اچـان نـه جـهل
- ۳ - نـه ک هـا مـسـه رانـم ، بـا و هـران نـه دل
- نـه جـهل (پـهـیم) نـا مـان ، مـنـیش بـه رـد و هـگل
- ۴ - هـر نـیـد بـوا چـان . نـا مـانـه ت فـهـر زهـن
- بـه هـیجـران شـیـهـن ، بـی نـه جـهل مـهـر دهن
- ۵ - نـی رـه نـجـی دـهـروون . دـهـردی بـی تـا و ان
- تـهـن زو خـال کـه رـدهـن ، نـه غـرام گـرد کـا و ان

هه و النامه ی کیتیر

- (۱) قیلیم . به و که لاما نه . له لایه ن خودای گه و ره وه هاتونه ته خواری .
 - (۲) من کانی مردم هاتونه به ره وه به لام کورژاوی دهر دو برینی توم . که سی نه لی ، گیانم کیشا به دهستی - قایض به .
 - (۳) نه وه کو براده رو دزست . نه وه یان بجینه دلوه که نه جهل (قایض) گیانی کیشاوم و - ره وانیه گورستانی کردوم .
 - (۴) به قورباتان م . هر نهمه بلین : به هیجران کورژاوه ، بی نه جهل مردوه .
 - (۵) دهردی هیجران و نازای بی عیلاج ، له شی وه کو خه لوز لی کردوم و نه ندام وه کو گوشتی کوتراو . لیکدانموه ی ووشه کان :
- جهزل : له روزی هه وه له وه . که لاما نه : نه و تاران (نه کری مه بهستی - هونهر نه و سوره تانه و نایه تانه ی قورثان بیت که که لامی خودایه ، وه نه ش کری - مه بهستی له قورثان و نه مجیل و نه ورات و سوحوف و . . . نه وانه بیت .)
- یا و انم جهدل : بوم ناشکرایه . نه و اچان : نه لین . نه جهل : نه جهل (قایض) هر تیر بوا چال : هر نهمه بلین . شیهن : چوه .

- ۱ - چىراغىم ئىرەبىمەي
- ئىرەبىمەي بويى ، ئى رۇخسارى بىمەي
- ۲ - جەرگ مەبۇكەباب ، مەي ماوهرى مەي
وهرنە مەويە رۇ ، زايبەلەم جەنەي
- ۳ - ھەر مەواچى ھەۋر دەيدەم ئامانەن
يە(چىندى) وەختەن ، ئامان ئامانەن
- ۴ - پىسەرسام جىگى(گىسوت) ، رەنگى رۇزگار
وات ئىمەي سىبابەخت ، تار تارەن تارتار
- ۵ - پەي چىۋى بىو زۇلف بۇ وە يانەمان
تا بىو بۇ زۇلف ، بۇ يانەمان
- ۶ - چىن چىن چىن ھەم وەردە ، تۇمبار بۇ
پەي پىل دىل رازىم ، زۇلفى تۇم ماربۇ

ھەۋا نامەي

- لەم ھەلبەستەدا ، جەناسى لەفىزى بەكار ھىزاوہ :
- (۱) خوشمويستم ، ئەگەر بىتە لام ، روومەنى زەردى وەك بەھىم ئەيى .
 - (۲) كەتۇ بىتەلام ، من بە دىنى تۇمەست ئەم ، جىگىرىشم ئەبى بە كەباب . واتە لە بۇ مەزەي
عەرەق . چاكە . ئەگەر ئەو ئىشە نەكەي ، ھاوارم بەرز ئەيىتەمەو زايبەلەم وەكو دەنگى بلوئىر بەرز
ئەيىتەمە .
 - (۳) چاۋانم وەكو ھەمورى بەھار . بى وچان بارى فرىنىك ئەبارى .
 - (۴) لە زۇلفانە ، پىسارم كىرد : «رەنگى رۇزگار چۇنە ؟» وونى : ئەي چارە رەش ، جۇراۋ جۇرە ،
رەنگاۋ رەنگە .
 - (۵) لە بۇ پىۋىستىبە بىو زۇلفە بۇن خوشمەو . وەرە مالان . تا ئەو بۇنە خوشە . جىانى تۇ لە لامان يىت .
 - (۶) زۇلفانى لوول و چىن و چىن و تۇمار تۇمارى تۇ . ئاۋاقى لى ئەخۋازم كە يىتە مارو لە لاي من يىت .
لىكەدانمەي ووشەكان :
- چىراغىم ئىرەبىمەي : خوشمويستم ئەگەر بىتە . ئى رۇخسارى بەي : ئەم روومەنى وەك بەھى
(زەرد رەنگى) . مەي ماوهرى : شەراب دىنى . مەي : دىنى . نەي : بلوئىر . گىسوت :
زۇلفانە . تارتارەن : جۇراۋ جۇر . رەنگاۋ رەنگى .
پەي چىۋى : بۇ شىك . بۇوە يانەمان : وەرە مالان .
بۇوە يانەمان : يىتە يانومان . پەي پىل دىل رازىم : بە قىمەنى گىانم رازى بەمەم .

- ۱ - چــــراغــــم نــــی پــــام . . .
- مــــه تــــه رسوون نــــه جــــه ور . گهردوونیی نــــی پــــام
- ۲ - ماچونــــهك نــــی مــــه یــــل . روئی جــــه نــــاكام
- وه نــــم شو وه قین . دوور وزۆت جــــه لــــام
- ۳ - بهوینــــه ی مــــه جنون . رووكهرو وه بهر
- زهمین بهههوونــــا و . دیدم كــــه روۆتــــه ر
- ۴ - ئــــایــــیری دووریت . نــــه دل گــــیروون كۆ
- بــــنــــالو جــــه داخ . دهردی دووری تۆ
- ۵ - قــــیــــبــــلــــم ئــــه ر گهردوون . ئــــیدش بۆنــــه دل
- هــــنــــا وه رجــــه گــــشت . من بــــه رهۆ وه گل
- ۶ - پــــه ی چــــیش جــــای ئــــه لــــه د . تهنگنای گلکۆ
- خــــاستــــه رهن جــــه داخ دهردی دووری تۆ

شاعیر دوورکهوتنهوهی یاری ، له گۆر . گهلی بی ناخوشره . نهوهیه ئه م بیره . له م پارچه ههلهستهدا . دهههخوا ئهلی :

- (۱) خوشهویستهکم . نهترسم . نهترسم له جهورو جهفای ئه م چهرخه گهرا له . .
- (۲) نهوهکو رۆژی لهپر ، لیم زیز بیت و من و تۆ له بهك دوور بخاتهوه .
- (۳) نهو کاته وهکو مهجنون . روو بکهمه بهری نــــی ئاو . ئهرز به خونای چاوانم تهر بکهم .
- (۴) ناگری دووریت له دلدا . کۆبینهوه . له بهر برینی دووریت . دهست بکهم به نالین .
- (۵) خوشهویستم . نهگهردوون ئه مهی له دلدا . نــــی . ئاوانم نهوهیه . بهر له ههموو شتی . من بهنیم
- (۶) له بهر نهوه . تهنگی قهبرو خاکی گۆر . له داخی دووری تۆ . باشتره .

لینکدانهوهی ووشهکان :

نــــی پــــام نــــی قهرار . نــــی ئارام . گهرا له . مهترسوون : نهترسم . ماچو : نهلیم . وهنهم شو وهقین لیم قین وهرگری . دوور وزۆت جهلام : دوورت بخاته وه لیم . بهر بیابانی نــــی ئاوو رههك . ئیدش بۆ نه دل : نه مهی له دلدا . نــــی . پــــه ی چــــیش : چونکی . له بهر نهوه . خاسته رهن : باشتره .

- ۱ - چراغم کامەن ، چراغم کامەن ، مابەینى دۆسى ، من و تۆكمامەن؟
- ۲ - نەعەرزەم عەرزەن ، نەنامەم نامەن مەرقىتى كاغەز ، دۇعاو سلاامەن
- ۳ - مەرپەرى كاغەز ، بېرىان جەشاران سىياش بىكەرى ، پەي دەردەداران؟
- ۴ - ياكاغەز بېرىان ، يامەللا مەردەن ياخۇ عارتەن ، دۇس وە يىباد كەردن
- ۵ - وەر نەيىنى چىش ، بىننالى چاوان وستەنت وە بىز ، بەندەي لى تاوان

-
- مامۇستا بىسارانى . ئەم نامە شىعەرى . بۇ بەكەي لە دۇستانى ناردە . لەم ھۇنراو دا . گلەنى لە دۇستەكەي ئەكاو ئەلى :
- (۱) كامەيە . پىم بلى . ماناي دۇستى . بەينى من و تۆ . كامەيە ؟
 - (۲) نە ھەوالىكى دەمى . نە نامەيە . نە شتى . نازام كاغەز دەست ناكەوى . دۇعاو سلاامىكى لى بنووسى و بۆم رەوانەكەي ؟
 - (۳) و (۴) يا مەلا (خويندەوار) مردوہ . يان ھىچكام لەمانە نيە . بەلكو تۆ عارت دىت دۇستى . فەقبور ھەزارى خوت . بختەتوہ بىر .
 - (۵) ئەگىنا ماناي چيە ؟ خوشەويستم . منت لەبىر بردوہتەوہ ؟
- لىكدانەوہى ووشەكان :

كامەن : كامەيە . عەرز : ھەوال پىسى . نامە : كاغەز . بېرىان : براوہ . جەشاران : لە شاران . سىياش بىكەرى : رەشى بىكەتەوہ . مەلا : مەلا - مامۇستا (قەدىم . وەك ئىستا . خويندەوار . زۆر نەبوو . بەم بۆنەوہ . ھەر دوپان سى . چوار لادى مەلایەكیان . ھەبو . كە مەلا سەرەراي ئەو ئىشە ئاپىنە . ئىشى كاغز نوسىن و خويندەنەوہشى بۇ ئەوان بەر بوہ ئەبرد) .
ياخۇ عارتەن : ياخود شورەئىت لى دى . وستەنت وە بىز : لەبىرت بردوہتەوہ بىزراوتە .

- ۱ - چـراغـم ژـبـام . . .
- سامن وه بی تو نـمـهـمـهـردم ژبـام
- ۲ - جه چهفتی تالمم جه بهختی سیام
قهدهمی نه پای ، نه جهل نه نیام
- ۳ - پهی تو نیایرم ، مه خیزانه دل
مه بیم وه زوخال ، مه پرزام نه گل
- ۴ - چیش وچون نه جهور ، بی وه فای بی پام
تو شهان په ره ری سه سامی سارام

هه و نامه کیتر

- (۱) خوشهویسته کم ، نازام چون بو ، نه مردم ژبام .
- (۲) نه وه نزام له چهونی تالمم بوو له چاره رهشی خوم ، که ههنگاوی نه چووم به رهو پیری نه جهلهوه .
واته نه گهر به ختمور بوایم ، خوم ته سلیمی دهستی قایض نه کرد ، نه وه کو دو چاری نه ژبانه
ناله باره .
- (۳) له بو خاتری تو ناگره دلم بهر نه بو ، نه سووتام وه کو خه لووزم لی نه هات و دائمه رجه ناو خاك .
- (۴) نیستا چی بلیم به دهستی ، یاری بی وه فای ستم پیشهوه ، که بهری ی کردوم و توشه ی رینگه بشی
که بریتیه له ویل و ناواره بوون به دهشتو دهردا ، به ستوته کولم .
لیکدانهوهی ووشه کان :
- جه چهفتی تالمم : له چهونی تالمم . جه بهختی سیام : له چاره رهشی خوم . قهدهمی نه پای
نه جهل نه نیام : ههنگاویکم به رهو پیری قایض . وه رنه گرت . مه خیزانه دل : له دل بهرز
نه بوهوه . زوخال : خه لووز . گل : قورگک . چیش وچون : چی بلیم . سه سامی سارام :
ناواره بوونم به کیوو ههردا .

- ۱ - چـ راغـم جـهـوـیـر ،
- جـهـدـمـای مـهـردـهـن ، نـهـشـیـم جـهـوـیـر
- ۲ - نـهـگـهـر مـهـگـلـکـۆـم ، (رـاگـنۆـت) تـهـقـدـیـر
- خـاکی نـهـلـهـدم ، مـهـبۆـت دـامـان گـیـر
- ۳ - زـنـهـار جـهـ گـلـکۆـم ، پـانـهـکـهـری کـهـم
- رۆحـی رـهـوانـم . مـهـدارۆـت بـهـچـهـم
- ۴ - نـهـهـواچـی مـهـهـردـهـن ژۆـری گـل
- هـیـای مـهـیـلی تۆـم ، بـهـرـنـهـشـیـهـن نـهـدل
- ۵ - نـهـهـو رۆجـه نـهـلـهـد سـهـر مـاوهـر و بـهـر
- وه مـهـیـلی تۆوه . مـهـشـون وه مـهـحـشـهـر
- ۶ - جـهـبۆـنـهـی تۆوه بـهـهـشـت مـهـدان پـیـم
- وهـر نـهـچـهـکارهـم . کـی مـهـزانۆ کـیـم

-
- (۱) نازیزه کهم . له بیری نابمهوه . نهو بزانه . له دواي مردنیش . له بیری نابمهوه .
 - (۲) نهگهر رینگه کهوتو . رینگه کهوته سهر گۆرم . خاکی قهبرم داوین گهرت نهیت .
 - (۳) کهوابو . ناگات لی لی . پات له سهر گۆرم کهم نهکهی . چونکی رۆحم چاره رینه .
 - (۴) نهی به به خهیاڵنا . که من مردووم و هام له ژیر خاكا . هیشتا مهیل و علاقهی تۆم له دل دهرنه چووه .
 - (۵) نهو رۆژه که لی ته سهر گۆره کهم . له بهختهوهی خوما . له گۆر سهر دینمه دهری . جا به عشقی تۆوه نهچم بۆ مهحشر .
 - (۶) به بۆنهی تۆوه . بهههشم نهدهنی . نهگینا من کیم . چ کارهه . کێ نهه ناسی ؟
لێکدانمهی ووشهکان :
 - جهویر : لهبیر . جهدمای مهردهن : له دواي مردن . نهشیم جهویر : لهبیرم ناچیت . راگنۆت
تهقدیر : بهرینگ کهوت رینگه کهوی .
 - نهلهد : قهبر . گۆر . ممدارۆت بهچهم : چارهروانیت نهکا . هیای : هیشتا . بهرنهشیهن نهدل :
 - له دل دهرنه چووه .
 - مهشون : نهچم . نهروم . کێ مهزانۆ کیم : کێ نهزانی من کیم .

- ۱ - چراغم کهرهه
- نهگهر کهرهه دار ، بکهرهه داش کهرهه
- ۲ - شهوی ئیمه و توش ، بیاوننا بههم
- من چون پهروانه ، توبه وینهی شهه
- ۳ - لهب به لهب بینام ، ناف بهنافهوه
- سینه بهسینهی . (سیمی) (سافهوه)
- ۴ - نهوسا بنیامان ، سهه وهیهک سهه رین
- کهرهه دامان رازان . ویهه ردهی وهه رین
- ۵ - نهوسا جهودما ، نهگهر مههمهه ردم
- پههیه مهه ردنی ویم . شادی مهه کهرهه ردم

هههه نامههی کتیب

لینکدانهوی ووشهکان :

کهرهه : کهرهه . بهخشهندهگی . بیاوننا بههم : بی گههیانینه بهک . من چون پهروانه :
من وهکو پهپوله . توبه وینهی شهه : تورهک شولهی موم . لهب به لهب : لیولهسهه لیو . ناف :
ناوکه . نهو ساجهه دما : ئینجا لهوهه دوا . نهگهر مههمهه ردم : نهگهر نههمهه ردم .

- ۱ - چراغم مهیل که ، . . .
- روی بو و سهیر ، چه مان مهیل که
- ۲ - تماشای رَهنگ بهست ، رهشتهی سوهیل که
- دامانی هردان ، جعه مبه کهیل که
- ۳ - وایهش هر ئیدهن ، جه ناگا جاری
- بکهری وهرهنگ رشتهش گزارئ
- ۴ - سوهیل (پی شادهن) ، خهزان رهنگ و بو
- بگیران جَه شوق شولهی رهنگی تو

هه و نامه‌ی کتێب

-
- (۱) خوشه‌ویسته‌کم ، با مهیل ئی ، رۆژی بو دینی باخو چیمهن ئیراده بکه .
 - (۲) تماشای ئه‌و رهنگه بکه ، سوهیل رهشوبهتی ، ئه‌و ههردو کهژو کێوانه ، به عهتری خۆت مهست بکه . . .
 - (۳) سوهیل ئاواتی ئه‌وه‌یه له پر رۆژی تو بینی . به‌ناو ئه‌و چیمه‌نانه‌دا که ئه‌و رهشوبهتی ، تی پهری .
 - (۴) سوهیل شانازی به‌وهی ئه‌کا که خهزان ، رهنگی رهشتهی له تۆوه وهرگری .
لێکدانه‌وهی ووشه‌کان :
 - مهیل که : ئیراده که . قهسه بکه . روی : رۆژی . سهیر : سهیران . گه‌ران . وایه : ئاوات .
ئامانج . گزارئ : تی پهرینی . پی شادهن : به‌وه شاده . بگیران : بگرن .

- ۱ - چــــراغــــم دــــهــــس رــــهــــس
دهستی نــــه دارو بــــه وهــــلــــت دهس رهس
- ۲ - به چــــیوی مه بو خاتر شاد ، ههر کــــهس
شادی وزهوقی من ، خــــیــــالی تون بهس
- ۳ - مفلــــیس مه نیشو ، خــــیــــال مه کــــهرو
بهو خــــیــــال گهنجی ، بههم ماوهرو
- ۴ - نهوسا مه بهروش ، خــــیــــال وهجانی
نه بوش وه چــــههم ، چون سرهه ، شانی
- ۵ - مــــنیچ نهو مفلــــیس ، وهسلــــی تون گههم
ههر تاکه زیندهم ، په ریت نه پرهنج
- ۶ - لازم یــــا مــــهشون ، سهر به پرهنج دا
یــــا پرهنج مه بهروم ، پا به گه گهنج دا

مه و نامه کیتر

- (۱) خوشهویسته کم . دهستم ناگات . دهستی دهسلاتی نهوی نهی بهتوبگات . نهی چی بکات ؟
- (۲) ههرکسی به شتیك خوی دل شاد نهکات . شادی وزهوق مینش . نهیا خه یالی تویهو بهس .
- (۳) ئینسانی خه یالاتی دانه نیشینوو خه یال نهکانهوه . له عالمی خه یالدا ، بوخوی گه گهنجه بهک
پنک دینی .
- (۴) یان خه یال نه بیاته جینگابهک . که شای وهک خه سرهه . بههیچ دهزانی .
- (۵) مینش وهکو نهو «خه یالاتیه» که دهستی له ههموو شتیك برابیت . «گه ییشتن بهتوه» به گهنج نهزام ،
کهوابوو تا زیندوم . نهی له پیناوی تودا . رهنج بکیشم .
- (۶) له ناکامدا . یان رهنجم به فیرو دهچیت . یان به گهنج نکم .
لیکدانهوی ووشهکان :

دهس رهس : دهست گه ییشتن . نه دارو : نهی بیت . مفلــــیس : نهوی که له مالی دۇنیا ،
ههرچه کی له دهستابوه . دای ناوه یان به جورنك له دهستیدا ، نهماوه ، هه لشکاو . گهنج :
خهزینه . کهنز . مه بهروش : نه بیات . نه بوش وهچهم : نایهته بهر چاوی .

- ۱ - چـراغـ جـامـن .
- تۆمچى جەمىن جەلاش . يە جامەن
- ۲ - جە جۆراسەن . ئەو جەمىن جامەن
- ئەر (ئەو) جام نەبۇ . مە نام كامەن
- ۳ - ئەر ئەكسى پوي ئەو . ئەو يەنە وىم
- ھەرگىز نامى جە . ئە وچان پىم
- ۴ - ھەرچان بەدەرەنگ . شىشە شىكسە
- دوور جەشار . نەخاك ساراتى كەفتە
- ۵ - نىسە سەر قراز . كەردە شەھى پىم
- ئازاد كەردە شەھى شۆلە شەھى پىم

ھەوئنامەى كىتەب

- (۱) روومەنى ئەلى ئاوبەبە (جام) . رووناكى و جەلاى روومەنى . ئەلى ئاوبەبە ،
- (۲) نوسە لىقراز نەك . راستە . روومەنى ئەو ئاوبەبە . ئەگەر ئەو نەبىت . مە ناوبانگى دەرناكەم .
- (۳) نەگەر رەسى روومەنى ئەو نەكەوینە ناو مە ئىعتىارم پى بىخشى . ناوى مە ، ناوبانگى دەرناكات
- (۴) نەكەنە ئەگەر شووشەبەكى شكاوى . پەر لە تۆزو خاك كە لەناو دەشتىكدا كەوتى . چ فەرقىكەم ھەبە
- (۵) نىسە شەھى بەو ئەكەم ئە بەندەبەكى ئازاد كەردووى ئەو خوشەوېستەم . ھاورى و ھاورەلى ھەبە

ئىكداھەوى ووشەكان :

- جە ناوبە جەلا : خاوبىن . رووناك . تۆمچى : تۆ ئەلى . يە : ئەمە . ئەو .
 ئەكس رەسى . وینە . ھەرگىز : ھىچ كاتى . ئە وچان پىم : پىم نالین .
 شىشە شووشە

- ۱ - چـراغـم رـوی ، جـه سـوب سـهـهـردا
نـاگـا خـهـدهـنگـیش ، بـهـرد وهـجگـهردا
- ۲ - جگهر پنهان كهرد ، (مهردل) نهزانو
بی‌رامهن نه‌با چه‌نش بسانو
- ۳ - دل دهرلا ، زاننا ، هوریزا نه‌جگه‌نگ
گرت به‌دهستهوه ، سهر فاقه‌ی خه‌ده‌نگ
- ۴ - مه‌کیشوش به‌روش ، نه‌فه‌رقی جگهر
جگهر سهخت گرت‌سهت ، نه‌یو وه‌به‌هر
- ۵ - چونکه نهانی دهروون شانهن
دامانم گلگون ، به‌هه‌وون شانهن
- ۶ - فیدای شهست بام ، هه‌ی خه‌ده‌نگ وه‌دهست
خه‌ده‌نگیو هه‌نیت ، با بهر شو‌جده‌دهست

-
- (۱) به‌به‌یان بوو ، هیشنا تیزگی هه‌تاو ، لوتکه‌ی شاخه به‌رزه‌کافی نه‌گرتبه‌ بهر ، راوچی تیرنکی
خسته که‌مانه‌وهو هاویشتی ، تیر به‌غله‌ت چوو ، ناماجی دل بوو ، به‌لام ، جگهری پینکا ، .
 - (۲) جگهر به‌خته‌وهو به‌و تیره ، ویستی نه‌و تیره به‌شارت‌هوه ، به‌لکو دل پی‌ی نه‌زانی ، له‌به‌ر نه‌وه ، دل
کم تاقه‌تهو له‌گه‌لیا به‌شه‌ر دیتو له‌ تا‌کاما لی‌ی نه‌سینی .
 - (۳) دل به‌لام ، به‌ زووترین کات ، به‌مه‌ی زانی ده‌ستو برد هه‌ستابه‌وه ، ده‌ستی بردو خه‌ده‌نگی بو
خوی راکیشا .
 - (۴) دل بو‌خوی رای له‌کیشاو نه‌ی ویست له‌ جگهری بسینی ، جگهریش ، نه‌و شانازیه‌ی ته‌نیا بو
خوی نه‌ویست ، که‌واوو ، به‌ره‌له‌ستی له‌کردو نه‌ی له‌دا به‌ ده‌سته‌وه .
 - (۵) له‌ش شه‌ری دل‌و جگهری پی‌ی ناخوش بوو و نه‌ی له‌توانی زورتر له‌مه ، بی‌ده‌نگ دانیشیت ،
لایه‌نگریشی پی‌ی نه‌ده‌کرا ، خه‌به‌ریشی له‌ چاوب‌گهری دل‌و جگهر بوو ، له‌بو دوانی هینان به‌م
شه‌ره ، نه‌مه‌ی به‌باش زانی له‌ راوچی پارت‌هوهو بلی :
 - (۶) به‌ قوربانی ده‌ستو تیرت بم ، زوو به‌ خه‌ده‌نگی تر ، ماشه بکیشمو تیرنکی که‌ به‌او‌یزه .

۷ - بهره به دلددا ، بهوینهه ی جگهر
تا جهوورو جه فام ، ناهوران وه سهه

ههوانامهه ی کتیب

(۷) بی به به بهندی دلددا ، وهکو لهوه ی بردت به بهندی جگهردا ، زووبه ، دهسا زووبه ، با لمه
زورتر ، جهزه بهمو سزام نهدهنی .

لیکدانهوه ی ووشهکان :

روی : روژی . خهدهنگک : تیر ، خهدهنگک . په نهان : نادیار . په نهان کهرد : شار دیهوه ،
چهنهش : لی ی . بسانو : بستنی . هوریزا : ههستایهوه . فاقه : غهلاف . دهسته . بهروش :
بی بات . لهرق : بان سهر . نهانی : چاولیگهری . ره قابهت .
شست : لهو لهنگوسه ی ماشه ی تفهنگی هپی راده کیشن . خهدهنگی هه نیت : تیرنکی کهت .
نی بیی :

ویستم وابوو ، ههمووی هونراوهکان ، بهم شیوهه ، بهدریزی لیک بدهمهوه ، بهلام
بهداخهوه ، بوم ریک نهکهوت . ک . ن .

- ۱ - چـراغـم حـالـت
- بـه بـه د مـه و اچـان ، بـه دوازان حـالـت
- ۲ - مـه و اچـان زوئـان ، مـشکـين زوئـان
- بـي نـاز پـه شـيواوه ، و ه بومي لالت
- ۳ - زوان بـه سـتـه بـان ، چـون دلداران
- پـه سـه تـو بـازار سـتـه م مـه داران
- ۴ - پـه ي چـيش بـي نـاي ، هـر دوو دـيـده ني
- بـي تـاي بـي هـام تـاي ، بـه ر گـوزه بـيـده ني ،
- ۵ - بـالـا سـپـي سـهول ، خـا تـا ر د ا ر ه ني
- نـه مـامـي نـه و خـيـز ، گـه و هـر بـا ر ه ني
- ۶ - خـاس ئـيـده ن تـا دـه و ر ، جـه فـاي رـوـز گـار
- نـه دـو پـي ت ئـا ز ا ر ، نـه شـي و نـو ت بـا ز ا ر
- ۷ - خـود ا پـه ي شـفـات ، جـه سـه ر نـه سـه ي ر بـو
- ئـا ز ا ر ت ئـا ز ا ر ، عـاقـي بـه ت خـه ي ر بـو

- (۱) شوخه نازداره کم ، نامهوی ، بيم دزمانت له پشني سره وه ، خراپهت نه لئین .
- (۲) دزمان نه لئین : زولی ره شي وه کو ره شي ماری تو ، بي ناز په شياوه به بان رومهت و کولم و لئوی لالتا .
- (۳) زوانيان (زمانيان) لال ييت ، نازانم چون دلان ديت ، بهم جوړه تو بازي سته خويان قهرار بدهنو لومه بلئین .
- (۴) چونکه تو بيناي دو ديدهي مني ، تهنياو تالقانو هه لئيراي مني .
- (۵) به زن و بالاي تو ، وه کو سهولي خمرامانو له لاي من ئيجگار خاترت هه به . وه کو نماميني تازه هه لائوو . گهوه مرت له باره .
- (۶) تو حه يي تا دؤنيا دؤنيا به . روزگار عاجزت بکا ، يان خود بازاری پر له نازو عيشوهت . تيك بدا .
- (۷) هیوام نه وه به ، خوداي گموره له سره وه چاوي پتوهه بي . نه خوش نه ييت و نازارت عاقبه يي به خه ير بگهري .

لئیکدانهوهی ووشهکان :

- مه و اچان : نه لئین ، ئيؤن . مشکين : ره شي بون خوشي عه تراوي . په شويان : په شياوه . بوم : روومهت . به چون دلداران : نه وه چون دلان ديت . په ي چيش : چونکه . بهرگوزيده : هه لئيراي . په ي چيش = هه ميسان به مانا (بوچي) يش ديت .

- ۱ - چـراغـم تـهـنـاف . .
به تاي بی هاف تاي ، زؤلف بوی مشکناف
- ۲ - جه دووری بالآت ، سوسه نی کسه لاف
بیه نان به توول ، تن شکسته ی تاف
- ۳ - گا خه ریکی دهر د ، بهردی قلوه زان
گا زهر د وینسه ی رهنگ ، خه رانی پره زان
- ۴ - گا عه زمی ته نهجه ، ماوا ی توونمن
گا (تسه مای) وه سلت ، نه ده روونمن
- ۵ - زهر دیم نه هیجران ، ئالو والآت نه
کلافه ی مشکین ، به زنی بالآت نه
- ۶ - قیبله م هر نه وسا ، ساکن بوجه خه م
خاکی ئاسانه ت ، بمالونه چه م

-
- (۱) خوشه ویسته کم ، زؤلف شور کم ، قسم به زؤلفه شورانه ی عه تراویت ،
 - (۲) قسم به زؤلفه سر به کلافه ، لهبر دهر دی دووری تو وه کو توولی شکاوی بهر تافگه م
بی هاتوه .
 - (۳) ده می وه کو بهردی ژیر تافگه ، خه ریکی کیشانی لهو هه موو باره م ، جار جاری رهنگم وه کو گه لا
خه زانی پایز زهر دو زایفه .
 - (۴) به عزی جار وام لهو باوه رده ا ، دؤنیا بنه موه هم لای خوم ، واته وئلو ناواره بیه بهمه مالی ی ته نهجه
توون دا . جار جاریش خه یالی هاتن بو لای تو ، ده کهویته سهر م ،
 - (۵) رهنگی زهر دم لهبر دووری تو به ، لهبر نهویه ، بالای وه کو ئالای تو ، زؤلفانی عه تراوی تو ،
قه دو قامدی ناسک و جوانی تو نابیم ، چونکه دینی تو قیاتی روح گیانی منه .
 - (۶) شوخه کم ، مه گهر نهو کاته غه م له دلما کوچ بکات ، که بیه بهر قایه که ت وه خاکی بهر قاپیت
بکه م به کل و بی مالم به چاوانما .

ئیکدانهوی ووشه کان :

تدن : لهش . شکسته : شکاوی . تاف : تافگه . گا : ده می ، جار جار ، به عزی جار .
قلوه ز : تافگه . ته نهجه (طه نهجه) : ناوی شاریکه له ولاتی مه غریب (مه راکیش) .
توون : ناوی شاریکه له ئیران ، له جنوی خورناوای خوراسان . ئاسانه : قاهی ، باره گا . بمالو :
تی هه لسوینم .

- ۱ - چـراغـم و هـفـات . . .
- بـيـبـنـه تـهـنـي هـيچ نـيـهـن و هـفـات
- ۲ - سـي سـال چـون يـهـك رـو ، مـن كـيـشـام جـهـفـات
- جـهـو سـي جـارـي ، هـيچ نـهـدـيـم و هـفـات
- ۳ - سـيـه سـي و شـش مـا هـن ، جـهـفـات مـهـكـيـشـوون
- يـانـهـي سـهـبـرم سـفـت ، تـا كـهـي بـنـيـشـوون
- ۴ - قـيـبـلـم حـهـسـاو كـه سـاعـهـتـان چـهـنـدـهـن
- جـهـگـرد سـهـعـاتـي ، دـل جـهـلـات بـهـنـدـهـن
- ۵ - بـيـسـت و پـهـنچ هـهـزار نـوسـهـدو بـيـسـتـهـن
- دـل مـهـيـلـش بـهـتـون ، هـهـر تـوش تـهـو يـسـتـهـن
- ۶ - هـهـزارو هـهـشـتا ، رـوان بـي كـامـل
- رـوـنـي مـرـادـم لـيـت ، نـهـي حـاسـل

-
- لهم پارچه ههلبهستهدا ، شاعیر ، دهرتهخا که بو ماوهی سی سال تموار ، دلی بهلای خوشمویسته که یهوه بند بوه ، بهلام لهم ماوهیدا ، تهانته روزیکیش به پیوی ویستی لمو ، نههاتوته بهروه ، تهمه به خوشمویسته که ی تاوانبار به بی وهفای و پهیمان شکینی تهکاو پیوی رادهگهینی یا وهلامی بدانهوه ، یا خود دلنیای بکات که تهوی ناوی .
- (۱) شوخه نازبزه کمم ، وهفات نه ، نام تهوی پیت بلیم بهلام ناچارم ، ناچارم بلیم : پهیمان شکینو بی وهفایت .
 - (۲) سی سال وهکو روزیک ، دلم لهلای تو بوو ، جهورو جهفام له پیناوی تودا ، کیشا ، به داخموه له ماوهی تم سی سالهدا ، تهانته بو جاریکیش ، وهفام له تو نهینی .
 - (۳) تهوا بوه سی و شمش مانگ که من خهریکی دهردو مهینهتم ، بهلام لیر سهبرم بهسهر هاتوه ، پیم نا کرئ دهنگم بهرز نهینهوه .
 - (۴) قیلهم دانیشه بو خوت جیسایی بکه ، سی سال تهینهته چند ساعات ؟ بهو مهرجهی که همووی تم سهعاتانه ، دل له بهندبخانهی تودا زیندان بوه .
 - (۵) بیست و پینچ هزارو نوسه دو بیست سهعانه ، دلی منه له لای تویه تووی ویستوه ،
 - (۶) هزارو ههشتا روزی تهواوه ، گرفتاری توتم ، بهلام روزیک کام لی وهرنه گرتوی .

۷ - نهرتویچ مهیلت ههن ، راس بواچه پییم
وهرنسه ساکن بوو ، من جایانهای ویم

ههوانامه‌ی کتیب

(۷) ئیستا راستم هئی بلی ، مهیلت ههیه ، با منیش له کردهوی خوما بهردهوام بم ، وهنهگهریش منت
ناوی ، تا دهست وهرگرمو له مالی خوما بی علاقه دانیشم .
لیکدهانهوی ووشهکان :

ماه : مانگک . یانه : خانو ، مال ، سفت : سوونا . جهکرد : لهگشت .
کامل : تهواو . راس بواچه پییم : راستم هئی بلی .

- ۱ - چـراغـم بـه چـم ، . . .
- بـه بـنـه تـی دـوورـی ، بـداره بـه چـم
- ۲ - تـه وړـو بـینـای ، دـیدم بـه نـ کم
- فـه لـه کـ جـیـاش کـهرد ، تـیمـه و تـو جـه م
- ۳ - مـینـای خـاتـرت ، جـیم نـه گـیرو گـهرد
- جـه دـوور و هـتـه نـیت ، مـهـیلت نـه بـو سـهرد
- ۴ - هـه ر پـاسـه بـیـه ن ، شـهـرتـی دـلـداران
- بـه بـنـه تـی دـوورـی ، بـه چـم بـداران
- ۵ - مـن نـه سـه د غـه رـیـب ، دـوور جـه زانـم
- هـمـای نـه و غـولـام ، دـهـست و هـ (دـامـه م)

-
- (۱) خوشه و بخته دورر و ه لانه کم . له بیری نه به بتهوه . هرچند دورریش بیت . مهرج - نهوه به نهو پتوه ندیه نهینه چاودیری بکه ی .
 - (۲) نهو روزه که فهلهک من و توی له بهک جوی کردهوه . پروناکی چاوانم کم بوه توهوه .
 - (۳) بهلام تکایه : توی دورر با له دلای سافو خاوتی وهکو ناوبنه توی . نهیشی ، نهو روزه نه به ته بهروه که مهیلت کم بکه بت و سهردی بنوتی .
 - (۴) مهرجی دلدارای هدر له میزهوه وابوه . دورر نایته هوی یچرانی پتوه ندیه نهینه کانی - عاشق و مه عشوق .
 - (۵) من دل نیا ت نه کم . باوه کو دورر له وه طه نم . باوه کو دورر له توم . بهلام . هیشتا . هر نهو غولامم که خزمه ت کاری تو بروم .

لیکدانهوه ی ووشه کان :

- به نیه ت : پتوه ندی له بهیقی دو کسی هاورازدا . بداره به چم : چاودیری لپوه بکه .
 منیای خاترت : ناوبنه سافو خاوتی دلت . زامن : نیشتمان . ولات . غولام : غولام .
 عهد . خزمه تکار .

- (۱) - چاغرام بی تو کولانی وه هار
 مهیان وه دیدم چون نهشتهر هزار
 (۲) - هریهك چون نهشتهر بهرگوزیدهی من
 پهی تو مهشکاوو پهردهی دیدهی من
 (۳) - وهختی وه بی تو مهدیوه نه لیشان
 مهیان وه دیدم ، تیژتهر جه نیشان
 غیرجهتو نه دیهن ، چیش مه بوفیشتهر
 گولانی حریر ، کردببان نیشتیهر

هه و النامه ی

- (بیسارانی) دور له خوشه ویسته کهی . نه وه رزی بهار . به بهار ده زانی و نه رهنگی گولانی
 بهار نهینی و گه لای نهرمو له تیق گولان . بهو شیوه به هست دهکات :
- (۱) شوخه نازداره دور ولاته کم . وه رزی بهاره . به لام بهار بهی تو . رهنگی بهار نانوتی .
 گوله رهنگاو رهنگه کانی بهار بهی تو وهکو چه قلو درگ . وهکو خه بجهرو شمیر هزار هزار به
 کانگی چاوانا ده چن .
- (۲) خوشه ویسته هه لیزراوه کهی من . هه گولی وهکو نهشتهر پهردهی چاوم هه ده دری .
- (۳) کانی که به بی تو به گولانی بهاردا . دهروانم . وهکو ده رزی بکهن به چاومدا . نهو کاره ساتهم
 بهسر دیت .
- (۴) قهیدی نیه . گوی مهدهری . که قهرار نهوه بی . تو نه بیم . نیت ته عذیبی لهوه زیاتر له دنیادا
 نیه . کهوا بوو . بلانی با هموو گول و گزو گیای بهار بی به نهشتهرو بجه قته ناو چاوانی من .
 لیکندهوهی ووشهکان :
- وهار : بهار . مهیان وه دیدم : دینه بهر چاوم .
 مهشکاوو : شق نهکا . مه دیده و نه نشان : پی یانا نه نوآرم . نیش : ده رزی . جز (وهکو چیزی
 دویشک عقرب) . حریر : قوماشیکی زور نهرم وله تیف . گرد بیان : گشتیان بین .

- ۱ - چ — راغ — م گولان . . .
- ۲ - بهری بوون جه سۆز ، ناله ی بلبلان
هام دهر د بوون ، چنه نی دهر دی بی دلان
- ۳ - نه رجه من بی تو بوینوبه چه
من چه به مرگان هوونین به و نهم
- ۴ - چون بی دهر دان بو دل به وینه ی سنگ
سنگ رووی به رووی ، ناهم به دوده سنگ
- ۵ - ناخر زینده گیم بی تو به تالان
نه رکه به تهری بو خاوو خیالان

هه و النامه ی کتیب

- (۱) خوشه ویستم . ناروانم بو گولان . یونند ده خوم بهی تو ناروانم بو گولان .
- (۲) نه کهر هاتوو روانیم بو گولان . خودا بکالی بهری بم له بیستی دهنگی بۆتولهن . هاردهردیم له گه ل دهر دی بی دلان .
- (۳) له خوام گهره که نه گهر ویستم بهی تو سهیری چیمه ناک بکه م . برژانگم بیته نه شتر و چاوانم خویناوی بکا .
- (۴) نهم دیره م بو رووک نه به وه .
- (۵) له ناکا نه وه ت لی نه لیم که به لی بو زیندگی و ژانام به ناله . نهمه یش که به روواله ت زیندووم .
خموو خه یال رای کرتووم .

لیکدانه وه ی ووشه کان :

بهری بوون : لی بهری . بی . بهش . به ونهم : به خوینی دل تهری بکه م به تال : بی سوود .

- ۱ - چـراغـم ئـامـان ، . . .
- ئامانەت فەرزەن ، ئامان سەد ئامان
- ۲ - وەسبەتم ئىدەن ، سەولّى خەرامان
- بەسەى وەسەر گلکۆم ، دەسم وە دامان
- ۳ - ئەسرىن جە دىدەى ، خەرامانى تۆ
- جەسەر (بىتەكەيو) ، بگنۆم وە گلکۆ
- ۴ - ئەرخەلکان پەرسان ، لەيلا چەيش بىيەن
- وا چە ھامەردم زۆر وەنەم شىيەن
- ۵ - ئىيەنە غولامەن ، بەتازە مەردەن
- داخى دىدەى من ، وە گلکۆ بىيەردەن
- ۶ - ئىسە ھانەژر تەختە پۆشى سەنگ
- نەقەبەرى ئارىك ، بى داواو بى دەنگ

ئەمەلنامە كىتاپ

مامۇستا بىسارانى . لەم پارچە ھەلبەستەدا . وەسبەت ئەكا . خوشەويستەكەى يىتە سەر گۆرەكەى - ئىنجا لى داوا ئەكا . بۇ قسەكانى ئەو گۆى راگرى و ەمەليان پى بكا :

- (۱) قىلەكەم ئامان . خوشەويستەكەم ئامان . نە يەك جار . بەلكو سەد جار ئامان .
- (۲) لەس رم فەرزە ئەم و سبەتەت بۆ بکەم . ئەى ئەو كەسەى بەزنت وەكو سەولّى خەرامانە . وەسبەتم ئەو ەبە : لە دواى مردن بى يە سەر گۆرەكەم . دەستم بەداوینت لەبىرى - نەبەبەتە ! .
- (۳) وەر سەر گۆرەكەم و بۆم بگىرى . با فرمىسك لەو چاوە خۆمارانەى تۆ . وەكو - شەوخم بەربىت و بکەوتە سەر خاكى گۆرەكەم .
- (۴) ئەو كاتە كە مەردم دىن و ئەبىرسن لەيلا چى قوماو ە ؟ بلى چى ماو ە كە نەقۇمى ! ست م - لى چو ە .
- (۵) ئەمە غولامى مە تازە كوچى دواى كرپو ە . داخەكەم . داخى چاوانى مى بردو ەتە گلکۆ ! ! .
- (۶) ئىستانش لە ژر ئەم بەردو خاكدا ە . لەم گۆرە تەنگ و تارىكەدا . بى دەنگ كەوتو ە .

- ۷ - به ده رگای فه لسهك زارزار بئنا له
 دوو گیسوی سیسات نسه خساك بئاله
- ۸ - واچه خواوه نئد بویسه رجسه گوناش
 چونكه (جهی) دنیا فرهم دان سزاش

(۷) همیسان ئهلی: تا ئه توانی له دهستی ئهم چهرخه . به نالینکی چهزینهوه . بئاله . ئه و په لکه -
 ره شانهت بئاله به خاکی گۆره که ما . لهم کاته دا له خودای گهوره پاره وه و بلی: «خودای گهوره
 له گونای ئه و چاو پۆشی بکه . چونکی له وه زیاتر که مؤسته حق بیت . من عهزام داوه .»
 تی بیی:

(صهیدی هه ورامی) ش . ههروه کو بئیسارانی . له پارچه ههلبه سئیکدا . داوا له
 خوشه ویسته که ی ئه کا له دوا ی مردن . بئته سهز قهبری (۲۲ شعر) . ئه وه تا چند شیعریان لیره دا
 دیت:

دمای کوچ مرگ حه سه ره ئه نئدی تۆم
 ساتۆ دمای مرگ بۆ وه سهز گلکۆم
 نهك خبیال کهری . جه دمای مه ردهن
 ئیمه چه نه فی تۆ مه یلمان سه ردهن .
 چون ماری ته شه شریف . وه سهز مه زاران
 نه و بهری پی مان . چون هه رده جار ان (تاد . .
 ئیمه به ته مای دیدهی مه سئی تۆم
 قه دهه ره بجان کهمی . به هی وه سهز گلکۆم
 نا جه قه ته ره ی ئه سهر . مزهی تۆ دل بهر
 وه نه موشه ی نیل پۆش . سه ربه سا وه ره ب بهر
 هه مرک ههس وه نه موشهش وه بیان گلکۆن
 ئانه «صهیدیهن» . هه جران کوشته ی تۆن

- ۱ - چـراغـم نـهـدـل
- دل پـر ئـايـرەن . بۆ وەس شۆم نـهـدـل
- ۲ نـازك تـهـرەنى . تۆ جـهـپـهـرەى گول
- نـهـدارى تـاقـەت . زولف دەستەى سـمـبـل
- ۳ - دل ئاە مەكـيـشۆ . گـرـمـهـيۆ وەبەر
- نەبا . نەيشە الله ، پەيت ياوزهەر
- ۴ - تـيـدا مەنـيـشە هەى بەر گوزيـدە
- بۆ بـاجـات كەرۆ . وەبـانـى دـيـدە
- ۵ مژەم هەم بەرە . بـكـەر وەپـهـرچـين
- تـالـيـت نەيـاوۆ نـاواکى بـهـدـبـين
- ۶ - ئەوسا تەماشای سەرچۆي پەوانكەر
- بالات وئەى نەى دەستە نيشانكەر

(ماموستا پیره مینرد) ئەم غەزەلەى هەلگیراوەتەوه . سەر شیوهى «سۆرانى» :

لـه هـيـلانـهـى دـل . لـه هـيـلانـهـى دـل
 شـابـبـازى گـيـانـى تـيـبـه هـيـلانـهـى دـل
 نـهـر لـهـشە جـوانـهـى نـاسـکـتر لـه گول
 لـه ئـهـهـى گـهـرمى دـلى پـسـسـکـل
 نـيـيـى بـگـانـى دـل ئـهـنـى خـجـجـل
 دـلـيـش بـهـ ئـى تـو هـهـلـکـردى مۆشـکـل
 کـهـوـابـو . بـارى ئـهـى بـسـهـرگـو زـيـدە
 بـگـوـنـزە رەو . هـيـلانـهـى دـيـدە
 بـرـزـانگە کـام نـهـکـهـم بـه پـهـرژـين
 لـه رى گـوزەرتـا . بۆ دـيـدەى بـهـدـبـين
 لـه هـهـر چـوار لاوه بـه ئـارى دـيـدەم
 جـهـزـيـرەيـهـکت بۆ دـيـنـمـه بـهـرەم
 لـهـوى وەك پـهـرى جـهـزـيـرەى واق واق
 چـونـکـه تـاقـانـهـى . دانـيـشـه بـه تـاق

۷ - عجب یا گه تن نه مامی وایم
پایه باندیای پهری سهرسایم

هه و النامه ی کتیب

لنکدانهوی ووشهکان :

وهس شوم نه دل : کهم بچوره نیوان دلمهوه . نازک : ناسک
نهداری : نه . زولف دهستهی سۆمبول : نهی نهو کهسهی زولفت وهکوو دهستهی سۆمبول
بهسراوه . نهبا : نهوهکو . بهرگو زیده : ههلبۆنراو .

- ۱ چـراغـم تـیژ تـهـر
- چن مژه داری . جه ئه لاس تیژتهر
- ۲ - هـر یـهـك هـزار زام . مهـكران فـیـشتهـر
هـم جـهـپـهـی زامان . تیژ مهـبان تیژتهـر
- ۳ هـر یـهـك بـه مژهـی سیای مهـودای
مهـشكاوان سینـهـی بـهـنـدهـی سهـودای
- ۴ مهـودا شان بـهـردهـن . سهـر نیـانـهـ دل
(جهـم) پـهـی زار یـشهـن مهـ پـیژۆ نهـگل

هه‌و‌نامه‌ی کێتێب

-
- (۱) برژانگی تو تیژه . تیژتر له ئه لاس .
 - (۲) هه‌ر تالێکی موی برژانگت . زیاتر له هه‌زار برین له دل دا . پێک دینی . هه‌میان تیژتر و ناماده‌تر .
ئه‌بێ بو جارێکی که .
 - (۲) هه‌ر کامیان به مه‌ودای ره‌شی خویان . سینه‌ی عاشقیکی بی‌چاره . شوق ئه‌کا .
 - (۴) برینی تیری برژانگت له دل کاری‌کردوه . له‌به‌ر ئه‌وه‌به‌ عیلاجی نه‌ماوه‌و خه‌ریکه‌ دائه‌رزێ .
لێکدانه‌وه‌ی ووشه‌کان :
 - تیژ : تیژ . چن : چهند . مژه : مژه . برژانگ : مه‌که‌ران : ئه‌که‌ن . مه‌شکاوان : شوق
ئه‌که‌ن . جه‌وه‌ی : له‌به‌ر ئه‌وه . مه‌پیژۆ : دائه‌رزێ .

- ۱ - چـراغـم نـامـان
- چون عهـرهب دهـحیل . نامان سهـد نامان^(۱)
- ۲ - نـهـر چـیویم واتـن . جهـتاوی زامان
- وهـنـهـت سهـخت نهـیو بهـشقی نامان^(۲)
- ۳ - نهـگـهـر کوشته نیم . بکوشم . خهـلاس کـهـر
- وهـرنـهـه دهـروونم . وهـس وهـ پـهـلاس کـهـر^(۳)
- ۴ - بوـمه کوشه بهـتیـع . دیـارهـن برین
- ساماچان خواجه . غولام کوشته بهـقین^(۴)
- ۵ - تـاوی زولفی ویت بووزم نهـهـگـهـردهـن
- تاواچان وهـمهـرگک مـفـاجـات مهـردهـن^(۵)

- (۱) خوشهویستم نامان . وهـکوو عهـرهب نهـلی . (دهـحیل) تم . سهـد جار نامان .
- (۲) نهـگـهـر لهـبهـر ژانی زامان . شتیکی نابهـجیم گوتوه . لیت داوا نهـکهـم . توبیت و خاتری نهـو - نامانه (مهـبهـنی نهـوهـدو نو پیری . ههـورامانه) . سهـخت لی نهـییت .
- (۳) نهـگـهـر هر کوشتم . بکوشه با خهـلاس بـم . نهـگـهـریش نا . لی دی نهـوهـنده . زهـجرهـبهـی روحم . مهـکه .
- (۴) نهـگـهـر بریارت به کوشتم دا . بهـخهـنجرو شتی وا مهـم کوشه کهزامهـکهـی دیاری بیت و دژمان بلین خواجه رقی له غولامهـکهـی ههـستاو . کوشتی !
- (۵) تالیک زولفی خوت بخهـرهـملم . تا خهـلق بلین بهـمهـرگی موفاجات مردوه . (مهـرگی موفاجات نهـو چهـشنه مهـرگهـبه که کونوویر دینه پيشهـوه - نیستا زانستی پزیشکی نهـوهـ روون - کردوه تهـوه که هزی نهـم جوژه مردنه . نهـویه که (دل له نیش کردن نهـوهـ سنیت) . وه نیستا نهـم ووشانه . جیانی (مهـرگی موفاجات) . که قهـدیم مهـرگهـنکی تایهـتی . بو خوشهویسته کانی . خودایان - نهـزانی . بهـکار نهـهـیتریت : (نانفارکتووس . سهـکتهـی قهـلی)

لیکدانهوهی ووشهکان :

- نامان : نامان . نهـر چیویم واتـن : نهـگـهـر شتیکم گوتوه (ووتوه) .
 جه تاوی زامان : لهـبهـر نیشی زامان . وهـنـهـت سهـخت نهـیو : بیت ناخوش نهـی .
 بهـشقی نامان : بهـهـشقی نامان (=قهـسهـمت نهـدهـم . به خوشهویستی . نهـو نامانه) .
 بکوشم : بـم کوشه . دهـروونم : روحم . نهـوهـی لهـناو سک دایه . وهـس : بهـس .
 پهـلاس : جل و بهـرگی فهـقرو ههـزارو غهـمبارهـکان . تانی : تالیک . ویت : خوت .
 بووزم نهـگـهـردهـن : بخهـرهـملم . تاواچان : تابلین .

- ۱ - چـراغـم (چگير) دەس چـىنى تۆ ديم
سەنگ بە سەنگ گىلام فـىداى يەك يەك بيم
- ۲ پەرسام ئەي چگير سەنگ چە سەنگ جيا
يە دەستىكى نى توش وەھەم نـىيا
- ۳ - واتش زلېخـىـاى بوم خۆرەزەردەن
بە پەنجەي سى وەنگ ئىمەش جەم كەردەن
- ۴ - جەو بۆنە مەبوو . بەفـىداى سەنگش
مەئەت شەفتەن زارى جەدەنگش

لە ناوچەي ھەورامان و ژاوەرۇدا . كۆچ كۆردن و ھەوار رۆيشتن ھەر لە مېژەوہ داب بوہو ئىستاش
ھەر زور نەنى كەم ھەر ئەو دابە ماوہ . جا لە ناخرو تۆخرى وەرزی بەھار كە ھەوار روو گەرمى بەوہ
دەنيت . خەلكى لادى بەكان . دى بە جى دىنوو رىنگاى ھەوارگە دەگرەنە بەر وە بەم بۆنەبەوہ
ھەموو كەسى ھەوارگەي خوي تازە دەكاتەوہو بەردەكانى ھەل دەچىنەوہو بە گولۇ گياى بون خوش
سەرى دادەبوشيت . ئەم پارچە ھەل بەستەي ماموستا بىسارانى . مروف ئەخاتەوہ بىرى پارچە
ھەلبەستە ھەرە جوانەكەي شاعىرى بەناوبانگى ھەورامان (سەيدى ھەورامى) لە ژىر سەر دىبرى
(سەنگى ھەوران) . كە بە دوايى كۆچ كۆردن دۆستەكەي رىنى لە ھەواگەرى ئەكەوتىو . ھوى
رەش بوونەوہو نى ناز كەوتنى بەردەكانى ھەوارگەي تيار دەپرسى و بەردىك وەلامى دەداتەوہ :

سەنگى ھـاـراـن . . .
سەنگى سـىـاـرەنگ . كۆنـەـ ھـاـراـن
جاى بەزمى رىندان . نشـىـنگەي ياران
نەختى خـاـلـ خاسان . نازك نازاران
كۆن عەيش و نىشـات نەو وەھارانت
كۆن جـەـرگەي رىندان . پۆل نـاـزارانت ؟
بە رۆخـار چون گول . عەنـبـەر بوشان نى
دايم ئىـمـاـمـوشـو . وەلاى توشان نى
ئىـجـاى ئىـھـوان چۆلۇو وىرانى
ئىـھـوال رىندان . تۆچـىـش مەزاني
جـەـزەل مەزانوو . سىي سەنگەنى
ئىـبـە سەبەب چىش ؟ سىيا رەنگەنى ؟

- ۱ - چاغرام کهردم
- ۲ - ئېم شەو وەخەبەر بو . يادى توکهردم^(۱)
- ۳ - سەد پانە پايەى . مەردەن وىهردم^(۲)
- ۴ - ئەوئەند . زايىف بېم . جەونالېندا
- ۵ - دېم ئەجەل ناما . وە بالېندا^(۳)
- ۶ - ھەريەند پەيم گىلانە . ژنەوادەنگم
- ۷ - ئەو پېشەش زانا . من سىياسەنگم^(۴)
- ۸ - فېدات بام ئازىز کوشتەى تونانى
- ۹ - ئەجەل نەزاناش . من جەکونانى^(۵)

بېسارانى . بېرى خوشەويستەكەى . كە لە ولات و نىشمانى خوى دور كەوتەتەو . ئەكاو ئەلى : ئەوئەندە دەرەم گران بو . كە سەد ھەنگاو لە مردن تى پەرم كرد . ئەوئەندە زايىف و لاوازو بى حال بووبوم . كە تەنەت دەنگى نالېم ئەوئەندە سەونى (صوت) . نبوو . تا قابىض كە لە بو - گيان كيشان ھاتبوە بانى سەرم . بى بېسى . ئەو (قابىض) . بو ماو بەكى زور بە دواما گەرا . بەلام چون دەنگى نالېمى نەئەسىت . نەى دوزىمەو . لەشى مى بە بەردىكى رەش زانى و - وازى لى ھىنامو رۆيشت . بەقوربانىم ئازىزەكەم . من قابىض گيانى نەكېشارم . چوونكا . نەى دوزىومەتەو . بەلكو كوزراوى دەستى توم .

لېكدانەوئەى ووشەكان :

كەردم : كردم . ئېم شەو : ئەمشەو . خەيربو : خەيرى . يادى تو : بېرى تو . وەتەن (وطن) : نىشمان . ولات . سەد پا : سەد ھەنگاو . پايەى مەردەن : رادەى مردن . وىهردم : تى پەرم كرد . زايىف (ضعيف) : لاواز . بى توانا . ئەجەل : ئەجەل (قابىض) . عىزرايىل .
 بالېن : لاي سەر . بانى سەر . پەيم گىلا : بوم گەرا . نەژنەوا : نەى بېست . نەى شەفت . پېشەش زانا : وای زانى . كوشتەى تونانى : كوزراوى توم . جەكو نانى : لەكوتىم .

- ۱ - چـراغـم زوـبـم ، . . .
- جـهـدووری بـالآت : زامـدارم زوـبـم^(۱)
- ۲ هـر یـهـنـد بـه خـیـال . ماوه روهوت نهویر
- بـه تـهـر تـهـر نـهـان ، داخـت مـهـدوم گـیر^(۲)
- ۳ - مـه گـنـو و هـیـادم . گـونـای گـول بـیـزت
- دیده ی بی مهی مهست . مژهی هوون ریزت^(۳)
- ۴ رـه فـتـاری شـیوهی . نـامـاو لـوایت
- نـاداب و دـهـستور . سـاحـیب و هـفـایـت^(۴)
- ۵ - یـهـك یـهـك لـیـم بـیـهـن بـه زامـی خـهـتـهـر
- نـیـهـانان فـرهـن . یـهـك جـهـیـهـك بـه تـهـر^(۵)
- ۶ مـهـر نـهـوسا داخـت . بـهـر كـهـرون نـهـدل
- و هـسـهـرم كـوبـو . نـومـیـای سـهـنگـگ و گـل^(۶)

- (۱) خوشه ویسته کم . له دووری بالای تو . زامدارو په شیواوم .
- (۲) نهوونده دینمته بهر خهبال و بییرت نه که مهوه . که هم بییرکردنهوه . زورتر . نه بیته هوی . پهره سهندنی زامه نادیار به کام
- (۳) گونای جوانتر له گولت دینهوه بییرم . چاوانی مهست و برزانگی خوین ریزت .
- (۴) خوو - ره وشت و هاتوو چوت . داب و دهستور و وفاداریت .
- (۵) یهك یهك . لیم بوه به زامانی - پر له مهترسی . نهوانهش . زامی نادیار ی زوری تریش . که هر کامیان . لهوی تریان . خرابترن . له دلمدایه .
- (۶) مهگمر نهو کاته ی تو له بییر بهرمهوه . که بهردو ههړگ له سهرم - کوبووینهوه . واته بمرم و هم نیژنو گوره کم به بهردو خالک و قور داپوژن .

لینکدانهوهی ووشهکان :

- زوریر : په شیواو . یهـنـد : نهـوـنـده . ماوه رووت نهویر : دینمته بهر خهبال .
- نیهان : نادیار . مهـدوم گـیر : نهـمگـرتـه بهـر . مهـگـنـوه یادم : نهـکـمـوتـهـوه بیـیرم .
- گونای گول بیزت : روومتی جوانتر له گولت . دیده ی بی مهی مهست : چاوانی خومار - به ی خواردنهوهی عمرهق . مژهی هوون ریزت : برزانگی خوین ریزت .
- ناماو لوای : هاتوو چو . ناداب و دهستور : داب و ره وشت . ساحیب و هفایت :
- وهفاداریت . خهتهر (خطر) : پر له مهترسی . فره : زور .
- کوما : جهماوه . سهنگگ : بهرد . گل : قور (= ههړگ) .

- ۱ - چـراغـم شەنـىدى
- تۆتۈخىمى ھىجىران ، ۋەبەخىم شەندى^(۱)
- ۲ - تۆۋەشى دىنىيا . جەدەستىم سەندى
- تۆمىيە نىشات ، زىندەگىم كەندى^(۲)
- ۳ - تۆجامى زۇخاۋ مەينەت پىم نوڭشاي
- تۆسىيە پەلاسى ، ۋە جەستەم پۆشاي^(۳)
- ۴ - تۆۋەگەردەنم خەمان كىيەردى بار
- تۆكەردى سۆمىيە ، نوورى دىدەم تار^(۴)
- ۵ - تۆۋستات نەتەخت . مەرتەبە شاي
- تۆدات بىدەستىم ، عەساي گەداني^(۵)
- ۶ - تۆ (لوگمى) مەجىنون . ۋستى نەشانم
- تۆدەستەي ئايىر . ۋەرداي گىيانم^(۶)
- ۷ - چىراغىم تەرھەن بىجەفا . جەي فېشتەر
- سزام دەرسزا . پۆجىھە پۆبىشىتەر^(۷)

مامۇستا بىسارانى لەم پارچە ھەلبەستەدا . روۋ ئەكەتە خوشەۋىستەكەي ۋە بە چەشنى -
رەخەگرتن لە ئەو . نا لە باربەكەنى ژيانى خوي ھەل ئەبۇزىرى ئەلى : تۆ بوۋىت بە ھۆي بە
دى ھاتنى . ئەو ھەموو ئەنگوو چەلمەيە . بەلام بەم خالەۋە ھىشتا ، دل لە بەندىخانەي تۇدا .
دەستو پى بەسراۋ . كەوتوہ !

- (۱) خوشەۋىستەكەم . تۆ ۋەشانىد . تۆ (تۆۋى ھىجرانت . ۋەشانىد بە ساراي بەختى . منا .
- (۲) تۆ بوۋىت خوشى جىھانت لە دەست سەندىم . تۆ بوۋىت پىشىگى دارى شادى ۋە كامەرانى ، منت ،
پىرى .
- (۳) تۆ بوۋىت جامى زۇخاۋى مەينەتانت . دەرخواردى مندا . تۆ بوۋىت جلى پەش
غەمبارىت . كەردەبەرم .
- (۴) تۆ ئەو ھەموو غەمەت . خەستە نيوان دللى مەنەۋ . تۆ روۋناكى چاۋانى منت . تارىك كەرد .
- (۵) تۆ منت لە تەختى شاي خەستە خوارەۋە . تۆ گۆچانى سۋالت دا بە دەستەۋە .
- (۶) تۆ دەستەي ئاگرت . بەرد اوۋتە گىيانم .
- (۷) خوشەۋىستەكەم . ئەگەر لەمانەش زىاتر جەۋرۋە جەفات ھەيە . بىم دەرى . پۆرۇز پۆرۇزىش . پەرى
بەرى .

- ۱ - چـراغـم بـهـوئـم
- ۲ - بـلـيـسـهـي پـر دود . بـهـگـر خـيـزـالـيـم
عـهـزايـي رـوـي حـهـشـر . قـيـامـهـت دايـم
- ۳ - قـرچـهـي ئـيـسـتـخـوان . كـزـهـي دـهـرـوونـم
بـوـي كـهـبـايـي جـهـرگ . جـوـشـيـاي هـوونـم
- ۴ - نـهـوگـر گـشـت عـالـم پـيـش ئـامـاوـه تـهـنگ
لـوـابـه سـارا فـنـرـسـهـنگ بـه فـنـرـسـهـنگ
- ۵ - بـهـو حـالـه مـن يـم . ئـيـم شـهـو تـابـهـرـو
هـهـر بـهـدـوازي حـال . دـهـورـي دـيـدـهـت بـو
- ۶ - فـيـدـاي بـالـات بـام . زـولـف بـو عـنـبـهـرـين
لـهـيـلـاي سـايـهـدار . زـولـف و خـال شـيرـين
- ۷ - سـادـوـزـخ ئـايـر چـيـشـهـن . عـازـابـش جـهـكـون
دـوـزـخ هـهـر دـوـزـخ . دـوـورـي بـهـالـاي تـون
- ۸ - دـهـرـوونـم ئـايـيـر تـونـي بـي ئـاـوـن
نـالـم سـدـاش چـهـرـخ . گـهـرـدوون شـكـاـوـن

- (۱) قـيـلـم بـيـم . نـهـمـشـه وـله خـهـودا . بـه چـاوي خـوم دـوـزـخـم بـيـي .
- (۲) نـاگـر بـهـرـيـوه دـهـرـوونـم . گـرـو بـلـيـسـهـي نـاگـرـهـكـه . عـهـزاي رـوـزي حـهـشـري بـي پـشـانـدام .
- (۳) قـرچـهـي ئـيـسـقـان و كـزـهـي دـهـرـوونـم . بـوـي كـهـبـايـي جـهـكـهـرو هـهـلـقـولـيـي خـوئـم .
- (۴) نـهـوگـرـه كـه لـه دـهـرـوونـي مـنـهـوه بـهـرـز بـوـيـهـوه . گـشـتـي عـالـمـي گـرـته بـهـرو دـهـرو دـهـشـت و سـاراي پـيـوه سـوونـا .
- (۵) خـودا بـكـم نـهـو حـالـه . نـهـمـشـهـو مـني تـيـدا بـووم . بـه نـهـسـيـي كـهـسـي نـهـي . جـگـه لـه دـزـمـنـاي تـو .
- (۶) فـيـدـاي بـهـزـنـت يـم . زـولـف بـون خـوشـي عـهـتـراوي .
- (۷) دـوـزـخ و نـاگـرو عـهـزاي رـوـزي حـهـشـرو جـهـهـنـم چـيـه . قـهـت لـهـوانـه بـا كـم نـيـه . تـهـنـيا عـهـزـاب . بـو مـن نـهـو بـه كـه لـه بـالـاي تـو دـوورـم .
- (۸) دـهـرـوونـم لـه دـوورـي تـو پـر لـه نـاگـر و هـكـو تـوونـي بـي ئـاري حـامـه . نـالـم . دـهـنـگـي لـه چـهـرـخي حـهـوتـم دـهـرـهـچـي .

- ۹ - نالهم جععالهم ئايبر خيزنا
 ئهسرينم توفان : (نوح) ئهنگيزنا
 ۱۰ - من وينهي (غواس) غهرقى خهמידه
 گيج بيم نهگيجاو ، توفانى ديدده
 ۱۱ - چهنى ئاهى دهرده ، مهجنون جهخاودا
 ههر گيجم مهوهرده ، شهو نهگيجاودا

ههوانامهى كتيب

-
- (۹) له كاتينكا . دۇنيا به ناگرى دهروونى من دهسووتا . لافاوى فرميسكم توفانى نوحى خسته . رى .
 (۱۰) ئهوكاته مينش وهكوه مهلهوانيكى سهر لى شياو . له گيجى توفانى فرميسكى چاوانما . ههر
 خولم نهخوارد (ئهسورامهوه) .
 (۱۱) ونهم حاله تا بهره بهيان بهردهوام بوو .

لنكدانهوى وشهكان :

- ئيسنخوان : ئيسقان . جوشياى هوونم : ههلقولبى خونيم . لوا : روشت .
 بهد وازى حال : دژمن . تون : ناگردانى هممام . سهدا(صدا) : دهننگ . ئاير خيزنا : ناگرى
 ههل گراند . ئهسرين : فرميسك . غواس (غواص) : مهلهوان .

- ۱ - چاگراغم بچهچین
- ۲ - ئەر چىننى زولفت . بدهو به ماچين
- ۳ - ئەر يەكتاي چىنت . بدهو به گردچين
- ۴ - ئەر قەوسى ئەررۆت بدهو به مجاز
- ۵ - ئەر مژەي دىدەت . بدهو به شىراز .
- ۶ - ئەر بهىنت بدهو . به خەتاو (بۆتەن)
- ۷ - ئەر رېزەي رازت . بدهو به ئەر مەن .
- ۸ - ئەر لى لالت . بدهو به كشمير
- ۹ - ئەر بدهون . به هيند . ساسلەي زنجير
- ۱۰ - ئەر سىبزه بهخ (گول خونچەي دەهان
- ۱۱ - بدهوش به يەكسەر . (تەمامى جەهان)
- ۱۲ - ئەر پاو پوزت . بدهو . به گەنجە
- ۱۳ - ئەر بدهو به ميسر . ئەر دەست و پەنجە
- ۱۴ - ئەر بهژنى بالالت بدهو به ئىران
- ۱۵ - سەد ھزار كەپەت . يان مەم بو ويران

ئەگەر بىتوو . شاعىر مەجبور بىكەن بەوہى كە شۇخە نازدارەكەي لە گەل مالى دۇنيادا . ئالو گۆر بكا . ئەمەي لى ئەيسين :

- (۱) شۇخەكەم . نا . ئاگۆر مەوہ . چىنكى زولفت بە ماچين . ئاگۆر مەوہ .
- (۲) ئەگەر تالىك لە زولفت . بدهم بە تەواوي چين . فتوايە كافرم . لە دىنى ئىسلام ھاتومەتە دەرى .
- (۳) ئەگەر كەمانى (كەوانى) برۆت بگۆر مەوہ لەگەل ئەرزي حىجازا . ئەگەر برژانگىكت - لەگەل شارى شىراز . ئالو گۆر بكم .
- (۴) ئەگەر بەىنت (پىوہندىت) . بدهم بەسەر زەمىنى خەتاو خوتەن . ئەگەر قسەكردنت لەگەل ئەرمانا بگۆر مەوہ .
- (۵) ئەگەر حاضر م لىوي لالت بگۆر مەوہ بە ولاقى كشمير . ئەگەر زەنجىرەي پەلكت بدهم بە ھىند .
- (۶) ئەگەر سىوي زىجت . يان گول خونچەي دەست . بدهم بە تەواوي جىهان .
- (۷) ئەگەر پاو پوزى خىرت بدهم بە شارى گەنجە . ئەگەر دەست و پەنجەت - بدهم بە تەواوي ميسر .
- (۸) ئەگەر بەزنو بالالو قەدو قامەتت بدهم بە تەواوي ئىران . دەك مالم ويران لى .

- ۹ - سەراسەر عۆمۇرۇم ، گەرد شۆبە تالان
جاگەم ئەبەربۆ ، نەپای ئەودالان
- ۱۰ - پەي چەيش جەلای مەن بالاً زەپستوون
تەنیا تۆھەنى ، نەرووی دنیای دوون

هەوا نامةی کتیب

(۹) تەمەنم تالان ی بات واتە نەمەنم ئەوہ بېنم . جینگەم لە بەری بیابانمەوہ بیت . وەکو ئەو دالان .
(۱۰) چونکە تۆ ھەموو عالمی مەنیت . تەنیا تۆیت لەم دۆنیادا کە مەن دلم پیت دەکرتەوہ .

- ۱ - چــــراغــــم بی تو ، . . .
- ۲ - ئیوار تــــاسه حــــەر ، بی خــــاوبیم بی تو
ئەسرین جەدی دەم ، پەیاپەیی مەشو
- ۳ - کــــزەیی جە رگــــی ویم ، مەژنەوو بە گۆش
دل لادی جە خــــم ، نیین فەرامۆش
- ۴ - (ئییته) زە دەیی زام ، پەشیو حال جەسته
ئینتیزار پەیی دین ، شای ئاوات وەسته

هه‌و‌ال‌نامه‌ی ک‌تێب

- (۱) خوشەوێستەکم . بەنی تو . نیمە . خەو . هەر ئیوارە تا وەکوو بەرەبەیان . بیری تو ئەکەمەووە بەنی تو خەوم پیا ناکەوی .
- (۲) فرمیسک بەردەوام . بە خور لە چاوانم دیتە خواری . نەشەوو رۆژی بو هەبەو نە لافاوی بەهاری . پێ ئەگات .
- (۳) بۆنی سووتانی جگەری خوم ئەچی بە لووتما . دلێش دەمیک بەنی غەم . رانا بۆیری .
- (۴) ئەمە هەمووی لە دووری تۆیە . چاوەروانی ئەووم . بەزووترین کات بتیخ . ئەیی خوشەوێستی ئاواتەخوایم .

ئیکدانەوێ ووشەکان :

- پەیاپەیی : بەردەوام . بی وچان . یەک لە دوا ی بەک . مەشو : دەچی .
سەیل : لافاو . مەژنەوو : ئەیسیم . گۆش : گوی .
فەرامۆش کەردەن : لەبەر بردنەووە .

- ۱ - چـراغـم جـهـلـات ، . . .
- دل مهیل کهرد جهستهش ، بمانو جهلات
- ۲ - دەررون راش نه‌دا ، نه‌بیش ده‌سه‌لات
- بی به هوونی چهم ، پرزا کهفت نه‌پات
- ۳ - هر قه‌تره هوونی ، جه‌دیده جیان
- پهری داخو دهرد ، سهرتا پامیان
- ۴ - شهرته‌ن پهرسی ، چیشنه‌ن حالشان
- چی‌نه‌ن سیاه‌رگگ ، چون زوخ‌الشان

هه‌و‌النامهی کیتیر

- (۱) شوخه‌کم . ویستی له‌لات بی ، دل‌م بریاری نه‌وه بوو له لات بی . به‌لام به داخه‌وه .
 - (۲) دەررون نه‌وه‌ی پی خوش نه‌بوو ، له تا‌کاما ئیزنی دانیشتی دل‌ی نه‌دا ، دل‌یش ده‌سه‌لاتی نه‌بوو .
 - نه‌مه‌ی به باش زانی ، خوی بکا به خوینو له چاوان وه‌کوو فرمیسک بکه‌وتنه به‌ریت .
 - (۳) نه‌وه‌به همر دل‌ویه خوینی ، که له چاوان جوی نه‌یته‌وه‌وه نه‌کوینه به‌ریت . به‌هوی داخو برینه‌وه ، سهرتا‌پی‌ی . ره‌شه .
 - (۴) شهرتی ئینساف نه‌وه‌یه ، له‌و فرمیسکه ره‌شو خویناویانه . هه‌والیک پهرسی . تاوه‌کوو - لیت معلوم بی . هوی چیه ، خویان ره‌ش‌کردوه .
- لیکده‌انه‌وه‌ی ووشه‌کان :

جه‌لات : له‌لات . مه‌یل کهرد : ویستی . جهستهش : له‌ش . بمانو : بمانی
 راش‌نه‌دا : ریځه‌ی نه‌دایه . نه‌بیش ده‌سه‌لات : ده‌سه‌لاتی نه‌بوو .
 کهفت نه‌پات : که‌وته به‌ریت . قه‌تره : قه‌تره . دل‌ویه . جیان : جوی‌ته‌یته‌وه .

- ۱ - چ ————— راغی م زامی ، . . .
- دل ئاورد روی ، ج ————— خشت زامی
- ۲ - زامی ژار ئالوو ، بی دهواو دامی
- مه زانوون جیهی زام ، مه وینون کامی
- ۳ - یه چهندی وهختهن ، دل جفاش بهردهن
- پهی زامی (بهتهور) ، گیانش سپهردهن
- ۴ - بواچان کوشتیهی ، زامی نهخشی تون
- پینکیبای ناواک خهلات بهخشی تون
- ۵ - وایهو مرادی چند ، سال مه بی پیش
- شوکر (هم) یاوا ، نهو بهوایهی ویش

- (۱) نازبه کم ، خهلاتی تو ، دل نهو روزه ، له نهخشی روومنی تو ، خهلاتی وهرگرت ، خهلاتی دل نهو تیرهیه ، که نهخشی رووت ، بردویه بهدلدا ،
- (۲) برینی ژاروی که دهواو دهرمانی نه ، برینی که دهرمان ، به تامانج نهگهینی ،
- (۳) نهمه ماوه بهکی زوزه دل ، بو گهیشنی به هلیکی وا ، جهورو جفای کیشاوه ، بو - هینانی زامیکی وا ، گیانی خوی بهخت نهکا ،
- (۴) تا به لکو پی ی بلیم ، کوژرای زامی نهخشی تویه ، پینکراوی گوللهی خهلات کراوی تویه ،
- (۵) نهوکاته نهلین ، تامانج و مرادی چند سالهی بهدی هات ، سوپاس ، که به ممرامی خوی گهیشت .

لینکدانهوی ووشهکان :

- زام : زام ، برین . دل ئاورد : دل هینانی . روی : روژی . ژارنالوو : ژاروی . کام : به
 تامانج گهیشتن . زامی بهتهور : زامی بهم جوژه گیانش سپهردهن : گیانی بهخت کردوه . پینکیبای :
 پینکراوی .
 ناواک : گولله . وایهو مراد : تامانج . مهقسهه . ههدهف .

- ۱ - چــــراغ خــــاسه نــــى ، . . .
 ماچى خاسه نــــان ، به لى خاسه نى
 ۲ - جاگه ى حه رف نــــىن حه قه ن پاسه نى
 به لام حه يف سه د حه يف ، نه شناسه نى
 ۳ - وهش ره نــــگ و وهش بو وهش ره فــــتــــاره نى
 پــــر جــــه فــــا و بى مــــه يــــل دل تــــازاره نى
 ۴ - دوو رو بــــه يــــارى ، يــــاوه ر نــــىنــــه نى
 خو فــــنــــنا ك جــــه قــــه هــــر ، داوه ر نــــىنــــه نى

هه و النامه ى كى تى بى

- (۱) تازىز - تو باشى - پرسىارت كرده - تايا من باشم - پىت نه لىم - (به لى ، بى گومان تو باشى .)
 (۲) قسه ى حىساب - وه لامى نيه - له راستى دا ، تو زور جوانى ى ، به لام حه يف و سه د حه يف حه ق نه ناسى ى .
 (۳) خوش ره نــــگى ، خوش ره وشى ، خوش بو ى - به لام له گه ن نه مه شدا ، جه فات زوره ، مه يلت نيه ، دل شكىنى .
 (۴) دوو رو ز له گه ن هىچ دزستىكا ، نابه يته سه ر ، قه ت ترسى شت له قه هرى خوا نيه .
 لىكدانه وه ى ووشه كان :
 خاس : باش ، جوان ، ماچى : نه لى ى . پرسىارت كرد .
 جاگه ى حه رف نــــىن : جىگه ى قسه كردن نيه ، قسه ى حىساب وه لامى نيه .
 وهش : خوش . داوه ر : خوا . قه هر : قىن .

- ۱ - چـراغ جـهـی دـنـیـا
- تـهـوـنـد تـاـوـاـتـم . مـهـنـدـن جـهـی دـنـیـا
- ۲ - وـهـر تـهـر جـهـمـهـر دـهـم . بـهـدـیـدـم بـدـیـا
- لـهـب وـهـبـانـی لـهـب . لـالـی تـۆم بـسـنـیـا
- ۳ - هـهـر دـوـو بـسـنـیـا مـان . سـهـر وـهـیـهـك سـهـرـیـن
- كـهـر دـا مـان رـازـی . وـیـهـر دـهـی وـهـرـیـن
- ۴ - بـۆ بـسـنـیـا م نـهـبـۆی زۆلـف مـشـكـیـنـت
- بـكـهـر دـا م تـهـوـا ف . كـهـعـبـهـی جـهـمـنـیـت
- ۵ - بـسـدـیـا م دـهـسـتـی تۆم شـیـهـن نـهـگـهـر دـهـن
- دـدـر سـا ت مـهـوـا سـتـم . تـاـوـا ت وـهـمـهـر دـهـن
- ۶ - بـا لـای و تـیـم پـهـخـشـان بـا لـا ت بـكـهـر دـا م
- حـهـسـر هـت نـهـ بـی . تـهـهـگـهـر بـهـر دـا م

(...) جهانی ماموستا کاردوخی ئەم پارچە هەلبەستەیی . بەهێ (صەیدی) هەورامی . زانیووە وە لە (دیوانی صەیدی) لاپەرەیی ۱۶۵ . چاپی ۱۹۷۱ سلیمانیە . لەژێر سەردبیری (قیلەم چی دنیا) . هیناویەتی . دیارە دەسکاری زۆریش لە غەزەلە کەدا . کراوە . وەکوو گۆرانی : (جەیی) بە (چی) (دنیا) بە (دنیا) . (ئەوئەند) بە (ئیند) . (وهرتین) بە (روی وەرجه مەرگ) . (وهرین) بە (دبیرین) . تا دوا . لەگەڵ ئەمەشدا . ژمارەیی شیعەرەکان لەوی جەوتە . بەلام لێرە . شەشە . جگە لە شیوەکە . کە بۆ لیکۆلێنەران وە شاعیران روونە کە شیوەی (بیسارانی) بە . دوو بەلگەیی کەش هەبە کە ئیشانی ئەو ئەکات کە ئەم شیعەرە هێ (بیسارانی) بیت : یەکەم : لە تەواوی نۆسخە دەسئوسەکاندا کە بیرون . پارچە هەلبەستەکە بەناوی ماموستا بیسارانیمووە ناوبراوە .

دووهم : (صەیدی) لە کەمتر هەلبەستیکدا (نازناوی) خوی نەهیناوە . بەلام (بیسارانی) بە پیچەوانەیی ئەو . لە کەمتر هەلبەستیکدا (نازناوی) خوی . دینیت .

(۱) گیانە . ئاواتم ئەوێبە . ئەوئەندە ئاواتم لەم جیهاندا هەبە کە .

(۲) بەر لە مردنم بەچاوانی خوم بچدیان . لێوم ناوئەتە سەر لێوی لالی تۆ .

(۳) هەردوو مان . سەرمان بنایە لە سەر یەك سەری . لە رابووردو قسەمان بکردایە .

(۴) بۆی زۆلفی عەتراوی تۆم بکردایە تەوافی کابەیی روومەت .

(۵) لەشم بە پالێی لەشی تۆدا . بکیشایە . ئەو کاتە جەسەت لە دەرووندا . نەئەما .

لێکدانەوهی ووشەکان :

شیهن : جۆتە . شیهن نەگەردەن : جۆتە . مل . مەواستم : ئەم خواست .

- ۱ چــــراغ نــــه زانــــان ، . . .
- چیش کهر وون چهنی ، نه حوال نه زان
- ۲ -- بدیه وه چهنه تهرح . جه فامه نمانان
- گولی جه سه حرا ، گول مه کیانان
- ۳ - گولی پــــه روه رده ی . ره زوان مــــاوا بو
- (چ) لایهق پهری . یانیه ی ثاوا بو
- ۴ جه رگشان به تیغ . پاره پاره بو
- یسانه و ماواشان . به کله لاره بو
- ۵ ساکهی بی کی دی ، جهی وهرتهر روئی
- گول نازان به کول گول . نه شهه بوئی
- ۶ - یا شاههر که سی گول به گل ناره
- شاء الله وه به ارهش سه نگت و گل و رو

- (۱) خوشه ویسته کهم . چیکه به ده سی حال نه زانانوه . به هه موو جه شنی بوونه ته مایه دی دهردی
سهر .
- (۲) باش سه بریان بکهو تهره رنج بده . به چهنه جور جه فا ده نویتن . گولیکی ناقابلی سارا . له بو گولی
خوشه ویست ده هه نیرن . نیر ناگیان نه گول گولی ی ناوی !
- (۳) نازان نهو گوله ی نهوان به دیاری نار دوویانه . لایق گوله که ی من نه .
- (۴) جگهریان لهت بی . مالیان ویران بی .
- (۵) کی له موو پیش دیویه یا بیویه . نه نیشه به دی بیت ؟
- (۶) هه رکه سی لهم کارانه بکا . هیوام نهویه . خالکو بهرد به بهختیا بیاری .
لیکدانهوی ووشه کان :

نه زانان : نهی زانیوه . چیش کهر وون : چیکه (چی بکهم) . چهنی : له گهل . بدیه : بنواره .
چه : تهرح (طرح) : چهنه جور . سه حرا : سارا مه کیانان : بهری ده کن . نه هه نیرن . که لاره :
خانوی زوخاو .
جهی وهرتهر : له موو پیش . گول نه شهه بوئی : نهوه ی بوئی خوشی له گهل بوئی گولا .
قیاس ناگری . باره : بهخت . چاره نووس . وارو : بیاری .

- ۱ - چـراغـم جـیا ، . . .
- هـر کـسـی کـه رـدش ، تـو جـهـن جـیا
- ۲ - نـائـومـید نـیشـو ، وـه بـه خـتی سـیا
- زـیـانـش چـیش بـی ، نـه رـمن تـوم بـیا
- ۳ - هـه رـکـوس کـه فـته بـان ، کـوس بـه کـوسه وـه
- الله دـوس پـیـکـان ، وـه کـه لـپـوسه وـه
- ۴ - نـه رـلادـی بـالآت ، نـه وـیـنـون بـه چـهـم
- مـهـشـوونـه مـه زـهـب « مـه سـیـای » (مـه رـیـهـم)
- ۵ - هـه رـکـوس کـه فـته بـان ، کـه رـدشـان کـاری
- مـه وـیـنـون بـالآت ، سـهـد رـو بـه جـاری

هه و النامه کتیب

-
- (۱) گیانه تزیان لهمن جوی کردهوه . له خوام نهوی . هه هر کسی نهو نیشهی کرد .
 - (۲) نائومید به بهختی ره شهوه دانشی . چه زیانیکی هه بوو . نه گهر تو هی من بواینا .
 - (۳) خوا بکا کوسیان کهوی . کوس به دوی کوسه وه .
 - (۴) نه گهر بی توو نه ت بیم . حهقم هه به . له دینی نیسلام ده ربجم و بیم به مه سیحی .
 - (۵) تیر هه کوس کهوتوو بن . چونکه نهو کارته ساته یان . هینابه پیشه وه که من نه توانم بت بیم .
- لیکدانهوی ووشه کان :
- جیا : جوی کردهوه . که ردش : کردی . نیشو : دانشی . نهر من توم بیا : نه گهر من توم
 بوایه . کردشان کاری : کارنکیان کرد .
 مهوینون بالآت : بالآت ناییم .

- ۱ - چلی جبه پنهنا ، . . .
- چلی چون ره قیب مدران جه پنهنا
- ۲ - هور ئامان مدران نه روی ته مهنا
- مه ربادی قودرهت بده روش فهنا
- ۳ - وه ربادی قودرهت له تار له تار بو
- نمازو بالای قیبله هم دیار بو
- ۴ - بو چوبه ئایر بازه دهی سه حهر
- ریشهش جه زمین بهر بارو وه بهر

هوی بهدی هاتی هم پارچه هه له سه . چهند جور نه گیر نه وه . به لام قمولیکان که ره نگینی له بندره تا دروستی نه مه به :

فهقی مصطقی له (بای گه لان) نه بیت . مالی باوکی (ئامینه) ش که بيسارانی هزی لی ی بوه . دهراوسی می مرگه موتو . حوجره ی فهقیان . له وکاته دا که شاعیر نهو دهورو به ره له نه غیار چول نه بی . نه نا ناوانی نه وه به به ژنو بالای خوشه ویسته که ی ده رکه وی . سووچیک له ناوانه که ی بهدی دیت . چونکه (ئامینه) دینه ده ری . به لام با له جل و بهرگی به دخوازان دا . دیاری نه دا و له قو بویی دارنیک که له حهوشه ی ماله که دا نه بیت . به شه قه زله . نه کا به حجاجی به بی نه وان . جا (بیسارانی) که نه مه نه بی به ناله یه کی جگه رسوزو شعورینکی پاکه وه هم غه زله نه لیت :

- (۱) له قه دیک . له قویویی دارنیک . چکه م به ده سفی له قویویی نهو داره وه . که وه کو ره قیب خورشه ویسته که می خسته وه ته په ناوه .
- (۲) هه ستاوه . به پی وه وه ستاوه . به ری گرتووم . قیله م نابیم . شتیکم له ته ست نابهت . جگه له وه ی دزعا بکه م به لکو بای ده سه لانداری قودرهت . له به بی بهریت .
- (۳) هیوام وایه بای قودرهت بیت و لهت لهتی کا . چونکه نایه لی بالای شوخه کم لی ده رکه وی .
- (۴) خوابکه م به بای گهش کراوه ی شمالی به بیانان . وا بسووتی که ره گه و ریشه بش - له عمرزا نه بی .

۵ - تابالای قیبلهم چون (شهمی) خانان
بوینووش به چه م . جه به رزه بانان

هه و النامه ی کیتیب

(۵) تا ئه و کاته . بتوانم قه دو قامه کی یاری خوشه و یستم . وه کو چرای رووناکی گه وره مالان . له سهر
بانه به رزه کانه وه بیتم .

لیکدانه وه ی ووشه کان :

چل : لهق . چل . چلی : له قیک . چلیک . ره قیب . ره قیب . مدران : وه ستاوه .
هورنامان : هه ستاوه ته وه . بادی قودرهت : بای خوایی . فهنا : نابودی . له تار له تار : لهت لهت
غازو : نابه آلی . بسوچو (بسوزو) : بسووتی . ئایر (ناهنی) : ناگر . بازه ده ی سه مهر : گهش کراوه ی
بای به ره بیان . شهم (شهمع) : موم . خانان : ماله گه وره کان .

نپي - خ -

- ۱ - خواوه نند جهستم ، . . .
- مه علووم بو جهلات ، په شپوي جهستم
- ۲ - ئي رهنګ زهردي و ، زواني بستهم
- ئو دور كهفتهي يار ، وه ثاوات وهستم
- ۳ - ئي جهستهي زه بوون (جه زه يد) ئاوارهم
- ئو په لاس بهرگي و ، مهنزل مه غارهم
- ۴ - ئي ديدهي ئي نوور ، نهم تيدا بريا
- ئو دلهي پر زوخ ، به ئاير گر بريا
- ۵ - ئي تهنې سفتهي ، سد داخان پيوه
- ئو جهرگم بريا . هانه (دليوه)

هه و النامه ي كتيب

-
- (۱) خودايا ره حمي به جهستم بکه . په شپواوي جهستم له بهر چاوانه .
 - (۲) نهم رهنګه زهردهو نهم زمانه لاله . نهم دوور كهوتنموه له خوشه ويسته كم .
 - (۳) بهم جهستهي زه بوونهو ئاواره بوون له ولات . بهم جلو بهرگي په لاسو ماوا له قوزن .
 - (۴) بهم ديدهي ئي نووره وه كه ئاوي تيدا نهماره . بهم دلي پر له زوخ و ناگر ئي بهر بوه وه .
 - (۵) نهم له شه سووتاهوي پر له داخو دهر د . نهم جگهره دراهوي نادياره .

۶ - (به دوعای) شهریف . (سۆب) بیداران
باتاقهت یا مهرگ . یا وه سلی یاران

(۶) خوابا بی کهی به خاتری نهوانه که به شهو ناخمون وه فیکرو زکریان لای تویه . یا تاقهتی نهم دوور بهم
پی بیخسه . یان بکوزه . یان بگهینه به خوشهویسته کهم .
لیکدانهوی ووشهکان :
تی : نهم . زهیده : وولات . مهغار . نهشکوت . هاندلیوه : ها له ناوهوه
تی بیی :
نهم چوار شبعرهی خوارهوه پیوهندیان بهم غهزهلهی ژورهوه هانه :

(۷) خاری خهم خیال نمریشهی جهرگم
سهر هوردان مهده نشانهای مهرگم
(۸) تانه پهردهش خار خهمان پیوار بی
نیشانهای مهردهی من نادیار بی
(۹) بیسه پهردهی دل شکاو ناوه
کوی سهبرو نارام . تهن تاو نتوه
(۱۰) بهی حاله من بيم . یاروام به مهردهن
مهردهن پهم خاسن . سخت جفام به مهردهن

- ۱ - خاوجاوه ديددم دورور . . .
- خيالت كهردهن ، خاوجاوه ديددم دورور
- ۲ - دمادم هوونش ، مهيو بزه زهروور
- تيدا نهمه نندن ، زهري مایه ی نوور
- ۳ - وينه ی تازهام ، سر تيغي مهودا
- هووناو ، لاو ، بهستن ، مهشوبه نهودا
- ۴ - هر مژه قهره ی ، هوونش كهردهن چاك
- به وينه ی نه لاس ، لالی سيم كهكاك
- ۵ - ديدهي قهره ی هوون ، دايم ليش وارو
- شهرتن پيش وچان ، مایه ی نوور دارو
- ۶ - خيالم نينهن خالی ، جهفالت
- فيدای خالت بام ، جهنی خيالت

ههوانامه ی کيتر

-
- (۱) خهوم نهماوه . خهالی تو . خهوی له چاوام دورور خسته نهوه .
 - (۲) بهی دهمی وهستان . خوین له چاوام دینه خواری . بهم بونه بهوه . چاوه کام . مایه ی پروناکیان تیدا نهماوه .
 - (۳) هروره کوو زمی نره ی خهجر . لافاوی خوینی لی دینه خواره وه .
 - (۴) هر برزانگیکم دلویه خوینیك (خونيك) . نهكا به دور له تهوه .
 - (۵) دید به . دهنیما خوینی لی بیارینه خواره وه . هقی خوینه نه گهر پی ی بلین . کانه ی نوور .
 - (۶) خهیالم خالی . نیه له خالت
 - فيدای خالت بام . له گهل خهیالت
 - ليكدانهوی ووشهکان :

دمادم : بهك له دواي بهك . تيدا نهمه نندن : تيا نهماوه . زهري : نهختی

- ۱ - خەم ناکم خەمناک ، . . .
- جە جهوری گەردوون ، خەمناک ، خەمناک
- ۲ - ھەر (یەند) مەکەرون ، جامە ی تەن چاک چاک
- جە دووری یاران ، خاک وەسەرم خاک ،
- ۳ - مەنیشووہ عەرش ، دودی ئاھی سەرد
- وختەن جە ئاھم ، گەردوون بو گەرد .
- ۴ - مەگەر خواوہ نەس . کەرەم بکەرۆ
- تەفرەقە ی یاران وەھەم باوہرۆ
- ۵ - وەر نەجە دەروون ، پەر دەردی (زامەت)
- ئایر وارا نەن رۆی قیامەت

ھەوای نامە ی کیتێب

ھەمیان شاعیر . لە دەستی چەرخێ گەڕال . ئەنالی ئی و لە خوا ئەپارێتەوہ . بە لکوو - (یاران) بە بەک نزیك بکاتەوہ :

- (۱) خەمناک . دەردەدارم . دەردەدارم بە دەستی جهوری زەمانە ی جەفانی شەوہ .
- (۲) ئەوێندە خەریکی دڕینی بەخە ی خوم و ئەوێندە لەبەر برینی دووری یاران . خاک بەسەری خوما ئەکەم وە ئەوێندە ھەناسە ھەل ئەکیشم .
- (۳) کە شتیکی نەماوہ . عەرش ی تە لەرزە و گەردوون لەبەر دووکەلی ی . ھەناسە ی من . بی بەتۆز .
- (۴) بەھبوی ئەوہم . خواوہند کەرەم بکات و من و یاران بە بەک نزیك بکاتەوہ .
- (۵) ئەگینا . ھاتنە دەروہی ئاگرو دووکەل . لە دەروونی پەر لەزان و دەرددا . تا قامی قیامت . بەردەوامە .

- خه زانی به چاخ ، . . .
- (۱) ئارو دیم به چه م ، خه زانی به چاخ
 رهنگش پیش مه بی ، دهروونم پی داخ
- (۲) من دهر لاد جه دل ، کیشام ئاخ و داخ
 به رسام ئه ی خه زان ، چاره رهنگینه
- (۳) زهردی داخ و دهر ، دووری من وینه
 سا بواچه پی م ، تو نه چه کاری
- (۴) پیسه رهنگی ساف ، بی دهر دان داری ،
 واتش هه ی لیوه ی دل به خه م پاره
- (۵) من هوونی جه رگم ، کهفتن نه چاره
 تو ماچی بی دهر . هه رکهس بی دهر دبو
- (۷) شالله چه فی گر ، به توزو گهرد بو

هه و النامه ی کتیب

- (۱) خه زانیکی چاخ و به ده ماخ . ئه مرۆ خه زانیکی به ده ماخم بیی .
- (۲) بهوتینی ئه و رهنگه ئاله ی . زور زور سهرم سوورماو بی تیراده هه ناسه ی سهرده م وه کو تم . له ده م هاته دهری .
- (۳) سه کالام لی کرد . ئه ی خه زانی ئال . نکایه رهنگی زهردی منیش . بگریته بهر چاوان .
- (۴) توخوا پی م بلی . تو خه ریکی چیت ؟ به م جو ره رهنگی سوورو سنجی بی دهر دانت هه به .
- (۵) وه لامی یاموه ووتی : ئه ی لیوه ی دل دیراو . راسته به پرواله ت له شی من سوور ورهنگین دینه بهرچاوت . به لام له راسته قینه دا . وانیه . به لکوو . ئه وه ی ئه بیی . خوینی دل و جگهرمه .
- (۶) رهنگی زهردی من . هه چی نایاته وه . جگه له و خاکی گوڕ به کا به ژیره وه .
- (۷) تو به من ئه لی ی . بی دهر د . قه بنا کا . به لام ئی شاء الله ئه وه ی بی دهر دینی . ناگری نی بهریت و بی به توزو با بی بات .

تیپی - دال -

- دلہی کھم تھہ ویر . . .
- (۱) دلہی کھم خیال ، کھم فام و کھم ویر
شوجان فیڈالی ، جہ پھروانہ گیر
- (۲) پھروانہ دارو ، جہ شولہی ٹایر
وینہی پھروانہ ، پر مہیل و وہ فا
- (۳) پھری و سلی دوس ، بکیشہ جہ فا
تایہ ٹاری عشق ، دل بہند نہ سوزو
- (۴) کھس ساکن مہبو ، دوس چونن مہ بیرو
ویت دہر بہ ٹایر ، وینہی پھروانان
- (۵) تاجہ تایفہی ، مہ جنوت وانان

ہہو النامہی کپتر

شاعیر لہم شیعہ دا . (دل) . بہند نہ داو پیئی ٹہلی : عاشق ٹہی و ہکوو پہولہ نیشانی - ہہوینی
خاوینی خوی بکات . ٹہو ٹہ سووتی و دہنگی لہوہ نایہت .

- (۱) دلہی نمان . دلہی نہ فام و خام . دلہی بی ماوا مکان . گویم بدہری . چیت . ہی ٹہ لیم :
- (۲) برو گیان بہخت کردن لہ ریگہی خوشہویستا . لہ پہولہ وہ فیہ بہ . پہولہ .
- (۳) لہ سووتان بہ شولہی موم قہت باکی نہ .
- (۴) و ہکوو پہولہ عشق و علاقہ و وفات بی بہ ناوبانگ بی . ٹہی و ہکوو ٹہو لہ بو گہیشتن بہ
خوشہویست . جہورو جہفا بکیشی .
- (۵) تا بہ ٹاگری ہہوین نہ سووتی . تا دہردو زامو برین بہ میوانت نہی . ناتوانی - ریگہ بہ کانگای
دلہی مہ عشق بہری .
- (۶) دہسا ٹہ گہر ٹہٹ ٹہوی و ہکوو مہ جنون ناو دہرکھی . ٹہی و ہکوو پہولہ خوت بدہی لہ شولہی
سوٹینہری موم .

- ۱ - دلەتو جگه تەهوق ، . . .
- مەتەرس جە ئاير ، خوڧ مەكەر جە تەوق
- ۲ - پەروانە دەستور ، بسۆچە بەشەوق
- شەوقى پرووى ئاير ، لىت بسۆ بە زەوق
- ۳ - پەروانە جەپەى ، ھەواى دۆسەو
- پەى دۆس مەگىلو ، ۋە كە لپۆسەو
- ۴ - وىش مەدۆ بە شەم ، ئەو ۋەبى درەنگ
- مەبۆ بە زۆخال لىش نە يو دەنگ
- ۵ - دل ئەو عاشقى ، چون پەروانە بە
- ۋەر نەشۆ ساكن ، وىرانىيانە بە

- (۱) دلە لە تەوق زەنجىرو ئاگر خوڧ نەبى . باكت لە شووتانو تەنگو جەلمە نەبى .
- (۲) ۋەكورو پەپولە . خوت بەشۆلەى مۆم بسووتىنە . بەو مەرجەى ئەو ئاگرى لىبى بە - گولستان .
- (۳) پەپولە بە بۆنەى خوشەويستەكەبەو . ھەمور جۆرە مەترسەك بۆ خوى دەكرى .
- (۴) خوى ئەخاتە مەترسەو ۋە تا بەلكورو بە خوشەويستەكەى بگات . بەلام گەيشنو خەلوز بوونى ھاوكانە لەگەل يەكدا .
- (۵) ئەتوش ئەى دلى عاشق . ئەگەر لە راستى دا . عاشقى . مەرج ئەو بە ۋەكورو پەپولە بيت لە بۆ مۆم . ئەگىنا برو لە خانوى وىران كراوى خوتا . بى دەنگ دانىشە .
- لىكدانەوى ووشەكان :
- تەوق (طەوق) : حەسار (حەصار) . زىندان . مەتەرس (مەتەرسە) : ترست نەبى . پەروانە دەستور : ۋەكو پەپولە . زەوق (ذەوق) : شادومانى . خوشى . جەپەى ھەواى دۆسەو : لەبەر خاترى خوشەويست . بى درەنگ : بەبى ۋەستان . ۋەرنە : ئەگىنا . شۆ : بچو . برو . وىران يانە : خانوى وىران كراو .

- ۱ - دلّه بی نازنه ، . . .
- ناز پهروهه بینه ، ئیسه بی نازنه
- ۲ - کهفتنه بی قیمت ، بیزیای رازنه
- ئاواره مه بو ، ههر نه پهروهه رازنه
- ۳ - مه یو نه پهرواز من گرتنه بالش
- ناز پهروهه بینه ، په شیوه حالش
- ۴ - ئه رمن نازم هه ، ئه رنازم نیه
- جه خاکه پای دوس ، پهروازم نیه
- ۵ - من رازیم به جهور ، جهفای بی نازی
- دل نازار بینه ، پیش نیه رازی

ماموستا بیارانی . لیره دا دهرده بری که دل زور ناسکو توانای نهوهی نیه بی تعیینایی .
پی بکری . چونکه به ناز گهوره کراوه :

- (۱) دلّه بی ناز کهوتوه . دلّه ی پهروهه کراو به ناز . ئیستا بی ناز کهوتوه .
- (۲) ئیستا بی قیمت کهوتوه . بی ناز ماوه تهوه . له بهر نهوه ولای لی بوه به زیندان و ههر حول نه دا بفری .
- (۳) ههر هدل نه فری که سهری خوی هه لگری و ئاواره ی نیشان بی . به لام من بالم گرتوه له فرینی بهرگری نه کم .
- (۴) من بو خوم قهیدی نه . نازم هدی یان نه بی . ههرخوم بهو خاکه ی بهر پی ی یار نه زانم و لی ی دور ناکه موهوه .
- (۵) چونکه رازی به همموو چه شنه ئه شکه بجه به کم . به لام تکایه . دل ناز پهروهه بوه بهمه رازی ناییت .

لیکدانهوهی ووشه کان :

بی زیا (بی زیا) : له بهر چاو کهوتوو . پهرواز : بال گرتنهوه . فرین
من گرتن بالش : من بالم گرتوه . پیش نیه رازی : بهوه رازی ناییت .

نهم بهرگه (بهرگی به کم) . لیره دا دوانی دیت . ۱۱۳ پارچه هه لبه سنی تیدایه که سرجه می
هونراوه کانیا ن نهیته ۶۶۸ دیر . چونیهی ژبانی شاعیر . پیشه کی وه پیرس پهرتوکه که .
که بومهرز عبدالغفور (نیک فتار)

الجمهورية العراقية
الامانة العامة للثقافة والشباب

نرخي (١٠٠) فلسه